

www.e-rara.ch

Corpus iuris canonici emendatum et notis illustratum

Lancellotti, Giovanni Paolo

Coloniae Munatiana, 1661

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-64051>

Decreti pars tertia

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

DECRETI PARS

TERTIA.

DE CONSECRATIONE,^a

DISTINCTIO PRIMA.

CAPVT I.

Consecrationem *b* ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacratis Domino locis absq; magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris & novi Testamenti p̄cepta.

¶ Verba capituli sequenti in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt seorsim à superioribus; quemadmodum neque in ipsa Felici quarti epistola, neq; apud ceteros collectores. Sed ob citationes doctorum non est mutatum. Nonnulli autem emendata sunt.

C. II.

TAbernaculum *c* enim à Moysen Domino precipiente fecisse & sacrasse, cum mensa & altari ejus, & creis & vasib; utensilibus ad divinum cultum explendum legimus: & non solum divinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino iubente, perlinisse novimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alii, quam sacerdotes sacra unctione delibuti, Dominoq; cum vestibus sanctis sacrati, & Levita tractabant, ferebant, erigebant, & deponabant, in ipsis institutionibus, quæ jubente Domino conscriptæ sunt per Moysen, in lege *f* Domini reperitur. Qualiter ergo David *g* Regum piissimus amplificaverit cultum Dei, & templum Domino adificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas. Salomon *h* quoq; filius ejus id ipsum, quod ipse facere optaverat, jubente & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad divinum cultum peragendum consecravit, in libr. *i* Reg. legitur. *¶ Infrà. i* ¶ Fecit ergo Salomon *k* in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usq; ad rivum Egypti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est, quatuordecim diebus & in die viii. dimisit populos. Iudæi ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, divinis habebant supplicationibus consecrata: nec in aliis, quam Deo dicatis locis, munera Domino offerebant. Si enim Iudæi, qui umbra legis deserviebant, hæc faciebant, multo magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia per Iesum Christum data est, templa Domino adificare, & prout melius possumus ornare, eaq; divinis precibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & vasib; vestibus quoq; & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devote, & sollemniter sacrare, & non in aliis locis, quam in Domino sacratis, ab Episcopis, & non à chorepiscopis (qui sæpè prohibiti sunt, nisi, ut prædictum est, summa exigente

necessitate) Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc si summa *2* necessitas agere compulerit, non *3* in domibus (quia in sacris canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt) sed in tabernaculis, divinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino factatis, & sacra unctione à Pontificibus delibutis, pro summa, ut præfixum est, necessitate, & non pro libito cuiusquam, & pigritia agatur. *¶ Infrà. 4* ¶ Si autem, ut legitur in concilio Laodicensi, cap. 26. hi, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in ecclesiis, quam in domibus exorcizare non possunt, multo magis majoris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt consecrati quibus fungi debent, officia agi, vel sacrificia offerri non licet. Quod autem ut paulo superius prælibatum est, oblationes in domibus offerri non debeant, in eodem concilio, c. 58. prohibitum habetur, ita. [Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis & Presbyteris 6.]

1 ¶ Fecit ergo] *Ante hæc verba in epistola ipsa Felici inseruntur omnia, quæ in cap. 8. tertii libri Rogorum hu antecedit. A Burchardo autem, & Ivone etiam hæc omittuntur, & conclusio cepit in vers. consecravit.*

2 ¶ Si summa] Burchardus habet, nisi summa.

3 ¶ Non in domibus] *Hæc locus usq; ad vers. agatur, & emendatus & locupletarius est ex originali, Burchardo & Ivone. Nam antea legebatur: non in domibus offerri prohibita sunt, longè à canonis sententia.*

4 ¶ Et infrà] *Quæ hic in epistola inseruntur, habentur usq; ead. cap. finit.*

5 ¶ Offerri non licet] *In originali est, offerri licet. Sed in eodem paulo superius, ubi in textu est, multo magis, in margine est al. multo minus. Burchard. quidem, & Ivo habent ut Gratianus.*

6 ¶ Et Presbyteris] *Coniuncte cum his in originali, & apud Burchardum habentur verba capituli, sollemnitates dedicationum, infrà eadem.*

C. III. ¶ *Eccliesiarum consecratio absq; Missa fieri non debet.*

Item Hyginus Papa, cap. 5.

Omnes *a* basilica cum Missa debent semper consecrari. Vt ecclesie destructæ, ubi aut plures sunt, quam necesse sit, aut maioris magnitudinis, quam ut ex reb; ad eam pertinentib; restaurari possint, episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

¶ Caput hoc usq; ad vers. consecrari. apud pleriq; collectores citatur ex Evaristo, aut, ex decretis Evaristi. Reliqua autem verba alio capite relata ab eisdem tribuuntur Hygino.

C. IV. ¶ *Absque præcepto sedis Apostolicæ nova non deditur ecclesia.*

Item Gelasius Papa Episcopus per Lucianum, c. 27.

De *b* locorum consecratione sanctorum, quam *3* vis superius strictim fuerit comprehensum, no-

a al. de ecclesiarum consecratione, & missarum celebrationibus.
b Ex Felice IV. in epistola omnibus Episcopis, ca. 1. Burch. l. 3. c. 57. Ivo p. 3. c. 60. Pamm. l. 2. cap. 33. *c* Ibid. apud Felicem & collectores.
d al. vero. *e* al. cetero. *f* Exod. 31. Num. 7. Lev. 8. *g* 2. Reg. 7. *h* 1. Paral. 22. *i* 2. Reg. 16. *k* 3. Reg. 8. Burch. l. 3. c. 58. Ivo p. 3. cap. 61. *l* al. supplicationibus consecrabant.

a Polyc. l. 3. tit. 3. Anf. l. 5. c. 13. Burch. l. 3. c. 27. & 21. Ivo p. 3. c. 27. & 26. Pamm. l. 3. c. 13. *b* Anf. l. 5. c. 80. Burch. l. 3. c. 21. Ivo p. 3. c. 26. bis

bis quoque p̄fectum est, quod abique p̄cepto sedis Apostolica nonnulli factas ecclesias, vel oratoria facere p̄sumant.

C. V. ¶ *Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicatur ecclesia.*
Idem.

P̄cepta a synodalia, quæ ante paucos menses de sede nostra ad provinciam sunt directæ, & antiquis i canonibus consentiunt, & ea, quæ minus probantur esse, addidimus, & in utraque parte constat sine summi Pontificis auctoritate ecclesiam noviter conditam non posse dedicari: teque ex hac basilica, qua taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse Missas probabiliter computamus. Sed quia devotus locus non debet à ministeriorum gratia diu vacuum permanere, frater charissime, eorum martyrum nomine, quos b̄ relatio continet, auctoritatis nostræ suscepta serie conferabis, ut populum frequentatio, quam illic avidè convenire mandasti, servatis regulis ecclesiasticis & canonibus, integrum habeat firmata religione conventum.

¶ Antiquis canonibus] Socrates in ecclesiastica historia, l. 1. c. 1. & 17. refert tanquam antiquissimum canonem, sine Romani Episcopi auctoritate nullam ecclesiam posse dedicari.

C. VI. ¶ *Non dedicentur basilica, quæ præter auctoritatem Apostolicam sedis fuerint adificata.*

Idem Episcopi per Lucaniam, cap. 6.

Basilicas e noviter institutas, non petitis ex more p̄ceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant sibi Episcopi vindicare clericos potestatis alienæ. ¶ Cum enim decreta venerabilium sanctorum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis compendio fortasse videantur, laxanda credamus, cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nihil licere, & cum sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio, devotè que studeat tenere proposito: satis indignum est, quenquam vel Pontificum, vel ordinum subsequentium hanc observantiam resistere, quam B. Petri sedem & sequi videat, & docere: satisque e conveniens sit, ut totum corpus ecclesie in hac sibi observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus ecclesie totius posuit principatum.

¶ Verba capituli hujus usque ad vers. alienæ habentur etiam in Vuermaciensis, c. 43.

C. VII. ¶ *Publica processionem non sicut in oratorio, quæ præter auctoritatem sedis Apostolicæ consecrantur.*

Idem Joannem Episcopo Sorano.

Etum f̄ est quidem, & nostris p̄ceptionibus constitutum, ne quis in ecclesia, aut in oratorio, quod sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis subreptionibus contra regularum statuta profitentur. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggestit, in possessionibus propriis suorum corporula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculentur funeribus & sepulchris, tantum in comprehensis petitorio locis ministeria b̄ noveris pro solemnitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione & processione cessante.

a Polyc. l. 1. tit. 12. Anf. l. 5. c. 5. b al. quorum. c Polyc. l. 3. tit. 3. Anf. l. 5. c. 4. d al. concedamus. e Sup. dist. 11. nolite. f Anf. lib. 5. c. 8. g maculet.] vera lectio. h al. mysteria,

C. VIII. ¶ *Sine aucto sedis Apostolicæ ecclesia non debet institui.*

Item Nicolaus Papa electo & clero Nonensi ecclesia.

Ecclesia n̄, id est, catholicorum collectio, quomodo sine Apostolica sedis institutione n̄, quando juxta sacra decreta, nec ipsa debet absque p̄ceptione Papæ basilica noviter construi, quæ ipsam catholicorum intra semetipsam amplecti catervam dinoscitur.

C. IX. ¶ *Sine dignitate Episcopi loci, novus non dedicatur ecclesia.*

Item ex concilio Aurelianensi.

¶ Nemo b̄ ecclesiam aedificet, antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publicè atrium designet, & ante præfinit, qui aedificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant: & ostensa donatione, sic domum e aedificet, & postquam consecrata i fuerit, atrium ejusdem ecclesie sancta aqua conspergat.

¶ Et postquam consecrata] Plenius e apud in ordina Romano, Postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc aspergat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam, &c.

C. X. ¶ *Non consecretur ecclesia, quæ pro quasi cupiditatis aedificatur.*

Item ex concilio Bracarense II. cap. 6.

¶ Si quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quasi cupiditatis aedificat, ut quidquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eò quod basilicam in terra sua quasi causa condiderit (quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri): hoc de cetero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, nec basilicam, quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. ¶ *Sacrificia non nisi super altare, & locis Deo sacratis offerantur.*

Item Felix Episcopus omnibus orthodoxis, epistola prima.

¶ Sicut d̄ non alii, quam sacratu Domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quam Domino sacratis locis, id est i, in tabernaculis divinis usque modo Pontificibus delibutis, missas cantare, aut sacrificia offerre licet, nisi summa coegerit necessitas. Satis ergo est missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet: nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas legem non habet. Vnde scriptum est: e [Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.] In domibus tamen ab Episcopo, sive Presbyteris oblationes celebrari nullatenus licet.

¶ Caput hoc in Polycarpo, & apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum hinc inde ex verbis primæ illius epistolæ Felicis quartæ (cujus pars rebata est supra ead. consecrationem, & c. tabernaculum) longe aliter dispositis, sed in eodem sententia.

¶ Id est, in tabernaculis] In epistola, & apud Ivo nem hæc non habentur hoc loco, sed paulo superius: neque hoc eodem prorsus modo, sed quomodo sunt reposita sup. c. tabernaculum.

C. XII. ¶ *Non nisi in locis sacris Missarum solemniam celebrentur.*

Item ex concilio Triburiensi.

Missarum f̄ solemniam non ubique, sed in locis ab

a Anf. l. 5. c. 42. Capit. l. 5. c. 228. & l. 7. c. 73. b Novella Iustin. 67. c. 1. & 131. c. 7. apud Iulian. & in arch. const. 17. col. 5. Ordo Romanus pag. 107. Polyc. l. 3. tit. 2. Burch. l. 3. c. 6. Ivo p. 3. c. 8. Pann. l. 2. cap. 7. c al. demum. d Polyc. l. 3. tit. 16. Anselm. l. 6. c. 134. Ivo p. 3. c. 61. & part. 2. c. 76. e Deuter. 12. f Burch. lib. 3. c. 50. Ivo p. 3. c. 59. Pann. l. 2. c. 30.

Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda censemus.

In concilio Moguntino sub Arnulpho, e.g. habentur simul verba huius cap. & cap. concedimus. infra ead. Verum & Burchardus, & Ivo, qui item utrumque conjuncte ponunt, citant ut Gratianus, ex Tributiensi, cap. 4.

C. XIII. ¶ Precibus divinis consecratur ecclesia.

Item Clemens episc. 2. ad Iacobum.

Ecclēsiā a per congrua & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in i singulis sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non à quoquam gravari.

1 ¶ Et in singulis] Hac usq. ad. vers. oportet. addita sunt ex originali & Polycarpo.

C. XIV. ¶ Sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis.

Item Clemens episc. 3.

Hic ergo b, id est, in presenti vita positos oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda.

C. XV. ¶ Abiciantur sacerdotes, qui in locis non sacratis Missas celebrare presumunt.

Item Sylvester Papa in generali c. residem synodo dixit.

Nyllus d Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacris ab Episcopo locis, qui sui particeps de cetero voluerit esse sacerdotii.

C. XVI. ¶ Singulis annis dedicationem solemnitate celebrantur, & consecratur etiam ecclesia, de cuius consecratione dubitatur.

Item Felix Papa omnibus orthodoxis, episc. 1. cap. 1. & 2.

Solemnitates e dedicationum ecclesiarum, Episcoporum 1, & sacerdotum, per singulos annos solemniter sunt celebranda. ¶ De f ecclesiarum consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, à quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecrandas: nec 2 talis dubitatio facit iterationem; quoniam non monstratur esse iteratum, quod necitur factum.

¶ Caput hoc consecutum est ex verbis eiusdem epistola Felicii, cap. 1. & 2. omisso nonnullis, quæ in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.

1 ¶ Episcoporum] Absit vox ista ab originali, Burchardo, Ivone, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: sed ob glossam non est indulta.

2 ¶ Nectalis] Ivo & Pamorm, habent serè ut Gratianus, nec talis trepidatio iterationem incurrit: & huic lectioni convenit interpretatio glossa. Sed in originali, & apud Burchard, legitur, ne talis trepidatio faciat deteriorationem. Atque huic lectioni respondent verba B. Gregorii lib. 12. episc. 31. ad Felicem de hac eadem re loquentis, ne talis, inquit, dubitatio ruina fidelium fiat. Simili huic sententia infra dist. 4. c. placuit, his verbis exprimitur, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privati. Et est in concilio Carthagensi V.

C. XVII. ¶ De eodem, & quod octo diebus dedicationum solemnitas est celebranda.

Item Gregorius Papa.

a 16. q. 7. ecclesias. Polyc. 1.3. tit. 4. b Polyc. 1.3. tit. 16. Ansel. 1.7. c. 132. Burch. 1.3. c. 59. Ivo p. 3. c. 62. c in epilog. concil. Roman. & C. 1.6. c. 108. d Polyc. ibid. Ansel. lib. 7. c. 133. e Polyc. ibid. Ansel. lib. 1. c. 24. Burch. 1.3. c. 58. Pam. 1.2. c. 111. f Cap. 1.

Solemnitates a dedicationum ecclesiarum & sacerdotum i per singulos annos solemniter sunt celebranda: ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi b dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit: sicut scriptum est: [Facta sunt Encania in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat e Iesus in templo in porticu Salomonis.] Quod autem octo diebus Encania sint celebranda, in libro d Regum perfecta e dedicatione templi reperietis.

¶ Repetitur in hoc cap. prior pars antecedenti usque ad vers. celebranda: ac deinde subiunguntur verba illa episc. Felicii, quæ ibi erant omissa. Gregorius autem, quem hic Grat. citavit, lib. 12. episc. 31. habet quidem nonnulla ad ecclesiarum dedicationes pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in vers. De eccel. consecrat.

1 ¶ Et sacerdotum] Ha dua voces in aliquot vetustis non leguntur.

C. XVIII. ¶ Consecratur ecclesia, de quarum consecratione dubitatur.

Item ex concilio Meldensi, cap. 8.

Ecclēsiā f, vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecratur, & superflua altaris destruantur.

C. XIX. ¶ Quando ecclesia est iterum consecranda, & sabbis tantum exercenda.

Item Hyginus Papa.

Si motum fuerit altare, denuo consecratur ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, sabbis tantum exorcizetur. Si homicidio, vel adulterio ecclesia violata fuerit, diligentissimè expurgetur, & denuo consecratur.

C. XX. ¶ Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.

Item ex Nicæno concilio.

Ecclēsiis b semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exultet, aut sanguinis effusione, aut cuiuscumq; semine polluta fuerint: quia sicut infans à quacunq; sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus, iterum consecrandus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus: si tamen eadem sancta Trinitatis teneant, qui eum consecraverunt.

C. XXI. ¶ De eodem.

Item Ioannes Papa Episcopus Italiae.

Ecclēsiā i Arrianorum, ubicunque inveneritis, catholicas eas divinis precibus & operibus absque ulla mora consecrate: quas & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro i religione catholica, quam pro Theodorici Regis causa negotii sua dante atq; hortante, Arrianos extirpante piissimo atque Christianissimo Iustino orthodoxo Imperatore, quascunque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus, catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus.

1 ¶ Pro religione] Locupletatus est hic locus ex ipsa epistola, Burchardo & Ivone.

C. XXII. ¶ De eodem.

Item in dialogo k Gregorii, lib. 2. c. 20.

Arrianorum l ecclesia in regione urbis illa, quæ Suburra dicitur, cum clausa ulique ante biennium permanisset, placuit ut in fide catholica (introductis i

a Anselm. lib. 5. c. 24. Ivo part. 3. c. 24. Pam. lib. 2. c. 19. b al. faciendo. c Ioan. 10. d 3. Reg. 8. 2. Paral. 9. e al. peracta. al. perfecta. f Polyc. 1.3. tit. 16. Burch. 1.3. c. 10. Ivo p. 3. c. 11. Pam. 1.2. c. 18. g Poly. 1.3. tit. 5. Ansel. 1.5. c. 13. Burch. 1.3. c. 11. & 12. Ivo part. 3. c. 13. & 14. Pam. 1.2. c. 20. h Dist. 68. c. 3. i Polyc. 1.3. tit. 4. Ansel. 1.5. c. 22. Burch. 1.3. c. 30. Ivo p. 3. c. 37. k Et Diacemus in vita, lib. 2. c. 21. l Polyc. ibid. Ansel. 1.5. c. 26.

B. Sebastiani, & Sanctæ Agathæ virginis I & martyris reliquis) dedicari debuissent: quod & factum est.

¶ **¶** Virginis, &c.] *Assunt hæc duæ voces à plerisque, manuscriptis & Polycarpo. In ipso dialogo legitur, B. Stephani, & S. Martiæ martyrum. Sed in lib. 3. reg. epist. 19. ecclesia hæc vocatur ecclesia sanctæ Agathæ. Apud Ioannem verò Diaconum, lib. 1. c. 31. est, Sancti Sebastiani, & sanctæ Agnetis a martyrum.*

C. XXIII.

Idem I.

A Capitus Papa vas catholicum, Evangelii tuba, præco-justitiæ, sacra altaris sedisque yelamina, sacrilegis Anthimi infecta fabulis, suis catholicis precibus delevit. b

¶ **¶** Idem] *Antea sequebatur Agapitus Papa, quæ voces tenent ex capite ipso irreperant in titulum, & absunt ab aliquot manuscriptis. Extat autem caput hoc in antiquo codice Regesti Gregorii primi in extremo in scripto quodam, de moribus, vita, & morte Agapiti primi Papæ, in bibliotheca Vaticana.*

C. XXIV. ¶ De eodem.

Item Vigilii Papa ad Eucherium, epist. 1.

cap. 4.

De fabrica e verò cujuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, infrauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil iudicium officere, si per eam minimè aqua exorcizata d jactetur: quia consecrationem cujuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus Sancti arrha non ponitur, celebritatem scimus tantum esse missarum: & ideo, si qua sanctorum basilica à fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit missarum solennitas celebrata, totius consecrationis sanctificatio implebitur. Si verò sanctuaria, quæ habebat, ablata sunt, rursus eorum restitutione, & missarum solennitate reverentiam sanctificationis accipiet.

¶ *Trinebatur Iuliano: sed ex vetustis exemplaribus restitutum est Vigilio, apud quem extat: & ex ipso citant Burchardus, utiam, & Ivo.*

¶ **¶** Sine altaris motione] *Absunt hæc ab originali; Burchardo & Ivo. Sed exponuntur in glossa. Alia verò nonnulla sunt emendata.*

C. XXV. ¶ Absque Episcopi permissu in ecclesia consecrata non erigatur altare.

Item ex decreto Homisdæ Papæ, cap. 10.

Nullus g. Presbyter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci sanctificationem I est, vel permissum: ut sit discretio inter sacrum, & non sacrum: nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si verò laicus, anathematizetur.

¶ **¶** Sanctificatum] *Ivo habet, ab Episcopo loci, vel eius missio sanctificatum est: ut sit discretio, &c. Polycarpus & Burchardus, ab Episcopo loci, vel eius permissu sanctificatum est, ut sit, &c.*

C. XXVI. ¶ Evertantur altaria, quæ sine sanctorum reliquiis eriguntur.

Item ex concilio Africano h, cap. 30.

Placuit i, ut altaria, quæ passim per agros, & per villas h, tanquam memoriarum martyrum construuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum con-

ditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præstant, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc propter a tumultus populares non sinitur, plebes tamen admonentur, ne illa loca frequentent, ut, qui rectè sapiunt, nulla ibi superstitione devicti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus, aut reliquiæ certa sunt, aut origo alicujus habitacionis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per fomnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunq; constituantur altaria, omnino reprobentur.

C. XXVII. ¶ Non est consecranda ecclesia, in qua paganus sepultus invenitur.

Item ex concilio Aurelianensi, cap. 3.

Ecclesiam b, in qua paganus sepultus est, non liceat consecrare, neq; Missas in ea celebrare, sed jactari foras, & mundari oportet.

C. XXVIII. ¶ De ecclesia, in qua cada vera fidelium vel infidelium sepeliuntur.

Item ex concilio Agrippinensi.

Ecclesiam c, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis parietibus, vel tignis d ejus loci, reedificetur: sed si hæc consecrata antè fuerit, missas in ea celebrare licet: si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.

C. XXIX. ¶ Super monumenta in campo non distribuuntur mysteria.

Item ex concilio Martini Papæ [Bracarensi, cap. 68. & 69, synod. Græcorum.]

Non e oportet clericos ignaros & presumptores super monumenta in campum ministeria f portare, aut distribuere sacramenta, sed aut in ecclesia, aut in basilica, ubi martyrum reliquiæ sunt depositæ, ibi pro defunctis oblationes offerri. Nec liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.

C. XXX. ¶ Quomodo in ecclesia combusta missa possit celebrari.

Item ex concilio Triburiensi g.

Concedimus h etiam, ut sicubi (quod peccatis nostris exigentibus per plurimum est factum) à Normanis, & Sclavis i, ab Ungaris k, & à malis Christianis, seu alio qualicumque modo ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrari permittimus, donec ecclesiæ ipsæ restaurari queant. In itinere verò positis, si ecclesiæ defuerit, subdicio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi affuerint, missarum solennia celebrari concedimus: aliter omnino interdiciamus.

¶ *De hoc capite notatum est supra ad caput, Missarum solennia.*

C. XXXI. ¶ Chrismate non unguantur altaria, nisi fuerint lapidea.

Item ex concilio Epaunensi, cap. 26.

Et 27.

Altaria l, si non fuerint lapidea, chrismatibus unctio- nia non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia, ordinem quem Metropolitanæ tenent, comprovinciales observare debent.

¶ *Ivo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria, ex concilio*

a al. Agathæ. b al. eluit. c Polyc. l. 3. tit. 6. Ans. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. Ivo p. 3. c. 25. Pan. l. 2. c. 14. d al. benedicta. e ara. f al. collat. f al. totius sanctificatio consecrationis implebitur. g Cap. l. 6. c. 199. Polyc. l. 4. tit. 31. Burch. lib. 3. c. 17. Ivo p. 3. c. 20. h Et in Carthag. 5. c. 14. i Ansel. l. 3. cap. 14. Burch. lib. 3. c. 54. Ivo p. 3. cap. 37. Pan. l. 2. c. 28. k alit. vinas. al. vinas.

a al. per. b Burch. l. 3. c. 13. Ivo p. 3. c. 15. Pan. l. 2. cap. 22. Cap. l. 5. cap. 48. c Burch. l. 3. c. 38. Ivo part. 3. c. 43. Pan. l. 2. c. 19. d al. vel lotis lignis. e Burch. l. 10. c. 38. Ivo p. 11. c. 63. f al. mysteria. C. 69. g in concil. Mogun. c. 9. h Burch. l. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 39. Pan. l. 2. c. 31. i al. Slavici. k al. à Bulgaris. l Burch. l. 3. c. 25. Ivo part. 3. c. 30. Pan. l. 2. c. 32.

Hipponensis. Sed ex Burchardo & vetustis Gratiani codicibus restitutum est, Epauensis: ex cuius 26. & 27. capitibus confirmatum est.

C. XXXII. ¶ *Orismatus unctio, & sacerdotali benedictione sacentur altaria.*

Item ex concilio Agathensi, cap. 14.

Altaria a placuit non solum unctioe chrismatjs, sed etiam sacerdotali benedictione sacentur.

C. XXXIII. ¶ *In privati oratorij licet orare, sed non missam celebrare.*

Vnicuique b fidelium in domo sua oratorium licet habere, & ibi orare: missas autem ibi celebrare non licet.

¶ Burchardus etiam, & Ivo citant ex concilio Aurelianensi. Ipsa quidem sententia habetur in Capit. lib. 5. c. 230. & lib. 6. c. 101. & novella 58. apud Iulianum antecessorem in extremo.

C. XXXIV. ¶ *In privati oratorij absque consensu Episcopi nullus ministrare presumat.*

Item ex sexta synodo, c. 31.

Clericos qui ministrant, vel baptizant in oratorijs, quae intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere praecipimus. Si quis vero hoc non observaverit, deponatur.

C. XXXV. ¶ *Qui extra parochias habent oratoria, his diebus ad parochias redire cogantur.*

Item ex concilio Agathensi, c. 21.

Si quis e etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinarius; conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitibus, ut ibi missas audiat, propter fatigationem familiae, iusta ordinatione permittimus. Pascha vero, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Iohannis Baptista, & si qui maximi dies in festivitibus habentur, non nisi in civitatibus, aut in parochiis audiant. Clerici vero, si qui in festivitibus, quas supra diximus (nisi iuberint & permittente Episcopo) missas celebrare f voluerint, communionem priventur.

C. XXXVI. ¶ *Quibus ex causis loca sanctorum mutanda sint.*

Item Augustinus.

Tribus & ex causis loca sanctorum transmutanda sunt. Prima, cum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secunda, cum difficultas locorum fuerit. Tertia, cum malorum societate gravantur.

C. XXXVII. ¶ *Quando alicui corpora sanctorum de loco ad locum transferre non licet.*

Item ex concilio Moguntinensi primo, cap. 31.

Corpora b sanctorum de loco ad locum nullus transferre praesumat sine consilio Principis, vel Episcopi eorum, sancta; synodi licentia.

C. XXXVIII. ¶ *In usus laicorum non converti licet ligna ecclesiae dedicata.*

Item Hyginus Papa.

Ligna i ecclesiae dedicata i non debent ad aliud ps opus jungi nisi ad aliam ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio & fratri-

a Polyc. l. 3. tit. 4. b Burch. l. 3. c. 86. Ivo p. 3. c. 76. Pam. l. 2. c. 39. c Ivo p. 4. c. 9. d al. teneat. e al. teneant. f al. facere, aut tenere. g Ansel. lib. 5. c. 16. Burch. l. 3. c. 90. Ivo p. 3. c. 80. Pam. l. 2. c. 38. h Burch. l. 3. c. 237. Ivo p. 3. c. 273. Pam. l. 2. c. 36. i Pphc. l. 3. tit. 16. Ansel. l. 5. c. 17. Burch. l. 3. c. 39. Ivo p. 3. c. 44. Pan. l. 2. c. 16. k al. monasterium.

bus: in laicorum vero usum a non debent admitti.

¶ **Dedicata** Antea legebatur & hic, & in rubrica dedicata. Emendatum est hoc, sicut & alia nonnulla ex vetustis exemplaribus; Burchardo & Ivone, qui etiam caput hoc citant ex decretis Hygini.

C. XXXIX. ¶ *Vestimenta sacra, & vasa praevetustate consumpta incenduntur, & cineres in loca occulta projiciuntur.*

Item Clemens Papa Iacobo Hierosolymitano Episcopo, epistola 2.

Altaris b palla, cathedra c, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, quia non licet ea, quae in sacro d fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitum e habeat: aut in pariete, aut in fossis pavimentorum jacentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.

C. XL. ¶ *Mortui non obvolvuntur vestimentis altaris.*

Idem ibidem.

Nemo per ignorantiam clericus mortuum credat obvolvendum, aut Diaconus scapulus operire velit palla, quae fuit in altari, aut certe, quae Diacono f data est in mensa Domini. Qui hac fecerit, vel leviter, quasi nihil, & negligenter habuerit divina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus a Dominico erit alienus altari, gravi percussus anathemate. Quod si clericum Presbyter non commoverit decem annis, & sex g mensibus excommunicatus sit: propterea quod de Dominici sacramentis subiecta sibi non amoverit. h ministeria: & postea cum grandi humilitate matri reconcilietur ecclesiae. Palla i vero, & vela sanctuarij, si forjadata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lavent, non efficientes foras a sacro: & velamina Dominica mensa sbluant; ne forte pulvis Dominici corporis male decidat. t. Sintonem vero non foris abluant, & erit hoc operanti peccatum. Idcirco intra sacrum mpiristris praecipimus hac sancta cum diligentia custodire. Sane pelvis nova comparetur, & prater hoc nil aliud tangat. Sed nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, nisi quae ad Dominici altaris cultum pertinent, palla altaris sola in ea laventur, & in alia, vela januarum. De velis autem januarum cura sit ostiariis ex admonitione majorum, ne quis negligens, aut ignarus, ad velum januae domus Domini manus incognite k tergat: sed statim cotectus disceat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

¶ **Decidat** In originali est, decidat a sindone foris abluta. Sed glossa obsistit, ne mutaretur. Multa autem alia non minus ponderis sunt ex ipso originali emendata.

C. XLI. ¶ *Sacra vasa non nisi a sacris contrentur hominibus.*

Item Sixtus Papa, epistola 2.

In sancta i hac Apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab alijs, quam a sacris, Dominoque dicatis contrentur hominibus. Indignum i enim valde est, ut sacra Domini vasa, quae quonque sint, humanis usibus serviant, aut ab alijs, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur m viris: ne pro talibus praesumptionibus iratus Dominus plagas impo-

a al. opera. b Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 216. Ivo part. 2. c. 66. & part. 3. c. 266. c al. cantara. d al. sanctuario. e transistus habeatur. f abest ab orig. g al. quingue. h al. commoverit. i Burch. lib. 3. c. 216. Ivo p. 3. c. 266. k al. incondite. l Polyc. l. 3. tit. 9. Burch. l. 3. c. 214. Ivo p. 3. cap. 264. & part. 2. c. 76. m al. serantur.

nat populo suo, & hi etiam, qui non peccaverint, mala patiantur, aut pereant, quia perit iustus sapissime pro impio.

i ¶ Indignum] Addita sunt hae usq; ad vers. viris. Itemq; alia nonnulla ex originali, Burcardo & Ivone.

C. XLII. ¶ Non nisi a sacratu hominibus vestimenta sacrata serventur.

Item Stephanus Episcopus familiaris amico Hilario, episcopi. cap. 3.

Vestimenta a ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus, aliis in usus non debent frui, quam in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quae nec ab aliis debent contingi aut ferri, nisi a sacris hominibus: ne ultio, quae Balthasar b Regem percussit, super hac transgressiones, & talia praesumentes veniat, & corrue eos faciat ad ima.

C. XLIII. ¶ Devina ministeria nuptiarum non praestentur ornatis.

Item ex concilio Aurelianensi e.

Admptiarum d' ornatum divina ministeria non praestentur: ne dum improborum contactu, pompaque secularis luxuria polluantur, ad officia sacri mysterii e videantur indigna.

C. XLIV. ¶ In ligneis vasculis Domini corporis & sanguinis sacramenta non sunt celebranda.

Item ex concilio Triburiensi, cap. 18.

Vasa, in quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenae, de quibus Bonifacius martyr, & Episcopus in interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: quondam sacerdotibus aurei ligneis calicibus utebantur, nunc è contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zepherinus decimus sextus Romanus Episcopus patenis vitreis missas celebrari constituit. Tum deinde Urbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus magis & magis per incrementa temporum decus succrevit ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui servi patris familiaris sumus, ne decus matris ecclesiae imminuatur, sed magis cumuletur & amplifietur, statuimus, ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere praesumat; ne unde placari debet, inde irascatur Deus.

C. XLV. ¶ Ex qua materia calicem cum patena fieri debent.

Item ex concilio Rhemensis, cap. 6.

Calix g Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. ¶ Si quis autem tam pauper est, sateum vel stanneum calicem habeat. De aere, aut orichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem aruginem parit, quae vomitum provocat. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice praesumat missam cantare.

C. XLVI. ¶ Non in serico panno, sed puro lino sacrificium consecratur altaris.

Item ex epistola h Eusebii Papae & Sylvestri.

a. Polyb. lib. 3. tit. 16. Ansel. lib. 5. c. 129. Ivo part. 2. c. 7. Summum in relationem est. b. Daniel. 5. c. al. Arvernensis. d. Polyb. lib. 3. tit. 24. Burhard. lib. 3. cap. 108. Ivo part. 2. c. 14. Pannorm. l. 1. cap. 103. e. al. ministerii. f. Burhard. lib. 3. c. 223. Ivo part. 3. cap. 258. g. Anselmo. l. 1. cap. 91. & lib. 9. c. 53. Burch. lib. 3. cap. 96. Ivo p. 2. c. 31. Euseb. lib. 1. cap. 161. Sylvester in epistola concilii Rom. h. Idem in Pontificatu.

Consulto a omnium b statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare praesumat; sed in puro lino ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto: sicut e corpus Domini nostri Iesu Christi in findone lineamunda sepultum fuit.

C. XLVII. ¶ Aquibus fuerit tradita missarum celebratio.

Item ex sexta synodo, cap. 32.

12 Iacobus d frater Domini secundum carnem, cui priusimum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilisus Caesariensis Episcopus, cujus claritas per totum orbem circumfulsit, in 1 scripturis addiderunt nobis missae celebrationem.

1 ¶ In scripturis addiderunt] Graece est, ἐξ ἀγιῶν πλὴν πνευματικῶν ἡμῶν ἐπερχομένων παράδοξων ἁγίων, ἐν τῷ ἑλεῖν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ὑπόστασις, καὶ οὐκ τὸ ἕρπον ποτικῶν ἐκδεδωκένον. id est, qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua & vino conficiendum ediderunt. Sed nihil mutatum est, tum ob glossam, tum quoniam collector de industria videtur summatim retulisse. Absque autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.

C. XLVIII. ¶ Qua hora fiant missarum solennia celebranda.

Item Telephorus Papa VII. a Petro in epistola ad omnes, cap. 2.

13 Nocte e sancta nativitatis Domini Salvatoris missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis sollemniter decantent: quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nunciatus est & infra. ¶ Et subitò facta est ab Angelo multitudo militum caelestium laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis f Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Reliquis vero temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandae: quia & eadem hora Dominus crucifixus est g, & super h Apostolos Spiritus S. descendisse legitur.

C. XLIX. ¶ Non nisi a jejuniis hominibus sacramenta celebrentur altaris.

Item ex concilio Africano, cap. 8.

14 Sacramenta i altaris non nisi a jejuniis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano, tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cateorum commendatio faciendae est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inventiantur.

C. L. ¶ Ante missarum solennia circa horam nonam decantata, in Quadragesima comedere non licet.

Item ex concilio Cabilonensi. k.

15 Solent l plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere m. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium. Concurrentium est enim ad missas, & auditis missarum solennibus, & vespertinis officiis; & largitis elemosynis ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam

a. al. confusum. b. Polyb. l. 3. tit. 9. Ansel. l. 9. cap. 2. Burch. lib. 3. cap. 99. Ivo p. 2. c. 134. Pannorm. l. 1. c. 102. c. Mar. c. 15. Luc. 23. d. Galat. 1. e. Bedae in Martyr. mens. Septembr. Concor. concilio Aurelianensi 3. c. 14. Polyb. l. 3. tit. 25. f. al. altissimus. g. Mart. c. 13. h. Ador. 2. i. Ansel. l. 7. c. 174. Burch. l. 3. c. 93. Ivo p. 2. c. 75. & par. 3. c. 65. Pannorm. l. 1. c. 40. k. Concor. cap. 29. concilio Carthaginiensi. l. Polyb. l. 3. tit. 13. Burch. l. 3. c. 12. Ivo p. 2. c. 43. Luc. l. 2. c. 43. m. al. manducate.

venire non valeat, attinata velpertina hora, completa oratione sua jejunium solvet. a.

¶ Sic etiam citat Ivo & Pamormia; Burchardus autem ex decretis Sylverii Papa: Polyarpus ex Eusebio. Habetur in capitulis Theodulphi Aurelianensis Episcopi, cap. 39.

16 pars. In jejunio etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in sabbato vero sancto circa noctu initium missarum solennia sunt celebranda. Unde Leo Episcopus: b. [Quod à patribus nostris.] Item Gelasius: c. [Ordinationes Presbyterorum.] Item Pelagius: [Dilectionis tuae rescripta.] Require in tractatu ordinariorum. In prima quoque parte dies, missarum solennia non incongrue celebrantur.

C. L. ¶ Etiam prima parte diei missas celebrare licet.

Unde Leo Papa Dissero Alexandrino Episcopo, epist. 79. al. 81. cap. 2.

Necessè est autem, ut quaedam populi pars sua devotione privetur, si unius sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studiosè ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fide, & actibus congruamus. Propter quod remeanti tuam epistolam dedimus perferendam, qui in nostris processionibus atque actionibus e frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ, & sedis auctoritas teneret, agnovit.

1. ¶ Apostolicæ sedis] In epistola ipsa legitur, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus. Sed omnes Gratiani codices & Ivo concordant.

C. LII. ¶ Missæ peculiares non sunt in publico cantanda.

Item Augustinus. f.

Et hoc attendendum est, ut missæ peculiares, quæ per dies solennes, à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter eas populus à publicis missarum solennibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur. ¶ Sed sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, & populus in unum ad missarum publicam celebrationem conveniant: exceptis 1. Deo sacraris sceminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

1. ¶ Exceptis] Hac usq; ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo & Ivone: apud quos possunt etiam lege alia, quæ post vers. abstrahatur. à Gratiano sunt ommissa.

C. LIII. ¶ Quot Missæ in die sacerdoti celebrare licet.

Item Alexander secundus.

Sufficit b sacerdoti unam missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, & valde felix est, qui unam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui verò pro pecuniis aut adulationibus secularium una die præsumunt plures facere missas, non æstimo evadere damnationem.

C. LIV. ¶ Ex Salvatoris & Apostolorum docetur exemplo hymnos cantare.

Item ex concilio Toletano IV. cap. 12.

a alia, absolvere debet. b Sup. d. 75. c Sup. d. 76. d Burch. l. 3. c. 228. Ivo p. 2. c. 87. & p. 3. c. 268. e al. ordinationibus. f al. Gregorius. g Habetur in capit. Theodulphi, c. ult. Poly. l. 3. tit. 16. Burch. lib. 2. c. 54. Ivo p. 2. c. 119. h Vide Valfridum Strabonem, cap. 2. Ivo p. 2. c. 81. i al. oblationibus.

De hymnis a. canendis, & Salvatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matth. 26. Evangelista attestante. [Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.] Et Paulus Apostolus c. ad Ephesios scribit, dicens: [Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismet ipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.] Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & martyrum triumphos, compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo, quod de scripturis sanctorum canonum, vel Apostolica traditione non existunt: respiciant ergo, & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium Psalmorum dicimus: [Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in sæcula sæculorum, Amen.] Nam & iste hymnus, quem nato in carne Christo-Angeli cecinerunt: d. [Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.] & reliqua, quæ ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur missæ, sive preces, vel orationes, seu commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantentur in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet hæc fieri, atque hortatur Timotheum e Apostolus dicens: [Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt.] Sicut ergo orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet, sed pari modo in Gallia, Hispaniaque celebrent; excommunicatione plestendi, qui hymnum rejicere fuerint ausi.

C. LV. ¶ In Novo Testamento quæ hymni ab Angelis decantati inveniuntur.

Leononius f.

Hist duo solummodo hymni ab Angelis in Novo Testamento inveniuntur decantati g. Alleluja, atque Gloria, h in excelsis Deo. Quos pariter in Septuagesima intermittimus: quia peccato hominis veteris à conventu Angelicæ jubilationis expulsi in hujus miseræ vitæ Babylonem i, super flumina ejus sedemus, & stemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deus decet hymnus k. Quod novem hebdomatibus Alleluja intermittimus, non incongruè per novem hebdomadas, novem ordines Angelorum accipimus: quorum decimus ordo per l superbiam corruens, angelicum numerum minuit, & à felicitate perturbavit. Qui condolentes suæ diminutionis, & parem ruinam sibi timentes, à perfecta laude creatoris fuere præpediti. Quorum reparationi & consolationi consulens omnipotens Deus creator m, primum hominem de limo terræ formavit, qui sui generis multiplicatione damna celestis patriæ resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret. Quæ spe Angelicus chorus non modicum n latatus est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit perturbatus. Unde novem ordinum contentus in laudem Dei creatoris permansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit lapsus ille protoplastus. Ibi augmento sui collegii, & spe meliori Angelicus exercitus gavissus, in novum Alleluja confurrexit totus, & in eo perstat devotus. Quem & nos pro modulo nostro imitantes, à Septuagesima, quando lapsus protoplasti

a Poly. lib. 3. tit. 22. b Matth. 27. c Ephes. d Luc. 2. e 1. Tim. 2. f al. octavus. g Apoc. 19. h Luc. 2. i Ps. 136. k Psal. 64. l Esa. 14. Apoc. 11. m Genes. 2. n alit. ad viderem latatus.

in ecclesia recitatur, Alleluja novem hebdomatibus inter-
mittimus; scilicet usque in Pascha, ubi Christus resurgens
à mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit, & Allelu-
ja nobis reddit.

C. LXV. ¶ *In cena Domini, Gloria in ex-
celsis decanetur.*

Item Nicolaus Papa Rhodolpho Archiepiscopo
Buturicensi.

Porro, a Gloria in excelsis Deo; ab Episcopis in cena
Domini inter missarum solennia more nostro dicenda
est. Pallio verò Apostolico 1 eadem die uti est illis licitum,
quibus est ab Apostolica sede permittum.

1 ¶ *Apostolico* Vox ista abest ab aliquo Vaticanis codici-
bus: Ivo tamen habet.

C. LXVII. ¶ *Cum baculo, aut capite velato ad ce-
lebrandum missarum solennia clericus non
ingredietur.*

Item Zacharias 1. Papa in synodo Romana,
c. 13. & 14.

Nullus b Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad so-
lennia missarum celebranda presumat cum ba-
culo introire, aut velato capite altario Dei assistere: quoniam
& Apostolus prohibet viros velato capite orare
in ecclesia: & qui temerè presumpserit, communione
privetur. Cum verò ingressus fuerit Episcopus aut Pres-
byter ad missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua
intervenerit, nullo modo audeat data oratione recedere,
ut ab alio Episcopo vel Presbytero missarum solennia suppleantur:
sed qui initium ponit, suppleat usque in finem;
quia scriptum est: e [qui perseveraverit usque in finem,
hic salvus erit.] Si quis verò presumpserit præter quod
posuimus agere, à sacro corpore & sanguine Domini nostri
lesu Christi sit suspensus.

1 ¶ *Zacharias* Antea legebatur, Macarius. Emendatum
est ex aliquo vetustis codicibus, & ceteris collectoribus. Et caput
ipsum habetur in concilio manuscripto Zacharias.

C. LXVIII. PALEA.

[Item ex decretis Soteris
Papa.]

Vt illud divini oraculi singuli præcaveant; quo
scribitur: [væ soli, quia cum ceciderit, non habet
sublevantem.] summopere verendum nobis est; atque
cavendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus
Deo psallitur vel sacrificatur, unicuique divinis singu-
lariter officii insistenti perniciose passio, vel corporis qua-
libet invalido e occurrat: quæ aut corpus subito
subruat faciat; aut mentem alienatione vel terrore confu-
ndat. Pro huiusmodi ergo casibus præcaveant, nec-
cessarium duximus instituire, ut ubi temporis, vel loci,
sive clerici copia suffragatur, habeat quisque canens Deo,
atque sacrificans post se vicini solaminis adiutorem: ut,
si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus
fuerit, vel ad terram elisus, à tergo semper habeat,
qui ejus vicem exequatur intrepidus, & officium inco-
mpletum adimpleat.

C. LIX. ¶ *Quot testes Episcopus sacrificans se-
cum habere debeat.*

Item Anacleus Iesu Christi servus omnibus
Episcopus, epist. 1.

Episcopus s. Deo sacrificans testes secum habeat,
& plures, quam alius sacerdos: sicut enim majo-
ris honoris gradu fruitur, sic majoris testimonii incre-
mento indiget. In solennioribus quippe diebus aut fe-
stis, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi ejus di-
cuntur, & subdiaconos, atque reliquos ministros secum

habeat: qui sacris induti vestimentis à fronte & à tergo,
& Presbyteri è regione dextra lavaque, contrito corde, &
humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodien-
tes eum à malevolis hominibus, & consensum ejus præ-
beant a sacrificio. Peracta autem consecratione om-
nes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere
liminibus.

C. LX. ¶ *Episcopi sine religiosis testibus Domini
sacramenta non consiciant.*

Item Lucius Papa Episcopus Gallia &
Hispania, c. 1.

Ivemus 1 b Apostolica auctoritate, ut semper testes
vobiscum sacerdotes & Levitas e habeatis. Et licet
conscientia propria sufficere possit, tamen propter male-
volos, juxta d. Apostolum, etiam testimonium vos o-
portet habere bonum ab his, qui foris sunt: quoniam &
in hac sancta sede constitutum habemus, ut duo Presby-
teri, & tres Diaconi in omni loco Episcopum non dese-
rant, propter testimonium ecclesiasticum.

1 ¶ *Iubemus Apostolica* In epistola ipsa sic legitur: Propter
tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta ecclesia con-
stitutum habemus, ut semper, &c.

C. LXI. ¶ *Nisi duobus presentibus, Presbyter
missam celebrare non presu-
mat.*

Item Soter e Papa.

Hoc quoque f statutum est, ut nullus Presbyterorum
missarum solennia celebrare presumat, nisi duobus
presentibus, sibi que respondentibus ipse tertius habeatur:
quia cum pluraliter ab eo dicitur, [Dominus vobiscum,]
& illud in secretis [orate pro me.] apertissime convenit, ut
ipsum respondeatur salutationi.

¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex decretis Soteris Papa.*
Et in Micrologo, c. 2. scribitur fuisse id ab Anacleto & Sotere statu-
tum. Similem sententiam Burchardus lib. 3. cap. 68. refert ex con-
cilio Nannetensi, cap. 30. Ferè autem idem habetur in Moguntino pri-
mo, cap. 43.

C. LXII. ¶ *Communione priventur, qui usque
ad finem missarum solennia non au-
diunt.*

Item ex canone g. Apostolorum 10.

Omnes b fideles, qui conveniunt in solennitati-
bus 1 sacris ad ecclesiam, & scripturas Aposto-
lorum & Evangelium audiant. 2. Qui autem non perseve-
rant in oratione, usque dum missa peragatur, nec sanctam
communione percipiunt, velut inquietudines ecclesie
commoventes convenit communione privari.

1 ¶ *In solennitatibus sacris* In tomis conciliarum ad mar-
ginem præca versione sunt hæc eadem verba, quæ hic apud Gra-
tan. Burchard. & Ivo. & in Polycarpo. Græcè est absolute
τὸς ἐκείνων, id est, qui ingrediuntur. & ita in codice cano-
nicum, nimirum ex versione Dionysii.

2. ¶ *Audiant. Qui autem* ita eadem margine, & in Po-
lycarpo. Sed Burchardus & Ivo propius ad verba Græca, au-
diunt, non autem perseverant.

C. LXIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi 4, cap. 24.

Sacerdote: i verbum in ecclesia faciente, qui egressus
de auditorio fuerit, excommunicatur.

C. LXIV. ¶ *Die Dominico missæ ex integro sa-
culares audire debent.*

Item ex concilio Agathensi, cap. 47.

Missas die Dominico secularibus totas audire &
speciali ordine præcipimus: ita, ut ante benedi-

a. al. præbentes. b. Polyc. l. 4. tit. 13. Anselm. l. 6. cap. 140.
c. al. diaconos. d. 2. Tim. 3. e. al. Anacleus. f. Polyc.
l. 4. tit. 31. Anselm. l. 7. c. 136. Burchard. l. 3. c. 74. Ivo p. 2. c. 127. Pann.
l. 1. c. 159. Et in concilio Antioch. c. 2. h. Polyc. l. 3. tit. 106.
Burch. l. 2. c. 67. Ivo p. 6. c. 163. i. Burch. l. 2. c. 66. Ivo post. 6. c. 162.
k. al. tenere.

a. Ivo p. 2. c. 20. b. Polyc. l. 3. tit. 16. Burchard. l. 3. c. 39. &
27. Ivo post. 3. cap. 271. & 272. 1. Cor. 11. Syn. c. 14. c. Mart. 10.
d. 79. 4. illud in concilio Tolet. 11. c. 14. Burch. l. 3. c. 73. Ivo p. 2. c. 126.
e. al. valentudo. f. Polyc. l. 4. tit. 12. Anselm. l. 6. c. 138. Burch. l. 3. c. 63.
Ivo p. 2. c. 67.

ctionem sacerdotis egredi populus non praesumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.

C. LXV. *¶* Populus non ante discedat, quam missa ex integro celebretur.

Item ex concilio Aurelianensi 1. cap. 28.

¶ **U**m ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam missa solenniter compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

C. LXVI. *¶* Excommunicetur, qui praetermissa ecclesia conventu ad spectacula vadit.

Item ex concilio Carthaginensi 4. c. 87.

¶ **Q**ui die b. solenni, praetermissa solenni ecclesiae conventu ad spectacula vadit, excommunicatur.

C. LXVII. *¶* Usque ad missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibetur.

Item ex concilio Carthaginensi 4. cap. 84.

¶ **E**piscopus e nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive haereticum, sive Iudaeum, usque ad missam catechumenorum.

C. LXVIII. *¶* Evangelia non sedendo, sed stando audire debemus.

Item Anastasius Episcopus Germania & Burgundia, epist. 1. cap. 1.

¶ **A**postolica auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in ecclesia recitantur, ut sacerdotes & ceteri omnes praesentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi, in conspectu Evangelii stantes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent.

¶ **¶** Curvi] Sic in originali, & apud Ivonem part. 6. cap. 92. sed apud eundem part. 2. cap. 138. & apud Burchardum vox ista non habetur.

C. LXIX. *¶* Ad missarum solennia semper aliquid est offerendum.

Item Gregorius VII. in synodo Romana habita anno Domini 1078. c. 13.

¶ **O**mnis e Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit: f. [Non apparebis in conspectu meo vacuus.] Etenim in collectis sanctorum Patrum liquidum apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum enim primum est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. Verum homines praepostero ordine ante sibi operam ab hominibus accersunt. Vbi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

¶ **¶** Ad ipsum] Hinc usque ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neque apud Anselmum, aut Polycar.

C. LXX. *¶* Quare [sursum corda] in praefatione dicitur.

Item Cyprianus sermone 6. de oratione Dominica.

¶ **Q**uando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & saecularis abscedat: nec quidquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem praefatione praemisissa parat fratrum mentes, dicendo [sursum corda], ut dum respondet plebs, [habemus ad Dominum] admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

a Burch. l. 3. c. 29. Ivo p. 3. c. 34. b Ivo p. 4. c. 8. c Burchard. l. 3. c. 28. Ivo p. 3. c. 33. Pann. l. 2. c. 41. d Bur. lib. 3. cap. 109. Ivo p. 2. c. 138. & p. 6. c. 93. e Poly. lib. 3. c. 16. Anselm. l. 2. c. 40. & Exord. 24.

C. LXXI. *¶* Quae praefationes in missa sunt cantanda.

Pelagius II. Romanae ecclesiae, & Apostolicae sedis Episcopus universis Germaniarum atque Galliarum Episcopis.

¶ **I**nvenimus a has novem praefationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana ecclesia haecenus servavit: id est, unam in albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparatione Domini, sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantummodo dicendam. Has praefationes tenet & custodit sancta Romana ecclesia, has tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. *¶* In omnibus missarum silentibus pro defuncto oratio fiat.

Item ex concilio Cabilonensi secundo, cap. 39.

¶ **V**isum b praeterea nobis est, ut in omnibus missarum solennibus, pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in missarum solennibus fundantur. Antiquitas igitur hunc morem sancta tenet ecclesia, ut & in missarum solennibus, & in aliis precibus Domino spiritus quietum commendat: dicente beato Augustino, c. [non sunt praetermittendae supplicationes pro spiritibus defunctorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate laudamus 1. Defunctorum etiam tacitis nominibus eorum, quos sub generali commemoratione suscepit ecclesia: ut quibus ad ista defuncti parentes, aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi.]

¶ **¶** Laudamus] Apud collectores sunt nonnulla variantia. B. Augustinus (a quo pariter variat & concilium, & Anselmus lib. 4. c. 42.) sic habet: Quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumcumque sub generali commemoratione suscepit ecclesia. Ceterum glossa fecit, ne mutaretur.

C. LXXIII. *¶* Ante preces non sunt a sacerdote nomina recitanda.

Item Innocentius Episcopus urbis Roma Decretio Eugubino, epist. 1.

¶ **D**e nominibus recitandis, antequam precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione sua commendat, quam superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cuius hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen infines, quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

C. I. *¶* Panis, & vinum, & aqua in sacramentis sunt offerenda.

Item Alexander urbis Romana Episcopus orthodoxis omnibus, epist. 1. cap. 4.

¶ **I**n sacramentorum oblationibus, quae inter Missarum solennium Domino offeruntur passio Domini miscenda est: ut ejus, cuius corpus & sanguis confici-

a Poly. lib. 3. tit. 20. Anselm. l. 7. c. 11. Bur. lib. 3. c. 69. Ivo p. 2. cap. 77. Pann. l. 1. c. 158. b Bur. l. 3. c. 64. Ivo p. 3. c. 66. c 13. g. 2. non existimemus, in lib. de Cura pro mortuis agenda, cap. 4. d Poly. lib. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. c. 1. Bur. l. 3. c. 5. Ivo part. 2. cap. 15. & 68.

pur, passio celebretur: ita in repulis opinionibus superstitionum, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificium offerantur. Non enim debet (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua profuxisse legitur.

¶ Locupletatum est caput hoc ex originali, & ceteris collectoribus, prater Anselmum, qui habet, ut antea Gratianus habebat.

C. II. ¶ Vinum sine aqua, vel e converso in sacramento offerri non licet.

Item Cyprianus lib. 1. epist. 2. Cecilio fratri salutem.

¶ In b sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spirituale & celeste perficitur. Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi miscatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis unitus compage solidatum.

¶ Sine Christo] Apud B. Cyprianum sic legitur: Sanguis Christi incipit esse nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: qua verba referuntur etiam infra ead. cum omne. Sed ob glossam non est mutatum. Multa verò ab ipsi illa non obstat, ex ipsa epistola sunt emendata, itemq; in sequenti capite.

C. III.

Idem in eadem epistola.

¶ Scipura dicit: [Quotiescunque e enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annuntiabitis, quoad usque veniat.] Quotiescunque ergo calicem in commemorationem Domini, & passionis ejus offerimus, id quod confiat Dominum fecisse, faciamus: Sed vide d, frater charissime, si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc servavit & tenuit, quod nos Dominus facere, & exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi: nobis verò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus, ut calicem Domini cum vino mistum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus.

C. IV. ¶ Prater panem, vinum, & aquam in sacramento nihil debet offerri.

Item ex concilio Martini Braacrensi, cap. 55.

¶ Non oportet e aliquid aliud in sacramento offerri prater panem, vinum, & aquam, quæ in typo Christi benedicuntur: quia dum in cruce penderet, de corpore ejus sanguis effluxit, & aqua. Hæc tria unum sunt in Christo Iesu: hæc hostia & oblatio Dei in odorem suavitatis.

C. V. ¶ De eodem.

Item ex concilio Carthaginensi tertio g. c. 24.

¶ In b sacramento i corporis & sanguinis Domini nihil amplius offertur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aquæ mistum, & infra. ¶ Nec amplius in sacrificiis offeratur, quam de uvis & frumentis.

C. VI. ¶ Oblationis sacrificio uvæ nemo conjungat.

Item ex sexta synodo, cap. 25.

a al. sacrificio. b Poly. ibid. Anselm. l. 9. c. 4. c Senten. 4. dist. 10. 5. sed video, Luc. 22. 1. Corin. 11. d & videtur.] orig. e In cap. Græca synodi. f al. sanctuario. g Et in Afric. cap. 4. h Bur. l. 1. c. 3. & 4. Ivo p. 2. c. 13. & 14. i al. sacramentis. k al. primitiis.

¶ Idicimus, quòd in quibusdam ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis conjungant uvas, quæ secundum usum in altari offeruntur, & sic simul utraque populo dispensent. Præcipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat, sed in remissionem peccatorum populo oblationem solum distribuatur, & uvas seorsum benedictas populus, qui petierit, accipiat, & fructum i gratias agat.

¶ Est quasi summa quadam canonis citata. Nam in eo plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu.

¶ Et fructum] Græcè est, ὅτις τὸν τῶ δατῆος κοπτῶν & χάριστος: id est, ad reddendas gratias fructum datori.

C. VII. ¶ De his, qui sacrificando variè errabant.

Item Iulius Papa Episcopus per i. Egyptum.

¶ Per Egyptum] Apud ceteros collectores legitur, per Egyptum missis. Sed in Microlog. cap. 19. citatur ex eodem Iulio Episcopo Egypti. Eadem autem fere habentur nunc in Braacrensi 3. cap. 1. & sententia summatur collecta in Vuormaciensi. c. 4.

¶ Vm a omne crimen atque peccatum oblati Deo sacrificio delectur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificio oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines & Apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum i vinum in sacramento Domini calicis offerre: alios verò 2. pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, & in tempore sacrificii partem ejus aqua lavare, & sic offerre. Quod quàm sit Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantum, & calicem sub hoc sacramento cognovimus dedisse. Legitur enim in Evangelicæ veritate. [Acceptit b Iesus panem & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.] Cesset ergo lac sacrificandi e offerri, quia manifestum & evidens Evangelicæ veritatis exemplum illuxit, quòd prater panem & vinum aliud offerri non licet. Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis corpus suum & sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella, magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quòd de expresso botro, id est, de uvarum granis populus communicatur f, valde est omnino confusum: sed si necesse sit, botrus in calice comprimitur, & aqua miscetur: quia calix Dominicus, juxta canonum 3 præcepta, vino & aqua permistus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs, ei, in quem credit, copulatur & jungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut mistio ista non possit separari. Nam g i

a Poly. l. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. cap. 13. Burchard. l. 3. c. 1. Ivo p. 2. cap. 11. & 12. & 13. Pann. l. 1. c. 147. b Ioan. 13. c al. in sacrificio. d al. sinit. e al. receperunt. f al. communicatio. g Sent. 4. dist. 10.

vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis. Si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando batus solus offeratur, in quo vini tantum efficientia designatur, sacramentum nostræ salutis negligitur, quod per aquam significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi miscatur. Et ideo, quia jam ex hoc plurima & multiplex majorum manavit sententia, omnis deinceps talis error, atque præsumptio cessare debet: ne perversorum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum sit aliud in sacrificiis divinis offerre nisi juxta antiquorum sententiam conciliorum panem tantum, & calicem vino & aqua permittitur. De cætero aliter, quam præceptum est faciendum, tamdiu à sacrificando cessabit, quamdiu legitima poenitentia satisfactione correctus, ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

1 ¶ Expressum vinum] Sic apud Ivo[nem], & in Pannormia, & in Bracaren[si]. In aliquot tamen vetustis est, expressum botrum, ut paulo inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus habet, non expressum vinum.

2 ¶ Alios verò pannum] Hoc usq[ue], ad vers[um]. Quod quam sit, non sicut in Bracaren[si]: neq[ue], etiam illa, sed si necesse sit, usq[ue], ad vers[um], quia.

3 ¶ Juxta canonum] In Bracaren[si] est, juxta quod quidam doctor edisserit. Significatur autem B. Cyprianus citatus sup[er], ead[em] in sanctificando.

4 ¶ Sententia] In Bracaren[si] sequitur, quorum pietas in Deum religio[sa] sacramentorum horum & efficientias copiose disseruit, & institutiones verissimè declaravit.

C. VIII. ¶ Nulla oblatio corpori & sanguini Christi comparari valet.

Item Alexander Papa quintus à Petro, epist. i.

2 Nihil b, in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet.

C. IX. ¶ Ante confecta mysteria pacem non debemus offerre.

Item Innocentius Papa Decentio Eugubino Episcopo salutem, epist. i. cap. i.

3 Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis impertiri, vel sibi inter se sacerdotes tradere: cum post omnia (quæ aperire non debeo) pax sit necessario indicenda, per quam consistit populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrantur.

C. X. ¶ Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit.

Item Anacleto Papa, epist. i.

Petracta c consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia.

¶ Tribuebatur Calixto. Restitutum est Anacleto ex aliquot vetustis exemplaribus, & Burchardo: cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist. i. Episcopus.

C. XI. ¶ Quisq[ue], sacerdos, quoties Missam celebrat, toties sacramentum percipiat.

Item ex concilio Toletano 12. cap. 25.

a al. correptus. b Burch. l. 5. c. 5. Ivo par. 2. cap. 15. & 68. c Supra de consecr. dist. i. omnes fideles, Burch. l. 3. c. 77.

4 R elatum a est nobis quosdam de sacerdotibus non potioribus, communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur offerre: sed si in uno die plurima per se offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus à communione suspendant, & in sola tantum extrema b sacrificii oblatione communionis sanctæ gratiam sumant: quasi non sit toties illi vero & singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi immolatio facta constiterit. Nam ecce Apostolus dicit: e [Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?] Certum est, quòd hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Domini sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblatum accesserit, & se à communione suspendit, ab ipsa, quæ se indecenter privavit, gratia communionis anno uno repulsum se noverit. Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participes esse cognoscitur? Ergo modis omnibus est tenendum, ut quotiescunque sacrificans corpus & sanguinem Iesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se præbeat.

C. XII. ¶ Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere.

Item Gelasius Papa Majorco & Iovanni Episcopo.

Comperimus d autem, quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione à calice facti crucis abstineant. Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceant: quia divisio minus ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

¶ De hoc capite notatum est sup[er], 25. quasi. 2. c. fin. apud Anselmum, & in Polycarpo tit. 30. (nam in nono titulo est caput per se) esse partem epistolæ, quæ ibi insertur.

C. XIII. ¶ Eucharistia communionem quæ quotidie accipiet, nec reprehendatur, nec laudatur.

Item Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus, cap. 13.

5 Quotidie e Eucharistia communionem percipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi gravari magis dico Eucharistia perceptione, quam purificari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & communicatur satisfaciatur lachrymis & orationibus: & confidens de Domini miseratione, qui peccata pia confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non gravant. Idem epist. 118. cap. 3. ¶ Dixit quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam: alius affirmet quotidie: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam piè credidit esse faciendum. Neuter enim eorum exhorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendant. Neque enim litigaverunt inter se, aut quispiam eorum se alteri præposuit, Zachæus f & ille centu-

a Ivo par. 2. c. 114. b al. extremi. c 1. Cor. 10. d Misæ creologus c. 19. Algerus 2. cap. 8. Polyc. l. 3. tit. 9. & 30. Anselm. l. 6. cap. 147. Ivo p. 2. c. 89. e Valfred. de rebus eccle. cap. 12. Sent. 4. dist. 12. Alger. l. 1. cap. 22. & 20. Polyc. l. 3. tit. 16. Ans. l. 3. c. 9. Burch. l. 5. c. 15. & 16. Ivo p. 2. c. 25. & 26. Pam. l. 1. c. 150. Arnald. de eccles. offic. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & ibid. gloss. ord. Egyptus. f Luc. 19. Matth. 8.

rio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit a Dominum, alter dixit, [non sum dignus, ut intres sub tectum meum.] Ambo honorificantes Salvatore, diverſo, & quasi e contrario modo, ambo peccatis miseris, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc 1 valet, quod manna b secundum propriam voluntatem in ore cuiusque sapiebat.

¶ Caput hoc ex duobus B. Augustini locis confectum, & in summam redactum, ex istis, ubi opus esse visum est, & emendatum est, & autum. Algerus autem, & Valfridus Strabo citant usq; ad vers. Idem. ex Gemadus. Massiliensis Presbytero. quem B. etiam Thomas quodlib. 12. art. 10. facit auctorem libri de ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Magister Sent. lib. 2. dist. 8.

¶ Ad hoc valet] Locus integer legendus est in originali.

C. XIV. ¶ Qui semper peccat, celestium sacramenti medicinam semper accipiat.

Item Ambrosius lib. 4. de sacramentis, cap. ult.

¶ Si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debet illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper peccat, semper debet habere medicinam.

C. XV. ¶ Non abſtineat a corpore Domini, nisi qui excommunicari meretur.

Item Hilarius Episcopus.

¶ Non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, non se debet a medicina corporis & sanguinis Domini separare.

¶ Ceterum collectores, & Algerus citant ex Hilario: apud B. Augustinum epistola 118. hac habentur, Si peccata tanta non sunt, ut excommunicatus quisquam homo iudicetur, non se debet a medicina Domini corporis separare: nec multo aliter apud Bedam 1. Cor. 11.

C. XVI. ¶ Ter in anno quisque fidelium communicet.

Item Fabianus Papa ait.

¶ Et si non e frequentius, saltem in anno ter laici homines communicent (nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur,) in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

¶ Apud eosdem collectores eodem modo citatur. Verum prae-ter ultima verba, in Pascha videlicet, &c. habentur in concilio Turonensi tertio, c. 30. & Capit. 1. 2. c. 45.

C. XVII. ¶ Etiam in coena Domini sacramentum communionem debemus accipere.

Item Soter Papa f ait.

¶ In coena Domini a quibusdam perceptio Eucharistiae negligitur, quae quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus inhibita est) percipienda sit, ecclesiasticus usus demonstrat: cum etiam poenitentes eadem die ad percipiendum corporis & sanguinis Domini sacramenta reconcilientur.

C. XVIII. ¶ Projiciatur ab ecclesia, qui a communi-
one sacramenti se pro luxuria sua averit.

Item ex concilio b Martini Bracarenſis, c. 83.

a al. suscepit. b Sap. 16. c Alg. l. 1. c. 22. Sent. ibid. Poly. ibid. Burch. l. 5. c. 19. d Alg. ibid. Poly. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 17. Ivo p. 2. c. 28. Rab. de insti. cle. c. 31. e Sent. 4. dist. 12. Poly. ibid. Burch. l. 5. cap. 17. Ivo p. 2. c. 27. Pam. l. 1. c. 151. f In Babilon. 2. c. 47. g Poly. ibid. Burch. l. 5. cap. 20. Ivo p. 2. c. 30. h Incap. Synod. Graecarum, ex concilio Antiocheno, c. 2.

¶ Si quis intrat in ecclesiam Dei, & sacras scripturas audit, & pro luxuria sua averit se a communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinae, illum talem projiciendum de ecclesia catholica esse decernimus, donec poenitentiam agat, & ostendat fructum poenitentiae suae, ut possit communione 1 percepta indulgentiam promereri.

¶ Communionem percepta] In recentioribus conciliorum editionibus legitur: [ut possint communionem percepta indulgentiam promereri] Editiones vero antiquae, & Vaticani codices habent ut Gratianus. Concilio Antiocheni capite secundo (unde hoc videtur sumptum) haec sunt verba, & προσευχόμενοι τῷ κυρίῳ δυνάσῃ συνηγάμενοι. id est, & implorantes consequi veniam possint.

C. XIX. ¶ Non habeantur catholici, qui his tribus temporibus communicare desunt, a

Item ex concilio Agathensi, c. 18.

¶ Saeculares b qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur.

C. XX. ¶ Corripiantur, qui in ecclesia communione contemnant.

In concilio Toletano primo, c. 12.

¶ Hi, qui intrant in ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admonentur. Quod si non communicant, ad poenitentiam accedant. Si communicant, non semper abſtineant 1: si non fecerint, abſtineant.

¶ Abſtineant] In originali legitur, abſtineant, quem admodum in fine capituli, etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossa magis convenit verbo, abſtineant.

C. XXI. ¶ Ante sanctam communionem a propria uxore quisque contineat.

Item ex concilio Eliberitano.

¶ Omnis c homo ante sacramentum communionem a propria uxore abſtinere debet tribus, aut quatuor d, aut octo diebus: 1 nec inter catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicaverint.

¶ Nec inter] Haec usq; ad finem abſunt hoc loco a Burchardo & Ivone, suntq; summa quaedam capituli, Saeculares. supra ead.

C. XXII. ¶ Quare tres partes fiant ex corpore Christi.

Item Sergius Papa ait.

¶ Triforme e est corpus Domini. Pars oblatae 1 ps in calicem missae, corpus Christi, quod jam resurrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari usque ad missae finem remanens, corpus jacens in sepulchro: quia usque ad finem saeculi corpora sanctorum in sepulchris erunt.

¶ Oblatae] Antea legebatur oblata. Emendatum est & hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atq; ex aliis scriptoribus indicatis.

C. XXIII. ¶ A quibus sunt contrectanda sacramenta Dominica.

Item ait Clemens Papa, epist. 2.

¶ Tribus f gradibus commissa sunt sacramenta ps divinatorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & ministro: qui cum timore & tremore clerico-

a al. parvipendunt. b Burch. l. 5. c. 23. Ivo pars. 2. cap. 30. c Burch. l. 5. c. 22. Ivo p. 2. c. 32. Pam. l. 5. c. 152. d al. quing. aut septem. e Glossa ordin. 1. Corinth. 11. Sent. 4. dist. Amalarius lib. 3. c. 35. Alcuinus fol. 79. Micrologus cap. 17. Rabanus de insti. cler. cult. Alg. l. 1. c. 19. f Ordo Romanus fol. 5. Pam. l. 5. c. 141.

rum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent. *Item ibidem.* ¶ Tanta a in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non referentur, sed cum timore, & tremore, clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacratio relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni miscere & cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio editur, usque ad sextam jejurent ministri, qui eam consumperunt: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejurent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificationis, æterna custodienda sunt sacramenta. & *infra.* ¶ Precipimus etiam, ne unquam extero & clerico ecclesiæ, sive laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Unde scistu, qui passim sanctuarii d panes indigne impendis, unde nosti, si à mulieribus mundi sunt hi, quibus impendis? Hinc & David ab Abimelech sacerdote interrogatus, cum panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset à muliere, cum se mundum antitriduum profiteretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. ¶ Insciantur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desunt.

Item Ildorus lib. 1. de summo bono, c. 2. 4.

¶ Qui e scelerate vivunt in ecclesia, & communicant, mundari, discant nil ad mundationem sibi proficere, dicente Propheta: [Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sanctæ aufert à te malitias tuas?] & Apostolus: [Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.]

C. XXV. ¶ Damnationem, non salutem acquirunt, qui indigne sacramentis Christi communicant.

Item ex octava synodo, Basilus Episcopus dixit.

¶ Timorem docet nos Apostolus dicens: [Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit.] Fidem verò edocet nos sermo Domini dicens: [Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.] & *infra.* ¶ Et Apostolus h de unigenito Dei filio: [humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.] Cum ergo anima fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriæ ipsius, & admiratur nimitatem humilitatis, quomodo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita; puto, quia provocari possit ad affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui à unico filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. & *infra.* ¶ Talem ergo affectum & fidem preparare debet in animo suo is, qui panem & calicem Domini percipit.

¶ Hoc Basilus caput est ex versione Rufini c. 70. quibusdam tamen omisso. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & alii eiusdem loci, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basilii post octavam synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.

C. XXVI. ¶ Non à quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.

Item Augustinus lib. questionum Numerorum, quest. 30.

a Ordo Romanus fol. 87. Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 11. Ivo p. 2. c. 27. & 64. & 76. Pamm. l. 1. c. 159. b al. commisseri. c excommunicato. d al. sacrarii. e *infra* dist. 4. qui in matris h. qui scelerate. Hier. 11. Ex Basilii regulis brevisibus c. 172. f 1. Cor. 11. g Luc. 22. h Philip. 1. i Iag. 3.

¶ ET dixit Dominus ad Moysen, & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem: [Tollite thuribula area è medio exustorum, & ignem alienum hunc seminate ibi: quia sanctificaverunt thuribula peccatorum horum in animabus suis: & fac ea laminas ductiles, circumpositionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israël.] Sed notandum novo modo dicta sanctificata pœna eorum, à quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia per eos exemplum datum est cæteris, quò timerent. Circumpositionem autem altari cur ex eis fieri voluit, addidit, dicens: [quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata facta sunt in signum filiis Israël.] Non ergo in eis reprobari voluit, quòd à talibus oblata sunt, sed hoc potius attendi ante quem oblata sunt, id est, quia ante Dominum, ut plus in eis valeret nomen Domini, ante quem oblata sunt, quam pessimum meritum eorum, à quibus oblata sunt.

¶ In animabus suis] Apud B. Augustinum legitur, in manibus suis: sed apud Septuaginta, quos ille sequi solet, est, *ὡς τῆς ψυχῆς αὐτῶν.*

C. XXVII. ¶ Penitentia eius, cuius negligentia de Christi sanguine aliquid stillat.

Item ex decreto Papa Pii.

¶ Si per negligentiam aliquid de sanguine & Dropsi stillaverit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque ad tertium, novem diebus pœniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua abluitionis fumatur, & juxta altare recondatur.

C. XXVIII. ¶ Quo penitentia sit imponenda ei, qui sacramentum evomit.

Item ex penitentiali Bedæ Presbyteri, c. de ebrietate.

¶ Si per ebrietatem, s. vel voracitatem Eucharistiam evomerit, quadraginta diebus pœniteat, si laicus est, clerici, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri septuaginta diebus pœniteant: Episcopi xc. g. Si pro infirmitatis causa evomerint, septem diebus pœniteant.

¶ Apud Bedam & collectores nonnihil varietatis est, potissimum in dierum numero, qui apud Bedam omnino distinctus est.

C. XXIX. ¶ Sacerdotes non nisi per se divina sacramenta ministrant.

Item ex concilio Rhemenis, c. 2.

¶ Pervenit h ad notitiam nostram, quòd quidam Presbyteri in tantum parvipendant divina mysteria, ut laico, vel femine sacrum corpus Domini tradant ad deserendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacra ingrediuntur, nec ad altare appropinquant, illis sancta sanctorum committuntur. Quòd quàm sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicat per omnia synodus, ne talis temeraria presumptio ulterius fiat: sed omnimodis Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quòd si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacet.

a Num. 6. b semina. orig. c Omittuntur aliquos verba. d Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 47. Ivo p. 2. c. 56. Pamm. l. 1. c. 156. e al. calice. f Burch. l. 3. c. 46. Ivo part. 2. cap. 19. Pamm. l. 1. c. 155. g al. 100. h Euseb. l. 3. c. 30. Ivo p. 2. c. 30. Pamm. l. 1. c. 154.

C. XXX. ¶ Quando celebratur missa, Presbyterium laicus ingredi non praesumat.

Item Clemens Papa.

¶ Sacerdotum a, aliorumque clericorum ecclesiarum serventium honores a laicorum loco discretè appeterè convenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, ubi sacerdotes, & reliqui clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando missa celebratur, consistere, ut liberè ac honorificè possint sacra officia exercere. b

¶ Extat caput hoc in Synodo Eugenii secundae (ex qua etiam citat Anselmus) itemq; in Synodo Leonis quarti, c. 33. & in 7. lib. Capit. 278.

C. XXXI. ¶ Sicut in metropolitana ecclesia, ita ubiq; missarum sollemnia celebrantur.

Item ex concilio Gerundeni, c. 7.

¶ Constitutio c missarum, sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus i provincijs tam ipsius missæ ordo, quam pfallendi d, vel ministrandi consuetudo servetur.

¶ Omnibus provincijs] In concilio ipso legitur. In Tarraconensi provincia: apud Burch. verò & Ivonem, in omnibus provincialibus ecclesijs.

C. XXXII. ¶ Quid sit sacrificium, quid sit sacramentum.

Item Augustinus in lib. 10. de civit. Dei c. 5.

¶ Sacrificium i visibile, e, invisibile est sacramentum, id est, sacrum signum. Item alibi. ¶ Sacramentum 2 est invisibilis gratiæ visibilis forma.

¶ Sacrificium] In originali, & apud Lanfrancum, & Ivonem est, sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est: sed ubi glossam non est mutatum.

¶ Sacramentum] In libro de catechizandis rudibus, c. 26. hæc leguntur. De sacramento sanè, quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari. In epistola autem 106. hæc. Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam: ipse autem donat invisibilem gratiam.

Ex quibus locis videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.

C. XXXIII. ¶ Quid sit signum.

Item in lib. 2. de doctrina Christiana, c. 1.

¶ Signum f est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem g venire.

C. XXXIV. ¶ Post consecrationem non substantia, sed species remanet.

Item Gregorius Papa in homilia Paschalis ait.

¶ Species h & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quæ antè fuerunt, scilicet panis & vini. Vnde in fine cuiusdam i missæ oratur, & dicitur: [Persicant in nobis, quasumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod k nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.] Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis & vini nunc geritur, ma-

nifesta visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Ioannem ait: a [Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quamvis non improbabiler quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem, ipsam eorumdem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

¶ Ivo extat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter post verba Gregorii allata ex homilia Paschalis, quemadmodum & multa alia sequentia, quæ à Gratiano ex alijs auctoribus citantur, apud eundem Lanfrancum & Algerum extant, & interdum copiosius, quam apud Ivonem & Gratianum.

C. XXXV. ¶ Visibiles creatura in Christi corpus & sanguinem invisibiliter convertuntur.

Item Eusebius Emisenus. b

¶ Via e corpus assumptum ablatum erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerretur in pretium: ut quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis victima illa viveret in memoria, & semper præfens esset in gratia, verè unica & perfecta hostia fide æstimanda, non specie; nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnde merito cœlestis confirmat auctoritas: quia [caro d mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] ¶ Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem, qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis e sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: [Accipite, & comedite: hoc est enim corpus meum:] & sanctificatione repetita, [Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.] Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo subfiterentur excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritalibus sacramentis, ubi i præcipit virtus, servit effectus. Quanta itaque, & quam celebranda beneficia vis divinæ benedictionis operetur, attende: &, ut f tibi novum & impossibile videri non debeat, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia subfiterentur, te ipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysterijs innovatus, in corpus ecclesiæ non videndo, sed credendo transilivisti, & de filio perditionis, adoptivus Dei filius fieri occulta puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus es te ipso invisibiliter, sine quantitatis augmento, cum ipse atque idem esses, multo aliter g fidei processibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est: ac si homo Christi filius effectus, & Christus hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, & sicut hoc h, quòd in te Deus læsa curavit, infecta diluit, immaculata i deterfit, non sunt oculis, nec k sensibus tuis credita: ita cum reverendum altare cœlestibus cibis satandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente contingere, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.

a Ioan. 14. b Inter opera B. Hieron. tom. 9. c al. 4. in serm. de corp. & sang. Domini. Sent. 4. dist. 8. Alger. l. 1. c. 16. & 15. Ivo part. 2. cap. 4. d Ioan. 6. Senten. 4. dist. 10. Pannor. l. 1. c. 129. e al. visibilis. Pasch. in epist. ad Frandegardum ex Euseb. Emis. f al. quomodo. g al. atter. h al. hæc, quæ. i maculata. j verè lectio. k al. sed.

¶ Vbi præcipit] Sic apud Ivonem, & in Pannormia. Apud Paschasium legitur, ubi præcipit virtus; rei servit effectus: & fortasse loco dictionis, ubi, legendum est, verbi. In vetustiore editione homiliarum est, verbis præbet virtus, & rei servit effectus. In recentiore autem, verbo præbetur virtus, & rei servit effectus. Multa verò alii loci sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.

C. XXXVI. ¶ Quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit.

Item Augustinus.

Quia passus est Dominus pro nobis, commendavit a nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam ejus, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis: ad aream Dominicam comportati estis laboribus bonum, id est, annuntiantium Evangelium, triturrati estis: quando catechumeni differebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, cepistis molli jejuniis, & exorcismis: postea ad aquam venistis, & conpersi estis, & panis Dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuum charitatem. Hæretici b, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quarunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem: sic & vinum in multis racemis fuit, & modo vinum est, unum i est in suavitatis calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem cordis, jam in nomine Christi, tanquam ad calicem Domini venistis, & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. Item in sermone de infantibus. ¶ Ita Dominus Iesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui c accipit mysterium unum, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli 2 est: a aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis & sanguinis Domini fieri participem, quando in baptismo membrum efficitur. Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando in se e hoc quod illud sacramentum significat, invenit f.

¶ Beda ad c. 10. prima ad Corinthios: citat ex sermone de sacramento fidelium feria 2. Pascha, neq. multo aliter Ivo.

1 ¶ Unum est] Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum, & multa alia. Huius verò dictionis vestigium erat in manuscriptorum, & apud Ivonem. In vulgata legebatur, Vinum in sua mativitate, calix post, &c.

2 ¶ Nulli est] Hac usq. ad finem habentur infr. dist. 4. c. nulla. & in Polycarpo citantur ex Innocentio.

C. XXXVII. ¶ Dum Hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit.

Item in libro sententiarum Prosperii.

Cum g, frangitur h Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Do-

a In eadem, commendavit. Beda 1. Cor. 10. Alg. 1. c. 3. & alibi. Ivo p. 2. c. 1. b Beda ibid. paulo superius ex Augu. in serm. ad infantes ad altare de sacramento. c In ead. qui manducat. Sent. 4. dist. 8. d In dist. 4. nulli. Sent. 4. dist. 9. Poly. 1. 3. tit. 10. e al. ipse. f al. invenitur. g al. Dum. h Lanfranc. ibid. Alg. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 9. Pam. 1. c. 49.

minici corporis in cruce immolatio, ejusque sanguinis de latere effusio designatur?

¶ Apud Lanfrancum (apud quem ferè habentur, que à Gratiano citantur ex lib. sententiarum Prosperii, aut ex Augu. in l. sententiarum Prosperii) hæc anteceditur. Sacramenta enim illorum rerum, quarum sunt sacramenta, semper similitudinem gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc questio ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. ¶ De veritate corporis & sanguinis Christi ambigere non licet.

Item Leo a Episcopus, & sancta Synodus, qua in urbe Romana convenit, clero, honoratis, & plebi consistenti Constantinopoli, ita scribit.

IN quibus b isti ignorantia tenebris, in quo hæc stentus desideria torpore jacuerunt? ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in ecclesia Dei omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniz hoc impertitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem coelestis cibi; in carnem ipsius, qui caro nostra factus est; transeamus? Idem est i. cibi refectionis, & cibi sanguinis. Sicut enim caro Domini verè est cibus, ita sanguis verè noster est potus. Idem. Est etiam corpus de quo dictum est: [caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] Circa e hoc corpus aquitè sunt, que alii concupiscunt spiritualibus. Idem. Unde & corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes. Idem. Cujus 2. clarè argumentis utimur, suis f utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruimus mysterii veritatem: & supra. ¶ Quid g. hic queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus Christus partus ex Virgine?

1 ¶ Idem est cibus] In aliquot vetustis codicibus. Idem Leo Papa. Est cibus, &c. Eundem citat Anselmus. Cateris apud B. Leonem non sent. xv. a. sed apud B. Ambrosium, cuius etiam sunt sequentia, variis ex locis collecta. 2 ¶ Cujus clarè] Gratianus infr. c. revera: sic refert ex Ambrosio. Sed quid argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationis, &c. Et ita etiam Algerus. Ivo reliqua eodem modo; tantummodo in hoc distrepit, quod habet, incarnationisque novitate. Sed retenta est Gratiani lectio cum: ob glossam, tum quoniam Lanfrancus ferè concordat cum Gratiano; ubi expostulat a se catholicam veritatem confirmat B. Ambrosii verbis.

C. XXXIX. ¶ Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus & sanguis Christi.

Item Ambrosius in libro de catechizandis rudibus.

Panis b & calix non qualibet; sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod ita fit nobis, quamvis fit panis & calix, alimentum est resurrectionis, non sacramentum religionis: non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere; non tantum spirituali, verum etiam corporali.

¶ Ivo citat ex Augustino in libro de catechizandis rudibus. Beda ad cap. 10. prima ad Corinthios, & Algerus citat ex B. Augustino contra Faustum, habeturq. in libro 20. contra Fau-

a Leo 2. epistol. 23. al. 22. b Anf. 1. g. c. 6. & 7. c al. 1. tem. Est cibus, d Ioan. 6. e Amb. c. 17. Luca 1. 8. c. 7. ad c. 22. Luca 1. 20. c. 9. De u. qui trinitatem, h. Ivo p. 2. c. 7. f Infr. ead. revera. g Sent. 4. dist. 10. h Beda 1. Cor. 10. Alcinus de div. offic. fol. 17. Alger. lib. 2. cap. 6. Ivo part. 2. c. 1. Pannorm. lib. 5. cap. 123.

frum, c. 13. Verum apud Algerum & Ivonem est in summam redatum: apud Gratianum nihil prater loci depravatam, qua ob glossam correpta non sunt. Verba B. Augustini sunt hac: Noster autem panis & calix non quilibet, quasi propter Christum in speciebus & fermentis ligatum, sicut illi desipiunt: sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde, quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectiois, non sacramentum religionis: nisi, quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere non solum spiritali, verum etiam corporali.

C. XL. ¶ *Quod ante benedictionem panis & vini est post benedictionem est corpus & sanguis Christi.*

Idem Ambrosius in libr. de iis, qui mysterium imitantur, c. 9.

Ante a benedictionem verborum celestium alia species nominatur: post benedictionem b corpus significatur. Item ibi dicitur. ¶ In illo sacramento Christus est. Item lib. 4. de sacramentis, cap. 5. ¶ Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

C. XLI. ¶ *Sub specie panis & vini invisibilem Christi carnem & sanguinem honoramus.*

Item Augustinus in c. libro sententiarum Prosperi.

Nos d autem in specie panis & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, Christi carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus e has duas species, ex quibus consecratur Dominicum corpus, quem admodum ante consecrationem comprehendebamus f: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum i, quod natura formavit, post consecrationem vero Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecravit.

i ¶ Et vinum.] *Apud Lanfrancum, dum verba Augustini in libro de catechizandis rudibus ab ad versario sibi objecta interpretatur, sic legitur: esse panem, vinumque, id est, res, quas natura formavit, inter sacramentum vero converti in Christi carnem & sanguinem, quas utraque res benedictio consecravit. Ivo autem habet ferè ut Gratianus.*

C. XLII. ¶ *Confessio g Berengarii.*

16 Go b Berengarius indignus sancti Mauricii Audepsigenensis ecclesie Diaconus, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hætenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, & post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum trahi, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus auctoritate Evangelicæ & Apostolicæ tenendam tradidit, mihi que firmavit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini

a *Infrà ead. revera. Sent. 4. dist. 10. Alg. l. 1. c. 9. b al. consecrationem. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. c. 124. c Habetur apud Lanfrancum ex August. in lib. de catechiz. rudib. d Casiod. in Ps. 109. Sent. qui ibidem. Alg. l. 1. c. 7. & 10. e pendimus.] vera lectio. f pendebamus.] vera lectio. Ivo p. 3. c. 9. Ans. l. 1. c. 125. g al. iuramentum. h Ex alt. synod. Rom. sub Nic. II. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 17. Sent. 4. dist. 12. Ivo part. 2. c. 10. Pann. l. 1. c. 126. i al. formavit.*

nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento a, sed in veritate manibus sacerdotum trahi, frangi, & fidelium dentibus atteri; jurans per sanctam, & homouision Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero, qui contra hæc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire aut prædicare præsumpsero, subiaceam canonum severitati. Lecto, & perlecto sponere subscripsi. ¶ Hanc b confessionem fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi à Berengario Romæ coram cxiu. Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per urbes Italia, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcumq; loca fama pravitate ejus pervenire antè potuit: ut ecclesiæ, quæ prius doluerant de averso atq; perverso i, postea gauderent de reverso atq; converso.

¶ In regesto Gregorii VII. lib. 3. c. 6. in synodo, an. Domini 1079. habetur alia ejusdem Berengarii abjuratio. Cui repetitioni quid causam dederit, exponitur in scholiis conciliorum, qua Colonia quatuor tomis sunt impressa.

i ¶ Perverso] Ita enim Ivo. Lanfrancus habet, averso.

C. XLIII. ¶ *Quare Elementorum species referuntur, cum verè sit Corpus Christi & sanguis.*

Item Ambrosius in libro de officiis.

Fortè e dicas, quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non i video carnis, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, ut possit mutare, & convertere genera & instituta naturæ. Deinde, ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes, quod d carnem suam daret manducare, & sanguinem suum bibendum, recedebant, solus autem Petrus dixit: [Verba vitæ æternæ habes: & ego à te quo recedam?] ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror crucis, sed maneret grætia redemptoris e, ideò in similitudine quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam, virtutemq; consequeris. [Ego f sum, inquit, panis vivus, qui de cælo descendi.]

i ¶ Non video] *Eodem ferè modo est apud Ivonem. In originali autem, nec multo secus apud Lanfrancum, hic locus sic habet. Fortè dicas: quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem.*

C. XLIV. ¶ *Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus & sanguinem debemus accipere.*

Item Augustinus in expositione, Psal. 54.

Prima g quidem, inquit, hæresis in discipulis Christi, velut à duritia ejus sermonis facta est. Cum enim diceret: [Nisi h quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam.] Illi non intelligentes dixerunt ad invicem: [Durus est hic sermo, quis potest eum audire?] dicentes, quia durus est hic sermo, separaverunt se ab illo: remansit cum duodecim. Dicedentibus illis intruxit eos, qui remanserunt. Spiritus est, inquit, qui vivificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos, spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritualiter? Spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt spiritus & vita, qui spiritualiter non intelligis. Spiritualiter intelligite, quæ

a al. in sacramento. b Lanfranc. & Ivo. ibid. c L. 6. de sacramentis, c. 1. & ex eo Lanfrancus, & Ivo, sed paulò aliter. Lanfrancus ibid. Ivo p. 2. c. 7. Pann. lib. 1. c. 127. d Ioan. 6. e al. redemptionis. f Ioan. 6. g Lanfrancus ibid. Alg. l. 1. c. 11. & 21. h Ioan. 6. Ivo p. 2. c. 8. Pann. lib. 1. c. 133. Sent. 4. dist. 10. Tract. 27. in Ioan. & in Psal. 98. in Psal. 54. Tract. 27. in Ioan.

locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis, manducatur estis, & bibitur illud sanguinem, quem fufuri sunt, qui me crucifigunt. Sacramentum aliquod vobis commendavi: spiritaliter intellectum vivificabit vos. Caro autem non prodest quidquam: sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. [Sciens autem Iesus, ait: hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?] Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc planè, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in cœlum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certè vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur moribus. Item tractatu 30. in Joannem. ¶ Donec sæculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem ejus ubique diffusa est.

¶ **I** ¶ In cadavere venditur] Ita etiam Algerus & Ivo: apud quem totum hoc caput eodem modo, atq. apud Gratianum habetur, scilicet hinc inde collectum, verbis interdum transpositis, in summam redactis, mutatis. Beatus autem Augustinus & Lanfrancus hoc loco sic habent, quomodo in cadavere lanianatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. ¶ Quomodo Christi corpus, quod in cruce pendit, accipitur, & quomodo non.

Item Augustinus, in epistola ad Irenæum.

Non hoc a corpus, quod videtis, manducatur estis, & bibitur illud sanguinem, quem fufuri sunt illi, qui me crucifigunt: ipsum quidem, & non ipsum: ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Unde & subditur, etiam non necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud visibiliter intelligi.

¶ Eodem modo & hic citat, & ferè etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenæum. Ivo part. 2. c. 9. refert eodem modo: sed citat ex homilia in Psal. 98. (sic enim corrigendum est mendum ex c. 1.) ex qua etiam Beda affert propria verba ad 11. cap. prima ad Corinthios b. Que Lanfrancus, quoniam à Berengario catholici objiciebantur: plenius explicat, quam in hoc capite fiat; potissimum, ubi incipit exponere fidem sancta ecclesia. Hoc idem ferè habetur in epistola Ivo Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal. 95. interpretantis: qua epistola habetur impressa apud Joannem Garecium, & alibi.

C. XLVI. ¶ Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem ejus bibere.

Item Augustinus in sermone de verbis Evangelii.

Quid est Christum manducare? non hoc solum est, quin sacramento corpus ejus accipere. Multi enim indignè accipiunt, de quibus ait Apostolus: d [Qui manducant panem, & bibunt calicem Domini indigne, judicium sibi manducant & bibunt.] Sed quomodo manducantus est Christus? Quomodo ipse dicit: [Qui manducant carnem meam, & bibunt sanguinem meum, in me manent, & ego in eo.] Si itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducant, tunc bibunt. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etiam accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

a Sup. ead. prima. Beda 1. Cor. 11. Lanfranc. ibid. Alg. 1. c. 9. & 1. Guttmund. 1. 2. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 8. & 9. Pan. 1. c. 13. 4. b Beda 1. Cor. 11. c Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. c. 8. Patm. 1. c. 133. d 1. Cor. 11. e 1. Joan. 6.

¶ **I** ¶ Si itaque] Locupletatus est hic locus ex Beda, Magistro, & Ivone.

C. XLVII. ¶ Credere in Christum est manducare & bibere Christum. Item Augustinus.

Vt a quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum manducare. Qui credit in eum, manducat eum: invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur.

¶ Citatur ex libro de penitentia remedio, & apud Algerum ex 2. lib. de penitentia. Videtur autem consilium ex duobus B. Augustini locis, in tractatu 25. & tract. 26. in Joannem, ex qua expositione citat Ivo, sed conjunctim cum iis, que attulerat ex libro de penitentia remedio.

¶ **I** ¶ Panem vivum] In vulgatis legebatur, panem & vinum. Restituta est lectio ex plerisque vetustis, originali, & Ivone: quemadmodum & infra ead. c. credere. Nonnulla praveca hic addita, que apud Ivonem quoque sunt.

C. XLVIII. ¶ Sacramentum, & res sacramenti sacrificium ecclesia conficiunt.

Item Augustinus in libro sententiarum Prosperi.

Hoc est b, quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet ecclesie duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine; sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat & conficitur Deo & homine: cum ipse Christus verus sit Deus, & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesie sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, id est, corpus Christi. Item. ¶ Caro ejus est, quam forma panis operam in sacramento accipimus, & sanguis ejus, quem sub vini specie & sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: carne & sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur visibile Domini e nostri Iesu Christi corpus, palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & divina majestate. Item. ¶ Sicut ergo cœlestis panis, qui e verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum, vocatur ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est.

¶ Hæc eadem habentur apud Lanfrancum (ex quo citat Ivo) & apud Algerum (qui eadem ac Gratianum ex libro sententiarum Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quidem authoribus nonnulla sunt emendata.

C. XLIX. ¶ Quot modis caro Christi intelligatur.

Hieronymus in f. Epist. ad Ephes. ad cap. 1.

Dvipliciter g intelligitur caro Christi & sanguis: vel spiritalis illa atque divina de qua ipse ait: [Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] &: [nisi b manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam:] vel caro, quæ crucifixa est, & sanguis, qui militis effusus est lancea.

a Infra ead. credere. Alg. 1. c. 8. Ivo p. 2. c. 4. Pan. lib. 1. c. 137. b Lanfranc. ibid. Alg. 1. c. 5. & 11. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. cap. 9. Pan. 1. c. 138. Lanfr. paulo superius. c al. redemptorij corpus. d Lanfranc. ibid. Aug. epist. 23. ad Bonifacium. e al. qua vera. f Urd. glossa. ordm. g Alg. 1. c. 27. Sent. 4. dist. 8. Ivo p. 2. c. 3. Pan. 1. c. 139. h 1. Joan. 6.

C. L. ¶ De eodem.

Item Ambrosius ad c. 11. prima a ad Corinthios.

¶ Via morte b Domini liberatissimus, hujus rei memores in edendo & potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus.

¶ Citatur ex Augustino in libro de Trinitate ad Corinthios. Algerus etiam citat ex Augustino de Trinitate. Sed aliquot vestigia Gratiani exemplaria habent, Ambrosius: cujus verè est, & ipsam citat Ivo, quamvis statim, postquam citarat librum de Trinitate.

C. LI. ¶ Quomodo Christus sit immolatus semel, & quomodo quotidie immoletur.

Item Augustinus in Psalmum c. vigesimum primum.

¶ Semel d Christus mortuus est, justus pro injustis: & scimus, & certum habemus, & spe e immobili retinemus, quia Christus resurgens à mortuis, jam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Verba ista Apostoli f sunt: tamen, ne obliviscamini g, quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, nunquid toties Christus moritur? sed tamen anniversaria recordatio quasi representat quod olim factum est: & sic nos facit moveri b, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum, non tamen irritantes, sed credentes.

C. LII.

Item in libro sententiarum Prosperi.

¶ Semel i immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est: quia in manifestatione sui corporis, in distinctione membrorum omnium verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pendit, offerens se ipsum patri hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum & mortuorum redemptionis efficacem; eorum scilicet, quos divini consilii altitudo redimendus judicavit, præscribit, prædestinavit, vocavit, modis atque temporibus, quibus id fieri congruebat i.

¶ Et hoc Ivo ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & referente & exponente: quod facit etiam Algerus lib. 1. cap. 16. & 18. Verba autem B. Augustini in epistola ad Bonifacium, quam Algerus etiam citat, sunt hæc: Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur.

¶ Congruebat] Apud Lanfrancum hæc sequuntur, quæ respondent alteri membro propositionis B. Augustini. In sacramento tamen, quod in hujus rei memoriam frequentat ecclesia, caro Domini quotidie immolatur, dividitur, comeditur, & sanguis ejus de calice fidelium ore potatur.

C. LIII. ¶ Hostia, quæ semel oblata est, in recordationem sui mortis quotidie offertur.

Item Ambrosius in k epist. ad Hebr. cap. 10.

¶ In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens: offerit ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed ad recordationem mortis ejus: & una est hostia, non multæ. Quomodo una, & non multæ? quia semel oblata est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum m est il-

lius: id ipsum & semper i id ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? nequaquam, sed unus ubique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut enim quod ubique offertur, unum est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam verò offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit ejus, quod factum est. [Hoc a enim facite, ait, in meam commemorationem.]

¶ Et semper] Apud B. Ambrosium, & B. Iohannem Chrysostomum hæc adduntur: offerimus, nec nunc quidem alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum. quæ Græce in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi desiderantur) sic habent, & νυν ἰδὲ ἑτέροις ἑσθαι, αὐτὸν ἑτέροις, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

¶ Scitatenim] In excussis B. Ambrosii nomine commentariis legitur, sicut enim qui ubique offert. Sed non est usque mutanda Algeri, Ivo, & Gratiani lectio. Græcè est, ὡς ἄρα & ἡ ἡμετέρα ἡ ἐκ τῆς παροῦσης ἐν ἡμῶν ἐστὶ. Nonnulla verò alia sunt emendata.

C. LIV. ¶ Sacramentum corporis Christi nisi jejuni debemus accipere.

Item Augustinus in libro b responsum ad Ianuarium, c. 6.

¶ Iquid e apparet, quando primò acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ ecclesiæ, quòd à jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm ceteri d cibi. Nam id eò per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent: aut, sicut faciebant, quos Apostolus e arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator, quò vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus & memoris discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & id eò non præcepit, quo deinceps ordine fumeretur; ut Apostolis, per quos ecclesiæ dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur, credo quòd eum morem f nemo mutasset. Cùm verò ait Apostolus g de hoc sacramento loquens: Propter quòd fratres, cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate, si quis esurit, domi manducet, ut non ad iudicium conveniatis: statim subtexuit i: [cætera autem, cùm venero, ordinabo.] Vnde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum h agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat ecclesia; ab ipso ordinatum esse, quòd nulla orarum i diversitate variatur.

¶ Subtexuit] Sequebatur in vulgatis, quæ ad ejusdem sacramenti ordinem pertinent, scilicet quomodo jejuni, &c. quæ & à plerisque manuscriptis, & originali, & cæteris collectoribus absunt.

C. LV. ¶ Ante consecrationem est panis, sed verbus Christi in ejus corpus immutatur.

Item Ambrosius in lib. 4. de sacramentis, c. 4.

a Luc. 22. b Epist. 118. c Beda 1. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 12. Pann. l. 1. cap. 146. Alger. l. 2. c. 1. d al. exteri. e 1. Corinth. 11. f alit. modum nemo variasse. g 1. Corinth. 11. h aliter illi. i mortem.]

a Ibid. gloss. ordin. b Alger. lib. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 7. Pann. lib. 1. cap. 142. c In præfatione 2. expositionis. d 1. Petr. 3. e al. fide. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 143. f Rom. 6. g Obliviscamur.] orig. h alit. moneri. i Beda in qu. q. 15. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 16. & 18. Sent. 4. dist. 12. Ivo part. 2. c. 9. & 4. Pann. l. 1. c. 144. k Chrysostom. in eand. epist. hom. 17. l Alger. l. 1. c. 15. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 6. Pann. l. 1. c. 145. m al. exemplar.

Panis est in altari usitatus ante verba sacramentalia: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Vbi venit, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus & omnis creatura generata est. Vides ergo, quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quantum magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mistum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed forte dicis: speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horrore crucoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *Et cap. 5.* ¶ Vis scire, quia verbis cælestibus consecratur? Accipe, quæ sunt verba, dicit sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem 2, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: qui pridie, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc enim est corpus meum quod pro multis confringitur. Similiter & calicem, postquam cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide: omnia illa verba Evangelistæ sunt usque ad [accipite] sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecratur, panis est: ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare?

1 ¶ Ut sint, quæ erant? Hæc B. Ambrosii verba, quæ Berengarius catholicus obijcit, accuratè explanantur à Guirundo lib. 3. & ab Algero lib. 1. c. 7. Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi. Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant, quantum magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur?

2 ¶ Acceptabilem] In codicibus Gratiani erat, rationa-

a Lanfranc. *ibid.* Alger. *lib. 1. c. 7.* & alibi Guirundus *lib. 3. Sent. 4. dist. 10. lvo p. 2. c. 7.* b Hic summam refertur sententia, verbum hinc inde collectis

bilem, &c. Addita verò sunt omnia usq; ad vers. Vide. (quod antea erat, inde.) Multum enim videtur facere ad ea, quæ sequuntur, intelligenda.

C. LVI. ¶ Non corpus, sed anima substantiam sicut panis vita æterna.

Idem Ambrosius *lib. 5. de sacramentis, cap. 4.*

Non a iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. *Et paulo post.* ¶ Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

C. LVII. ¶ Etiam secundum carnem Christus est panis vivus.

Idem Augustinus in b epistola ad Irenæum.

Christus panis est, de quo qui manducatur, vivit æternum: de quo ipsemet dicit: [& panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita, &c.] Determinat, quomodo sit panis, non solum secundum verbum, quo vivunt omnia, sed etiam secundum carnem assumptam, pro mundi vita. Humana enim caro, quæ erat peccata obnoxia, & idèò mortua, carni ejus mundæ unita, incorporata, unum cum illo effecta, vivit de Spiritu ejus, sicut corpus de suo spiritu. Qui verò non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu, ut vivit, Christi.

C. LVIII. ¶ Quomodo Christus visibiliter in sacramento spiritualiter manducatur & bibitur.

Idem Augustinus d sermone 2. de verbis Apostoli.

Qui manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare, est refici: illum bibere, est vivere. Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate specialiter manducatur & bibitur. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & non sunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi: unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer & totus in corde tuo. Totus erat apud patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. *Infra.* ¶ Quod videtur g, panis est, & calix, quod etiam oculi renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. *Infra.* ¶ Ista idèò dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituales. *Infra.* ¶ Qui b accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

¶ Sententia prioris partis hujus capituli est apud B. Augustinum in sermone 2. de verbis Apostoli, & fufius quidem explicata. Cætera autem à vers. Manducatur Christus, usque ad finem sunt apud Bedam: & pars refertur etiam infra c. invitata.

a Sent. *ibid.* lvo p. 2. c. 7. b In summam redacta verba. Idem verò habetur apud B. August. *serm. 28. de verbo Dom.* In glossa ord. ad c. 6. Ioann. c. Ioan. 6. d Beda 1. Corin. 10. & ibi glossa ord. e *Infra.* invitata. & qui manducatur me. Alger. *lib. 1. c. 5. 7. 15.* & alibi. Bertramus de sacrament. ezech. Sentent. 4. dist. 12. lvo part. 2. cap. 8. f *hic.* glossa. g ergo vidisti. orig. h Suprà ead. quia passus.

C. LIX. ¶ Quomodo spiritaliter corpus Christi
fit accipiendum.

Item Augustinus super a Ioannem, ad cap. 6.
tract. 26. & 27.

Credere b in Iesum Christum, hoc est, manducare
panem vivum. Qui credit in eum, manducat. In-
visibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur. [Et,
qui manducat carnem meam, & bibit meum sangui-
nem, habet vitam aeternam.] Participatione enim filii
(quod est per unitatem corporis Christi & sanguinis)
homo manducans vivit, non fumens tantum in sacra-
mento (quod & mali faciunt) sed usque ad Spiritus
participationem, ut in corpore Domini tanquam mem-
brum maneat, & eius Spiritu vegetetur: quod est, dum
eius mandata servat. ¶ Ad altare Dei invisibile (quo
non accedit iniustus) ille pervenit, qui ad hoc prae-
fatus iustificatus accedit. Inveniet illic vitam suam, qui hic
discernit causam suam.

Caput hoc confectum est ex dictis B. Augustini in tractat. 26.
& 27. in Ioannem, & in Psal. 42. & ex Prospero, in suis locis est
indicatum.

C. LX. ¶ Spiritus Sanctus invisibiliter corpus
& sanguinem Christi sancti-
ficat.

Idem m c lib. 3. de Trinitate.

Corpus i & sanguinem Christi dicimus illud, quod
ex fructibus terrae acceptum, & prece mystica con-
secratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in me-
moriâ pro nobis Dominicae passionis. Quod cum per
manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur,
non sanctificatur, ut sit tam magnum sacramentum,
nisi operante invisibiliter Spiritu Dei; cum haec omnia,
quae per corporales motus in illo opere fiunt, Deus o-
peretur.

¶ Corpus] Apud B. Augustinum haec antecedunt. Nec
linguam quippe eius (de Paulo loquitur) nec membra-
nas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua
editos, nec signa literarum conscripta pelliculis cor-
pus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum,
quod ex fructibus terrae, &c. praestatur, omnino locum illum in-
ternum legitur.

C. LXI. ¶ Per benedictionem panis effici-
tur corpus Christi.

Idem.

Non d omnis panis, sed accipiens benedictionem Chri-
sti, fit corpus Christi.

C. LXII. ¶ Dupliciter corpus Christi
intelligitur.

Idem.

Commandavit e nobis Christus in isto sacramento
corpus & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos
ipso. Nam & nos ipse corpus facti sumus.

C. LXIII. ¶ Sacrificium altaris, sacramentum
est unitatis.

Idem tractatu 26. ad c. 6. Ioannis.

Hoc r sacramentum s pietatis est, signum unitatis,
vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat,
habet unde vivat: accedat, credat, & incorporetur, ut vi-
vificetur. ¶ infra. ¶ Hunc itaque cibum & potum, so-
cietatem vult intelligi corporis & membrorum suorum:
quod est ecclesia in praedestinatis.

¶ Hoc sacramentum] In originali est, o sacramentum
pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis. Ex quo
quidem originali reliqua sunt emendata & aucta.

a Beda 1. Corinth. 10. & 11. b Sup. ead. ut quid. Alg. l. 1. c. 8.
& 12. Sent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. 4. c Alcuinus de div. offi. fol. 39.
In l. sent. August. al. Properi, sent. 189. & ex August. in Psal. 42.
d Beda 1. Corinth. 10. ex Aug. e Beda ib. sup. quia passus. f Beda
ibid. Alg. l. 1. c. 3.

C. LXIV. ¶ Spiritualiter magis, quam corpora-
liter corpus Christi debemus ac-
cipere.

Idem ibidem.

20 Panem i caelestem a spiritualiter manducare, est
ps innocentiam ad altare apportare. Peccata enim
sunt quotidiana, vel b non sint mortifera. Antequam
ad altare accedatis, attendite, quod dicatis, dimitte no-
bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus no-
stris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis
est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non
dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Men-
tiri Deo potes: Deum fallere non potes.

¶ Panem caelestem] In originali legitur: Panem cae-
lestem spiritualiter manducare: innocentiam ad altare ap-
portare: Itemq; apud indicatos collectores: sed habita est ratio
eius, qui casum scripsit, & Gratiani lectionem secutus est etiam B.
Thomas in catena ad eum Ioannis locum. Reliqua vero sunt emenda-
ta & locupletata.

C. LXV. ¶ Sacramentum, non veritatem Christi
corporis accipit, qui ab eo di-
scordat.

Idem c in libro sententiarum, c. 339.

Qui d discordat a Christo, nec manducat carnem es-
us, nec sanguinem bibit: etiam si tantae rei sacramen-
tum ad iudicium suae praesumptionis quotidie indifferen-
ter accipiat.

C. LXVI. ¶ Sancta nocent malis, & mala pro-
sunt bonis.

Idem tractatu 6. & 62. in Ioannem.

Et sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem,
malis ad iudicium. Vnde Apostolus: e [Qui man-
ducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit:]
non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit
quod bonum est. Non enim mala erat buccella s, quae
tradita est Iudae a Domino. Salutem medicus dedit:
sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem suam
accepit. Et mala profunt bonis, sicut Angelus satanae
profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, cum bene
accipitur malum.

¶ Quae multo sustinet apud B. Augustinum explicantur tractatu
6. & 62. in Ioan. hic in summam quandam sunt collecta.

C. LXVII. ¶ Non prohibetur male de mensa
Domini manducare.

Idem g.

Non prohibeat dispensator manducare pingues ter-
rae in mensa Domini, sed exactorem moneat timere.

C. LXVIII. ¶ Et qui indignè accipit, corpus
Christi accipit.

Idem in lib. 1. de baptismo, c. 8. h

Sicut Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non
malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in
se diabolo praebuit, sic indignè quisque fumens Domi-
nicum sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est,
malum sit: aut quia non ad salutem accipit, nihil ac-
ceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini ni-
hilominus etiam erat illis, quibus dicebat i Aposto-
lus: [Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat
& bibit.]

a Beda 1. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. l. 1. c. 20. Ivo
p. 2. c. 4. b abest ab Ivone. c al. Proffer. d Beda ibid. &
gloss. ordin. Alger. l. 1. c. 21. Sentent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. 3. Beda, &
gloss. ordin. ibid. Sentent. 4. dist. 9. e 1. Corinth. 11. f Ioann. 12.
g in gloss. ordin. in Psal. 48. vers. Manduca verum & adoraverunt.
ex Augustin. h Beda 1. Corinth. 11. Lanfranc. ibid. Alger. l. 1.
c. 21. Guirmondus l. 3. Sent. 4. dist. 9. Anf. l. 9. c. 11. Ivo part. 2. c. 9.
i 1. Corinth. 11.

C. LXX. ¶ Quibus exemplis præter naturam substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi converti probetur.

Item Ambrosius in libro de his, qui mysteriis imitantur, c. 8. & 9.

21 **R**evera & mirabile est, quod manna Deus pluit patribus, & quotidiano cæli pascebantur alimentis. Unde dictum est: [panem Angelorum manducavit homo.] Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipis, iste panis vivus, qui de cælo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de cælo, hoc super b cælum: Illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum fervaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: illos ad horam satiavit aqua, te sanguis diluit in æternum. Judæus bibit & sitit; tu, cum biberis, sitire non poteris: & illud in umbra, hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum istud est, cujus & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud patres facta est: [Bibebant e, inquit, de confluence eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri.] Cognovisti præstantiora: potior etenim lux, quam umbra; veritas, quam figura; corpus auctoris, quam manna de cælo. Fortè dicas, aliud videro: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam e tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant f Egypti flumina puro aquarum meatu: subito de fontium venis sanguis coepit erumpere, non erat potus in fluviis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Egyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgam g levavit Moyses: separavit se & aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Iordanis h retrorsum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nonne claret naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitebat populus patrum i, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath k fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperavit. Sub l Helisæo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim messum est: rogavit Helisæus, qui amiserat ferrum: misit etiam Helisæus lignum in aquam, & enavit ferrum. Vtrique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quam

aquarum liquor. Advertimus igitur majoris & potentia esse Dei gratiam, quam naturam: & adhuc tamen Prophetiæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod b si tantum valuit sermo Helisæi, ut ignem de cælo e deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, [quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.] Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novas i rebus dare, quam mutare naturas: Sed quid d arguētis utimur? suis e utamur exemplis, incarnationisque exemplo f astruamus mysterii veritatem. Nunquid naturæ usus præcessit, cum Dominus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinem quarimus, viro mista femina generare consueverat. Liqueo igitur quod præter naturæ ordinem virgo generavit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic quaris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixæ est, quæ sepulta est. Verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipsæ clamat Dominus Iesus? [Hoc est corpus meum.] Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur b. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna i fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

1 ¶ Novas rebus dare] Antea legebatur: Non enim minus est dare, quam mutare novas naturas rebus. Emendatum est ex originali. Apud Guittmundum, Lanfrancum, Algerum, Ivonem legitur, novas res dare, quam mutare naturas.

C. LXX. ¶ Quomodo per partes Christus manducatur, & integer permanet.

Item Augustinus in quodam sermone de verbis Evangelii.

In vitat k Dominus l servos, & præparavit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? & tamen ait: [qui m manducat me, vivit propter me.] Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed mortuos vivificat. Quando manducatur, reficit; sed non deficit. Non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne forte siniamus illum, & postea quid manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus; quia surrexit oculis: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit: & norunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi: unumquique accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur, & manet integer totus; per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. ¶ Quotidianum sacrificium non reiteratio est passionis Christi, sed commemoratio.

a al. virtutis. b 4. Reg. 1. Sent. 4. dist. 10. c al. de promeritis. d al. quo ad. e Sup. eadem in quib. f al. novitate. g Sup. ead. ante benedictionem. h al. signatur. i al. intentio. k al. invitavit. l Bedæ 1. Cor. 10. ex eod. & in quæst. 9. 15. Alg. 1. c. 15. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. m Ipsi, qui manducantus. Ivo. d. sup. ead. qui manducant.

a Lanfranc. Sparfiro. Alg. Guittmund. sim. Ivo p. 2. c. 7. b al. supra. c 1. Corint. 10. d exemplis probemus. orig. e Exod. 4. f Exod. 7. g Exod. 14. h Iosue 4. Psal. 67. i Numer. 20. k Exod. 15. l 4. Reg. 6.

Item Paschasius in lib. de corpore a & sanguine Christi, c. 9.

Iteratur b quotidie hanc oblatio, licet Christus semel c passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salvaverit mundum: ex qua morte idem refluxens ad vitam, mors ei ultra non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc providit. Primum quidem quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalitas infirmitas vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Vnde i Psalmista, [Benedic anima mea Domino, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Et ideo, quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur: & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hac sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Vnde oramus, e [dimitte nobis debita nostra.] quia si f dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item infra eod. cap. ¶ Iteratur hoc mysterium ob commemorationem passionis Christi, sicut ipse ait: [Hoc g quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem sumitis, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.] Non utique sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia jam ultra non moritur: sed donec ipse Dominus ad iudicium veniat. Interdum h autem semper mors Christi pro seculi vita posteris nuncianda est, ut discant, qua charitate dilexit suos, qui pro eis mori dignatus est, cui omnes vicem debemus rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilexit, cum essemus gehennae filii, ut diligeremus eum a morte iam liberati.

i ¶ Vnde Psalmista] Hac Propheta verba, & nonnulla alia, que nos apud Paschasium, neg, apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramento altaris illius citat, leguntur, habentur tamen in pd. lib. ead. Rabani nomine.

C. LXXII. ¶ Non solum sub figura, sed & in veritate, Dominici corporis & sanguinis sacramentum celebratur. Item Augustin.

¶ Vtrum i sub i figura, an in veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat, Veritas ait: [caro k mea vere est tibus, & sanguis meus vere est potus.] Alioqui quomodo magnum i erit: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita,] nisi vera sit caro? Sed quia Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hanc panem & vinum in mysterio vere carniem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: ut sicut de Virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus Christi consecratur. Corpus Christi, & veritas, & figura est: veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute m ipsius ex panis & vini substantia efficitur: figura vero est id, quod exterius sentitur. Iteratur n autem quotidie hac oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalitas infirmitas vivere non potest. Et ideo, quia quotidie labimur, Christus quoque mystice pro nobis immolatur. Intra e catholicam ecclesiam in mysterio corpo-

a al. de sacramento altaris. b Rabanus de sac. Euchar. 22. inf. c. prox. c Rom. 6. d Psal. 102. e Matt. 6. f i. Ioan. 1. g Luc. 12. h Cor. 11. i interim. j vera lectio. k Pasch. [Raba.] Algerus. l dispersio. m Ioan. 6. n al. verum. Ioan. 6. m al. verbo. n sup. ead. iteratur. o i. q. 1. infra catholicam. Sent. 4. dist. 9. Poly. 13. tit. 9. ex Paschasio.

ris Christi nihil a bono majus, nihil a malo minus perfitur sacerdote: quia non in merito consecrantur, sed in verbo efficitur creatoris, & invirtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit 2 vinum in sanguinem. Vnde & sacerdos, [jube, inquit, hac perferri per manus Angeli tui sancti in sublime altare tuum in conspectu divinae maiestatis tuae.] Vt quid perferenda in lucem deponit, nisi ut intelligatur, quod ista fiant in eius sacramento? Hanc 3 igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam omnes in caelo adscribamur: ratam, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicuimus, per hanc acceptabiles ejus unico filio sumus. Nihil rationabilius, ut quia nos jam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumam, & similitudine pretiosi sanguinis poterunt: ita ut & veritas non desit in sacramento, & ridiculum nullum fiat paganus, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, [qui non manducant meam carnem, &c.] Sed dixerunt, a [durus est hic sermo,] quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta consiciantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procreantur b. Reliqua omnia, quae sacerdos dicit, aut clerus chori cantat, nihil aliud quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes, & fidelium positiones. Vnde & sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens [qui pridie, quam pateretur, &c.] Porro 4 deinceps sunt verba Dei, potestate, & omni efficientia plena: [Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.] In hoc ergo creatur illud corpus.

1 ¶ Vtrum sub figura] Apud Paschasium, ex cuius locis videtur consecrari hoc caput, hac habentur pro titulo quarti capituli, vtrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. Caput autem sic incipit: Quod in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Vnde veritas ait, &c. Algerus autem, qui c. 16. hac eadem sermone habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramento altaris, & hoc facit initium, Veritas ait, &c.

2 ¶ Transit] Paschasius, & Polycarpus ex Paschasio ad Placidium habent, transfundit sanguinem. sed ob glossam non est mutatum.

3 ¶ Hanc igitur] Apud Paschasium & Rabanum (idem enim sermo opus est huius atque illius nomine inscriptum) in egra est oratio. Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: ratam, per quam nos omnes in caelo conseribamur: acceptabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: rationabilemque facere dignetur o: quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles in ejus unico filio sumus.

4 ¶ Porro deinceps] Sunt hac addita ex Paschasio, cap. 15. usq. ad vers. In hoc ergo, ut sententia ipsa perciperetur.

C. LXXIII. ¶ In sanguine agni, Christi sanguis, qui vere meo sumitur, olim prafigurabatur.

Item Gregorius Papa in homilia Paschali, id est, 22. Evang.

Quid sit & sanguis agni, non jam audiendo, sed

a Ioan. 6. b recreantur. c dignetur. d Poly. d Lanfr. ibid. Guilmorus l. 3. Alger. l. 1. cap. 11. & 12. Sent. 4. distinct. 11. lvo p. 2. cap. 9.

bibendo dicitur. Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Item dial. l. 4. cap. 18.* ¶ Hæc salutaris b. victima illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens e. à mortuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter & incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio moritur i. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem d. patitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri? in illo iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? summa e. & ima sociari, terrena cælestibus jungi, unumque ex invisibilibus atque visibilibus fieri? *Idem.* ¶ Vno 2, inquit, eodemque f. tempore ac momento in cælo rapitur ministerio Angelorum corpori Christi consociandum, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. & infra. ¶ Tanta est ecclesie unitas in Christo, ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis ejus. Calix enim, quem sacerdos catholicus sacrificat, non est alius, nisi ipse, quem Dominus Apostolis tradidit: quia sicut divinitas verbi Dei una est, quæ totam implet mundum; ita licet multis locis, & innumerabilibus diebus illud consecratur corpus, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed unum corpus Christi, & unus sanguis cum illo, quod sumptum in utero Virginis, & quod dedit Apostolis. Divinitas enim verbi replet illud, quod ubique est, & conjungit, & facit, ut sicut ipsa, una est; ita conjugatur corpori Christi, & unum corpus ejus sit in veritate. Vnde animadvertendum est, quia sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integritate sumunt, & generaliter omnes, & specialiter unusquisque. *Item.* ¶ Mysterium fidei dicitur g. quia credere debes, quod ibi salus nostra consistit. Providens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur & bibit in veritate: sed integer, & vivus, atque immaculatus manet 3: & ideo magnum, & pavendum est mysterium; quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis dicitur? figuram panis & vini habet, faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere, & bibere sanguinem.

1 ¶ Moritur] In originali est. Sacra oblationis immolatur. Sed ob glossam non est mutatum.

2 ¶ Vno, inquit] Hæc habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, c. de celebratione missæ, qui Gregorium citat.

3 ¶ Manet] Quæ post hoc verbum sequuntur apud Alcuinum, sic habent: Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituales. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostræ, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, sicut ipse dicit.

C. LXXIV. ¶ Post consecrationem licet figura panis & vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus & sanguis Christi.

a Ex d. 12. b al. singularis. c Rom. 8. d al. patitur] vera lectio. e summa una. f Alcuinus de div. offi. p. 89. & 87. Remigius Episc. Anstod. in can. Missæ. g al. est.

Item Ambrosius 4.

Omnia b. quæcumque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra.] Et quia voluit, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos: e. [Hæc, inquit, caro mea est, pro mundi vita.] Et ut mirabilius loquar, non alia planè, quam que nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro: hæc inquam, ipsa est. Et ideo Christi caro est, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur, & cum dignè percipitur, vitam d. utiq; æternam in nobis operatur. Panem i. quidem istum, quem sumimus in mysterio, illum utiq; intelligo panem, qui manu Sancti Spiritus formatus est in utero Virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis e. enim Angelorum factus est cibus hominum: unde ipse ait: f. [Ego sum panis vivus, quæ de cælo descendi.] & item: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.] Ex his namq; duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis iste & ille, non duo, sed unus panis & una caro, proculdubio unum corpus efficitur, illud verè, illud sane, quod sumptum est de Virgine, quod passum est, & sepultum, quod surrexit, & in cælum ascendit, & sedet ad dexteram Dei Patris, & quod est venturum iudicare vivos & mortuos.

1 ¶ Panem quidem] Hæc usque ad finem, quæ à Magistro etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Paschasium aut Rabanum. Sed simile quiddam habetur apud Petrum Chrysologum sermone 67.

C. LXXV. ¶ Quamvis quotidie manducatur Christus, integer tamen permanet vivus.

Item Augustinus ex g. sermone Domini de verbis Domini.

¶ Vi b. manducat me, vivit propter me.] Non ergo fratres timeamus manducare panem istum, ne forte finiamus illum, & postea quod manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit. Et norunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo: manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virgine: implevit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut eum homines manducarent, & manebat integer apud patrem, ut Angelos pasceret.

¶ Hæc eadem serè habentur: sup. e. qui manducat, & c. invitat.

C. LXXVI. ¶ Corpus & sanguinem Christi secundum se nulli edere licet.

Item Hieronymus in i. Leviticum.

De hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa verò, quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet.

C. LXXVII. ¶ Corpus Christi in singulis portionibus singulis totum accipiunt.

Item in sermone Dominica quinta post Epiphaniam.

Singuli & accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis l.

a Ex lib. 4. de sacramentis, c. 4. & 6. Paschasius in eod. lib. c. 1. Rabanus c. 3. b Ps. 134. c Ioan. 6. d al. vita æterna in nobis reparatur. Petrus Chrysologus serm. 67. e Psal. 77. f Ioan. 6. g Bedæ i. Cor. 10. & ibi gloss. orden. sup. ea. invitat. h Ioo. p. 2. a. d. i Origenes hom. 7. super Leviticum. k Ans. l. c. 15. Guzman. lib. 1. column. 6. Sent. 4. dist. 12. l al. singulis.

¶ Habetur

Habetur in missali Ambrosiano in præfatione Dominica quinta post Epiphaniam a, & in antiquo etiam præfationibus, in præfatione ejusdem Dominica. Ex Ambrosio citant Algerus & Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo. Guimundus aut esse ex præfatione, que per totum orbem latinum decantatur.

C. LXXVIII. ¶ De eodem.

Item Hilarius.

Vbi b pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit, de quo dicitur: e [qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus paraverat, invenit minus.] Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. ¶ Corpus Christi, quod sumitur, & figura est in specie, & veritas in substantia.

Idem.

Corpus d Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interior creditur.

Ivo etiam citat ex Hilario, & 7. ad. c. in Christo. in extremo, refertur unacum verbis Hilarii: apud quem tamen non est inventum. Algerus citat Augustinum de sacramento altaris. Idem scribatur apud Paschasium, c. 4. Et ceteros, qui hoc idem argumentum trahant.

C. LXXX. ¶ Carnem vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam in altari accipimus.

Item ex symbolo. e. Ephesino.

Necessario f igitur & hoc adjicimus. Annunciantes enim secundum carnem mortem unigeniti filii Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem ejus, & in celos ascensionem pariter consentientes, in cruentam celebramus in ecclesiis sacrificii servitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes (quod abisti) nec, ut xiri sanctificati, & verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem, sed verè vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam.

Caput hoc in nimis prope angustias conclusum, sua integritate servatum est, passivum ex originali.

C. LXXXI. ¶ Quomodo manna & aqua de petra fuit idem cum nostro cibo & potu.

Item Augustinus tract. 26. ad c. 6. Joannis.

Inquit g Apostolus: h [omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.] Spiritalem utique eandem: nam corporalem aliam, quia illi manna; nos aliud. Et adjungit: [et omnes eandem potum spiritalem biberunt.] Aliud illi, aliud nos: sed specie visibili. Quod tamen idem est virtute spirituali.

Plenus hæc res a B. Augustino exponitur. Sed Ivo habet, ut Gratianus.

C. LXXXII. ¶ Quod veritatem Dominus corporis & sanguinis sumimus.

Item Hilarius de i. Trinitate, lib. 8.

¶ N. Christo pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque verè sub mysterio

carnem corporis ejus sumimus, & per hoc unum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietates perfectæ sacramento sit unitatis? Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentiam a, atque impudentem prædicationem, dictorum cælestium sanitati, alienæ, atque impia intelligentiæ perversitas est extorquenda. Quæ i scripta sunt, legamus, & quæ legerimus intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus b, stultè atque impie dicimus. Ipse enim ait: c [caro mea verè esca est, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] De veritate carnis & sanguinis non est relicta ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est: & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secundum hoc, quod nos sumus, in Deo est. Quod autem in eo per sacramentum communicatæ carnis & sanguinis sumus, ipse testatur, dicens: [d & hic mundus jam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos vivetis; quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.] Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quandam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit? nisi, ut cum ille in patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per sacramentorum ineffe mysterium crederetur: ac sic perfectæ per mediatorem unitas doceretur: cum nobis in se manentibus ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis: & ita ad unitatem patris proficeremus, cum eo qui naturaliter secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inestimus, ipso in nobis naturaliter permanente. Quod autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus e est: [Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.] Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, e jus tantam in se assumptam habens carnem, qui suam sumperit. Perfectæ autem hujus unitatis sacramentum superius jam docuerat, dicens: f [sicut misit me vivens pater, & ego vivo per g patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivet per me.] Vivit ergo per patrem, & quomodo per patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur, secundum propositum exemplum assequamur. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, virtutis nobis per eum conditione, qua vivit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem percum vivimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum vivat ipse per patrem? Item 7. ¶ Hæc autem idcirco commemorata à nobis sunt, quia voluntatis tantum inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietates indulgeretur: cum & per honorem nobis datum Dei filii, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysterium verè ac natu-

a al. violentiam. b al. dicimus. c Ioan. 6. d Ioan. 6. e Ioan. 6. f Ioan. 6. g al. propter.

a al. Theophaniam. b Simile apud Eusebium Emisianum homil. 16. quæ est quinta de Pascha, seu de corpore & sanguine. c Exod. 16. d Infr. eod. in Christo. e Ex epist. Cyrilli, & synodi Alexandrinæ ad Nestorium, quæ proponitur Ephesino concilio. f Paschasius in epist. ad Burdegurdam. Lanfran. Guimundus 13. Alg. l. 1. c. 10. Ivo p. 2. c. 4. g Ivo p. 2. c. 4. h 1. Corint. 10. i Bedæ. Cor. 10. k Alg. l. 1. c. 3. Guimundus l. 3. Ivo p. 2. c. 4.

ralis unitatis sit prædicandum. *Item* 2 Corpus a Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interiorius creditur.

1 ¶ Quæ scripta] *Addita hæc sunt usq. ad vers. De naturali. ex ipso originali, itemq. alia nonnulla, qua facere videbantur ad sententia integritatem.*

2 ¶ Idem] *Antea legebatur, id est. Emendatum est ex vetustis codicibus. De hoc autem loco notatum est sup. cad. c. corpus.*

C. LXXXIII. ¶ *Quare in sacrificio aqua vino miscatur.*

Item Ambrosius in lib. de sacramentis, c. 1.

24 ¶ **N** calicem mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis, quomodo ergo b Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admistio aquæ? Rationem accipe. & paucis inserjctis. ¶ Iussit Deus Moyse, ut tangeret petram de virga: tetigit petram, & petra undâ maximam fudit, sicut e Apostolus ait: [bibebant autem de consequenti eos petra: petra autem erat Christus.] Non immobilis petra, quæ populum sequebatur: Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est, Propheta: virga, hoc est, verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram: & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundata aqua in calice, sicut in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. & paucis inserjctis. ¶ De d latere ejus aqua fluxit, & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua, ut emundaret: sanguis, ut redimeret. Quare de latere? e. quia unde culpa, inde gratia: culpa per fecundam, gratia per Dominum Iesum Christum. *Item* c. 3. ¶ Audi Psalmum. Vide quemadmodum aptus sit cœlestibus sacramentis [Dominus pascat me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.] Virga imperium, baculus passio est: hoc est, æterna divinitas Christi, sed etiâ passio corporalis. Illa creavit, hæc redemit: [Parasti in conspectu meo mensam, &c. & poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.] & 7. ¶ Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebrians in spiritu. Unde & Apostolus f. ait: [Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.] Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideo præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. *Item* g. c. 4. ¶ [Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.] Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in cœlo, vel in terra. Sanctificatum est cœlum: dejectus est diabolus, ubi b versatur homo, quem ille deceptit. Et paulo post. ¶ Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur. Vbi Christi verba de prompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, qua postea sequitur, [Panem nostrum?] Panem quidem dixit, sed in 1. & 10. dixit, hoc est, supersubstantialem.

¶ Caput hoc ex indicatis B. Ambrosii locis confectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot loci locupletatum.

C. LXXXIV. ¶ *Veram Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus & bibimus.*

Idem in lib. 6. de sacramentis, c. 1.

25 ¶ **S**icut verus i est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera

a sup. corpus. b Gen. 14. c 1. Cor. 10. d Ioan. 19. e Genes. 2. f Ephes. 3. g Multis omisit. h ibi versatur, ubi & homo. jorig. i Alg. l. 1. c. 12. Guirmundus l. 3.

a Ioan. 6. b al. participas. c Alg. l. 1. c. 11. d 1. Cor. 19. e Genes. 2. secundum 70. f al. transfiguratum corpus in altari. g al. divinitatis. h Alg. l. 1. c. 12. Ius p. 2. c. 5. Ioan. 6. i Matt. 26. k Paschasius in eundem Matthes locum. l Psal. 109. m al. veritatem sui. n Ab. 2.

C. XCI.

¶ **T**unc eis Petrus n annuntiavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sientes.

¶ **C**. XC. *Judas credentes biberunt sanguinem, quem in cruce suderant.*

Item Augustinus lib. 50. hom. serm. 27. de utilitate agenda penitentia.

¶ **C**. LXXXV. ¶ *In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus.*

Item in lib. de his, qui mysteria inveniuntur, c. 9.

¶ **I**n illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Unde & Apostolus de typo ejus ait n, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale, corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. ¶ *Carnem a Christo susceptam, & corpus transfiguratum in altari offerimus.*

Item in sermone de Abel & Cam, id est, in lib. de incarnationis Dominice sacramento, c. 4. e

¶ **S**i credas a Christo carnem esse susceptam, & offeras transfigurandum f. corpus in altaribus, nec distinguas tamen, naturam verbi g, & corporis, & tibi dicitur, si recte offeras, non recte autem dividas, peccare.

C. LXXXVII. ¶ *In Cena Christus fuit conviva & convivium.*

Item Hieronymus ad Hedibram, quasi. 2.

¶ **N**ec h Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse conviva & convivium, ipse comens & qui comeditur.

C. LXXXVIII. ¶ *In veritate sui corporis & sanguinis Christi sui discipuli presertim, quod Melchisedech sacramentaliter obtulit.*

Item Hieronymus super Matthæum, lib. 4. ad c. 26.

¶ **A**ccipite i, & comedite. Hoc est corpus meum. ¶ Postquam k typicum Pascha fuerat completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus l Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in m veritate sui corporis & sanguinis repræsentaret.

C. LXXXIX. ¶ *Christus idem est sacerdos & sacrificium.*

Idem in lib. de membris Domini, al. de his, qua Deo in scripturis attribuntur.

¶ **S**acerdos Dei patris dicitur est filius Dei, non secundum divinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos, qui & sacrificium.

C. XC. *Judas credentes biberunt sanguinem, quem in cruce suderant.*

Item Augustinus lib. 50. hom. serm. 27. de utilitate agenda penitentia.

¶ **T**unc eis Petrus n annuntiavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sientes.

a Ioan. 6. b al. participas. c Alg. l. 1. c. 11. d 1. Cor. 19. e Genes. 2. secundum 70. f al. transfiguratum corpus in altari. g al. divinitatis. h Alg. l. 1. c. 12. Ius p. 2. c. 5. Ioan. 6. i Matt. 26. k Paschasius in eundem Matthes locum. l Psal. 109. m al. veritatem sui. n Ab. 2.

C. XCI.

C. XCI. *¶* Corpus, quod ex Virgine sumptum est, à fidelibus accipitur.

Item Ambrosius epist. 62. ad. l. 8. epist. 1. ad Irenicum.

Corporeum: illud manna nunc est tanti res miraculi: quia venit, quod perfectum est: perfectum autem, panis de caelo, corpus ex Virgine, de qua satis Evangelium te docet.

¶ Nunc est] Apud B. Ambrosium sic legitur: Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis invenitur: sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit, &c. Verum ob glossam non est emendandum.

C. XCII. *¶* Verum Christi corpus, verumque eius sanguinem quotidie manducamus & bibimus.

Item Augustinus in Psalmum 33.

Accesserunt ad b. Iesum Iudaei ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus eius & sanguinem accipiamus. Item 7. Verè magnus Dominus, & magna misericordia eius verè, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpeffus est, & sanguinem bibere. Item in Psal. 45. ad Iudaeos. *¶* Iam & securi bibite sanguinem, quem sudistis. Item in Psal. 65. *¶* Ipsum sanguinem quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Item in Psal. 95. *¶* De carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducavit, nisi prius adoraverit. Item in Psal. 33. *¶* [David e ferebatur i manibus suis.] Manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David, secundum literam non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: [Hoc est corpus meum.] Ferebatur f enim illud corpus in manibus suis. Item super Ieronem. tr. 47. 31. Quousque bibent sanguinem, quem fuderunt, de sua salute desperaverunt. Item in Psal. 54. *¶* Iudaei pascebantur tanquam de pecna Domini. Nam & nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsum manducamus. *¶* 7. *¶* Habent ergo impii epulas suas, habent & pii suas. Audi epulas piorum: [Beati g, qui esuriunt & sitiunt iustitiam.]

¶ Ferebatur] In Graeca vulgata est πνευματι, id est, collabebatur.

C. XCIII. *¶* Pro infirmis et debilibus Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam.

Item ex Concilio Vuormaciensi h.

Presbyter: Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmus i fuerit, statim eum communicet, ne sine comunione moriatur.

¶ Infirmus fuerit] Apud Burchardum & Ivozem (quoniam citant Concilium Vuormaciense, c. 5.) & in capitularibus l. c. 16. ubi habetur, post ista verba interponuntur haec, aut parvulus infirmus fuerit.

C. XCIV. *¶* Penitentia eius, qui non bene sacrificium custodit.

Item ex Concilio Arelatensi k.

Qui bene non custodierit sacrificium, & mus, vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus poeniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inventa fuerit, triginta dies poeniteat.

¶ Lanfran. l. 1. p. 2. c. 9. b. Lanfrancus. Guirmundus lib. 3. Alg. lib. 1. cap. 9. & 12. l. 1. p. 2. c. 9. c. Et serm. 4. de Stephano. d. Concilio prima. e. 7. Reg. 27. f. Ferebat. orig. g. Mat. 1. h. l. 1. cap. 1. i. Bur. l. 3. c. 10. l. 1. p. 2. c. 20. Pann. l. 1. c. 148. k. ab Arelatensi. l. Burch. lib. 7. c. 31. l. 1. p. 2. c. 66. Pann. l. 1. c. 172.

C. XCV. *¶* Histrionibus sacra non committantur mysteria.

Cyprianus Eucrato fratri salutem, lib. 1. epist. 10.

Pro dilectione a tua, & verecundia mutua consuepsendum me existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus, in ejusdem adhuc artis suae dedecore perseverat, & magister, & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum id, quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum. Quod ego puto nec majestati divinae, nec Evangelicae disciplinae congruere, ut pudor & honor ecclesiae tam turpi & infami contagione sedetur.

C. XCVI. *¶* Post conversionem non est deneganda gratia communioni.

Item ex Concilio Carthaginensi III. b. c. 35.

Scenicis & atque histrionibus, ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel reversis ad Dominum, gratia vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. *¶* Presbyter in altari missam non celebret, in quo eadem die Episcopus celebravit.

Item ex Concilio Vrbico d.

In altari, in quo Episcopus missam cantavit, Presbyter eodem die aliam celebrare non praesumat.

DISTINCTIO III.

C. I. *¶* Tempora feriendi in missa sunt laicis mutanda.

Item ex Concilio Lugdunensi.

Pronunciandum f est laicis, ut sciant tempora feriendi per annum, id est, omnem Dominicam à vespera usque ad vesperam, ne Iudaismo capiantur. Feriendi verò per annum illi sunt dies, Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Evangelistae, Innocentium, sancti Sylvestri, octava 2. Domini, & Theophania, Purificatio sanctae Mariae, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Ioannis Baptistae, duodecim Apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri & Pauli, qui mundum sua praedicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctae Mariae, Nativitatis sanctae Mariae, Dedicatio ecclesiae, sancti Michaelis Archangeli, Dedicatio cuiuscunque oratorii, & omnium sanctorum, & sancti Martini, & illae festivitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus h cum populo collaudaverint, quae vicinis tantum circummorantibus indicendae sunt, non generaliter omnibus. Reliquas verò festivitates per annum non sunt cogendi ad feriendum, nec prohibendi. Indictum verò jejunium quando fuerit dentuntiatum, ab omnibus observetur.

¶ Laicis] Haec vox abest à Vaticanis exemplaribus, Burchardo & Ivone.

¶ Octave Domini] Ita in plerisque, vetustis exemplaribus & in Capitularibus, & apud Ivozem, & ceteros fore veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilominus ipsa octava dies scriptus Natalis significatur. Car autem numero multitudinis praeratur, declarat Alcuinus in c. de octava Domini.

C. II. *¶* In sanctorum solemnitatibus, divinis officii, non saltationibus, vel cantilenis, populi debent vacare.

Item ex Concilio Toletano III. c. 27.

a Burch. l. 3. c. 21. l. 1. p. 2. c. 31. & p. 11. c. 87. Pannorm. lib. 1. c. 175. b Et in Africa. c. 12. c Bur. l. 4. c. 36. l. 1. p. 2. c. 230. d Concil. Antystio. c. 10. e Burch. l. 3. c. 226. l. 1. p. 2. c. 270. Pann. l. 2. c. 251. f Cod. de ser. le. omnes dies. Novel. Leon. 54. Magunt. l. c. 36. Capit. l. c. 164. & l. 2. c. 25. Bur. l. 2. c. 77. l. 1. p. 2. c. 14. Balsamon. ad tit. 7. Canonon. g. ab Basilica. h. ab episcopis.

Religiosa a consuetudo est, quam vulgus per sancto-
rum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent
officia divina attendere, saltationibus & turpibus invi-
gilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiofo-
rum officiiis pestiferebunt. *b.* Hoc etenim, ut ab omnibus c
provinciis depellatur; sacerdotum, & iudicum a concilio
sancto curae committitur.

C. III. *g.* Ante Ascensionem Domini tribus die-
bus litania celebrentur.

Item ex Concilio Aurelianensi l. c. 29.

Rogationes d, id est, litanias, ante Ascensionem
Domini placuit celebrari, ita ut praemissum e triduan-
um jejunium in Dominica Ascensionis solennitate sol-
vatur. Per quod triduum servi & ancillae ab opere rela-
xentur, quo magis plebs univarsa conveniat. Quo tri-
duo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utan-
tur.

C. IV. *g.* Episcopus die Dominico non
desit ecclesia.

Item ex concilio eodem, c. 31.

Episcopus g, si infirmitate non fuerit impeditus, eccle-
siae, cui proximus fuerit, die Dominico, deesse non
debet.

C. V. *g.* Hos dies civibus in villa celebrare
non licet.

Item ex eodem, c. 27.

Nvlli civium Pasche, Natalis Domini, & Quadragesi-
mae i, solennitatem in villa liceat celebrare, nisi
quem infirmitas probabitur tenuisse.

¶ Et quadragesimae] Sic etiam in originali impresso.
Sed Ivo habet, vel quinquagesimae. Burchardus, vel Pente-
costes, & ita est in Concilio Agathensi, cap. 43. & in Arvernensi,
cap. 14.

C. VI. *g.* Ante solennitatem Pasche Quadra-
gesima est celebranda.

Item ex eodem Aurelianensi, c. 26.

Sacerdotibus omnibus est decretum, ut ante Pasche
solennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima
teneatur.

C. VII. *g.* Quinta feria ultima septimanae Qua-
dragesimae jejunium solvi non licet.

*Item ex Concilio h Martini Papae Braca-
rensis, c. 30.*

Non liceat quinta feria novissima septimanae jejunium
solvere, & omnem exhonore Quadragesimam, sed
sincerè abstinentes totam Quadragesimam peragere.

C. VIII. *g.* De eodem.

Item ex Concilio i Laodicensi, c. 30.

Non oportet k in Quadragesima, quinta feria ulti-
mae hebdomadae jejunium dissolvi, & totam Qua-
dragesimam inhonorari: sed per totos hos dies jeju-
nare, & escis abstinentiae convenientibus, id est, aridioribus
uti.

C. IX. *g.* Exceptis diebus Dominici in Quadra-
gesima non solvatur jejunium.

Item ex Concilio Agathensi, c. 12.

Placuit, ut omnes ecclesiae filii, exceptis diebus Do-
minicis, in Quadragesima etiam die sabbathi l sacer-
dotali oratione i, & discretionis communionem je-
junent.

¶ Oratione] In concilio legitur, ordinatione, & di-
strictionis m comminatione jejunent, sed ob glossam non est
mutatum.

^a Ivo p. 4. cap. 12. ^b abest ab origin. ^c omni Hispania.] orig. Beda de officiis, tomo 7. ^d Allamus pag. 67. Burch. l. 13. c. 17. Ivo p. 4. c. 11. ^e al. post missam. ^f Con. Arvernensis, c. 14. Et Agathensis, c. 63. ^g Burch. l. 2. c. 75. & l. 19. ca. de sacrosilio. Ivo p. 4. c. 12. ^h In Capit. gra. Syn. ⁱ Et in Syn. c. 29. ^k Burch. lib. 13. cap. 8. Ivo par. 4. c. 41. ^l al. sabbatho. ^m al. distinctionis.

C. X. *g.* Nec in die Dominico, nec in diebus Pentecostes.
ste in oratione genua flectantur.

Item ex Concilio Niceno, cap. 20.

Quoniam a sunt in die Dominica quidam ad oratio-
nem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, sta-
tutum est a sancta synodo (quoniam consona, & conve-
niens per omnes ecclesias custodienda consuetudo est) ut
stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. *g.* Quo tempore ab usu carnum sit ab-
stinendum.

Item Leo Papa IV.

2 **D**E usu carnum apud vos b vetustissima, & non
ps improbanda traditio semper est tenenda, ut à
coena termino, quae fit in principio quartae feriae,
quae lucefit in quarta feria, usque in diluculum quintae
feriae, & similiter à coena noctis sextae feriae, quae lucefit
in sexta feria, non imperite jejunatio usque ad sabbathi
lucem, quantum de diei parte aliquis jejunare maluerit
vel debuerit, protrahatur.

C. XII. *g.* Nec die sabbathi feriandum, nec die Do-
minico lavacrum est prohibendum.

Item Gregorius c dilectissimi civibus

Roma, lib. 11. epist. 3.

3 **P**ervenit d ad me quosdam perverfi spiritus homi-
ps nes prava inter vos aliqua, & sanctae fidei adver-
sa seminaisse: ita ut die sabbathi aliqui operari prohibe-
rent. Quos quid aliud, nisi Antichristi prae dicatores di-
xerim? qui veniens diem sabbatum, atque Dominicu-
m ab omni faceret opere custodiri. Quia enim mori
se, & resurgere simulat, haberi in veneratione vult diem
Dominicum: & quia judaizare populum compellit, ut
exteriorem legis ritum revocet, & sibi Iudaeorum perfi-
diam subdat, colit vult sabbatum. & paulo post. ¶ Aliud
quoque ad me perlatum est, vobis à perverfis hominibus
esse prae dicatum, ut Dominico die nullus debeat lavari.
Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quis lavari
appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus.
Si autem pro necessitate corporis, hoc nec die Dominico
prohibemus.

C. XIII. *g.* Ob reverentiam sepulturae Dominicae
sabbatho jejunare debemus.

*Item Innocentius Papa, epistola prima ad
Decentium, c. 4.*

4 **S**abbatho verò e jejunandum esse ratio evidentissi-
ps ma demonstrat. Nam, si diem Dominicum ob
venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi
non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singu-
los circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem fre-
quentamus, ac sexta feria propter passionem Domini je-
junamus, sabbathum praetermittere non debemus: quon-
iam f inter tristitiam & laetitiam temporis illius vide-
tur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto
& in meroore fuisse, & propter metum Iudaeorum se oc-
culuiffe. Quòd utique non dubium est in tantum eos je-
junasse biduo memorato, ut traditio ecclesiae habeat isto
biduo sacramenta penitus non celebrari. Quae utique
forma per singulas tenenda est hebdomadas propter id,
quod commemoratio diei illius semper est celebranda.
Quòd si putant semel, atque uno sabbatho jejunandum,
ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit uti-
que celebranda.

C. XIV. *g.* Die Dominica, & sexta feria non
est celebrandum jejunium.

*Item Melchhiades g Papa ad Episcopos His-
paniarum, c. 2.*

^a Burch. l. 2. c. 88. Ivo p. 4. c. 18. Pann. l. 2. cap. 174. ^b mii.]
Gra. c. Et Nicollas Papa ad consilia Bulgarorum, cap. 16.
^d Ivo p. 4. c. 6. Pann. l. 2. c. 169. ^e Anselm. in praefat. c. 1. Poly-
l. 3. tit. 25. Ivo p. 4. c. 28. Bannorm. l. 2. cap. 137. ^f al. quod.] orig-
^g al. Melchhiades.

Jejunium a Dominici diei, & quintæ feriæ nemo celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum, & gentilium, veraciter credentium, & infidelium, atque hæreticorum vera, & non falsâ discretio habeatur.

C. XV. ¶ De eodem.

Item ex concilio Cæsaraugustano, c. 2. b

Ne quis jejinet die Dominica causa timoris, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimarum diebus ab ecclesiis fideles desint: nec habitent in latibulis cubiculorum, ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum, & præceptum custodiant sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum causa non veniant. Ab universis Episcopis dictum est, anathema sit, qui hæc commiserit.

¶ Timoris] Hoc exponitur in glossâ. Sed in concilio est, causa temporis, id est, quoniam dies Dominicus sit. De qua re habetur supr. dist. 30. cap. si quis tanquam & cap. fin. Legitur etiam in Pontificali Romano, idem Miltiadem sanxisse, ne quis die Dominico, aut feria quinta jejunaret: quia eos dies pagani, quasi saram jejunium celebrabant. Et apud Burchardum, l. 19. imponitur penitentia eis, qui die Dominica jejunet propter abstinentiam & religionem.

C. XVI. ¶ Quarta & sexta feria sunt servanda jejunia.

Item ex dictis S. Apollonii.

Tertia & sextæ legitima, id est, quarta & sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo, qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. Die autem Dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

¶ Caput habebatur apud Palladium in vita Apollonis Abbatum.

C. XVII. ¶ Quinta feria ultima hebdomadæ Quadragesimæ penitentes remissionem accipiunt.

Item Innocentius Papa, epist. 1. ad Decentium, cap. 7.

De penitentibus a vero, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus penitentiam gerunt, si nulla interveniat ægrotudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ ecclesiæ consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem penitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis in ægrotudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenierit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum: ne de sæculo absque communione discedat.

C. XVIII. ¶ Singulis annis quinta feria ultima hebdomadæ Quadragesimæ novum christiana consecratur.

Item Fabianus Papa orientalibus Episcopis, epist. 2.

Literis e vestris inter cætera insertum invenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos a vestro, nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in

a Eusebii Emisii in Hom. Pentecostes. Poly. ibid. lvo p. 4. c. 27. Pan. l. 2. c. 176. b Conc. Gangrense, c. 16. Clemens. l. 7. consti. c. 24. Smaragdus ad c. 48. regula S. Benedicti, lvo p. 4. c. 32. Pan. l. 2. c. 179. In syn. 6. c. 66. c Smaragdus ibid. lvo p. 4. c. 13. d Cap. l. 5. c. 67. Poly. l. 6. tit. 20. Bur. l. 1. lvo p. 15. c. 40. e Poly. lib. 3. tit. 16. lvo p. 26. 77.

cæna Domini christiana consecrere. & infra. ¶ Errant vero, qui talia excogitant, & mente vesana potius, quam recta sentientes hæc audent. & infra. ¶ Sicut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti christiani consecratio per singulos annos est agenda, & de anno in annum revocanda, & fidelibus tradenda: quia novum sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & veteri in sanctis ecclesiis cremandum. Ista à sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, & vobis tenenda mandamus.

¶ In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciunt.

C. XIX. ¶ Servetur ab omnibus festivitas inventionis Dominice crucis.

Item Eusebius Papa, epist. 3.

Crucis Domini a nostri IESU Christi, quæ super nobis gubernacula sanctæ Romanæ ecclesiæ tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Calendarum die inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus.

C. XX. ¶ Quare sit institutum, ut aqua sale conspersa sanctificetur.

Item Alexander Papa V. à Petro, epist. 1. c. 5.

Quam b sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ, sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat: multò magis aqua, sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et c, si sale asperso per Helisum Prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis divinis precibus sacratus d sal sterilitatem rerum auferat humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli avvertit, & à phantasmatum versutiis homines defendit?

C. XXI. ¶ Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.

Item Pius Papa IX. à Petro Apostolo, in primo suorum decretalium. c

Nosse f vos volumus, quòd Pascha Domini die Dominico annis temporibus q sit celebrandum. Istis enim temporibus Hermes doctor fidei & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebremus, quia tamen quidam inde dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini apparuit in habitu pastoris, & præcepit ei, ut Paschæ Domini die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos apostolica auctoritate instruimus omnes eadem servare debere: quia & nos eadem servamus: nec debetis à capite quoquo modo diffidere.

C. XXII. ¶ Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.

Item Victor Papa XIII. à Petro, in primo decretali suo h.

Celebritatem a sancti Paschæ die Dominico agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem die solenniter celebrari mandamus: quia non decet, ut membra à capite discrepent, nec contraria gerant. A xiiij. verò luna primi mensis usque ad xj. diem ejusdem mensis eadem celebretur festivitas. Eodem verò tempore baptismum celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis pe-

a Ivo part. 4. c. 5. b Poly. ibid. Burchard. lib. 2. cap. 33. lvo part. 2. cap. 68. c 4. Regum 2. d al. sacrata aqua. e Epist. 1. f Ivo p. 4. c. 3. & 145. g al. solennitatis. orig. h Epist. 1. ad Theophilum. Et in Aurelian. 4. c. 1. i Poly. l. 3. tit. 10. & 17. Vualfridus Strabo ca. 26. Bur. l. 4. c. 3. lvo p. 1. c. 198. & p. 4. c. 4. k al. aut aliter gerant.

eandem Trinitatem descendisse a in specie columba super IESUM baptizatum: aut die b Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de caelo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis divisis, velut ignis sedisse super unumquemque eorum: sed tantummodo Spiritum sanctum: nec eandem Trinitatem dixisse de caelo: c [tu es filius meus.] Sive cum baptizatus est a Ioanne, sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, [d & clarificavi, & iterum clarificabo,] sed tantummodo patris vocem fuisse ad filium factam: quamvis Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

DISTINCTIO IV.

C. I. ¶ Sine sacramento visibili, & fide invisibili nemo salvatur. Idem super Ioannem.

Necessarium e est visibile sacramentum aquae ad ablutionem visibilis corporis: sicut necessaria est doctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animae. Idem. ¶ Renascitur homo [ex aqua,] visibili sacramento, [& spiritu] invisibili intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat. ¶ Vel [ex aqua] visibili & [spiritu] sancto.

C. II. ¶ In baptismo concupiscentia extinguitur, non ut sit, sed ut non obstat.

Idem in lib. 1. de peccatorum meritis, & remissionibus seu de baptismo parvulorum, c. 39.

Per baptismum Christi id agitur, ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur, & non sit: sed ne obstat mortuo, quae operatur nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad statum capax praeccepti pervenire potuerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc praestatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quae inest in membris, repugnans legi mentis, penitus extinguitur, & non sit: sed, ut quidquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum fuerit, cum eidem concupiscentiae subiecta mente serviret, totum aboleatur, & velut factum non fuerit, habeatur.

¶ Reservatum est caput hoc sua integritati, ut melius B. Augustini sententia perciperetur. Neque enim glossa impediebat.

C. III. ¶ Qui ex viro & muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nec sine baptismo salvatur.

Idem ad Petrum Diaconum, c. 26.

Firmissime h tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitu viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum: & ob hoc natura irae filium nasci, de qua dicit Apostolus: i [Eramus enim & nos natura filii irae, sicut & ceteri.] A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi. Item c. 27. ¶ Firmissime h tene, & nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in utero matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur: sive cum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in

nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno a igne puniendos: quia etsi propriae actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carni conceptione & nativitate traxerunt.

C. IV. ¶ De eodem.

Item Ioannes Chrysostromus, b

Non c potest quis gratiam vitae caelestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sordide peccati per poenitentiae confessionem, per donum baptismi salutaris Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, qui est benedictus in saecula saeculorum.

C. V. ¶ Sicut baptismo, ita olim in circumcissione remittebantur peccata.

Item Gregorius in Moralibus, lib. 4. c. 2.

Quod d autem apud nos valet aqua baptismatis, vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abraham stirpe prodierunt, mysterium circumcissionis.

C. VI. ¶ Originale peccatum nunc in baptismo, olim in circumcissione remittebatur.

Item Augustinus ad Valerium contra Iulianum, de nuptiis, & concupiscentia, lib. 2. cap. 11.

Ex e quo instituta est circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum iustitiae fidei) ad significationem f purgationis valebat & parvulis originalis, veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo valere coepit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

C. VII. ¶ Parvulus in baptismo offerentium prodest fides.

Idem de libero arbitrio, lib. 3. c. 13.

Illud g perferunt homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prodest: cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex eo quidquam cognoscere potuerunt. Qua in re satis pie, recteque creditur, prodesse parvulo fides eorum à quibus consecrandus offertur. Et hoc ecclesiae commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat, quid sibi prodest fides sua, quando in aliorum quoque beneficio i, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

i ¶ Beneficio] Eadem lectio est apud Ivonem, in Panormia, & in originali ad marginem. In textu autem est, beneficium, qui propriam non habent, potest aliena commodari.

C. VIII. ¶ Per fidem & baptismum iustificamur a peccatis.

Idem de baptismo parvulorum in lib. 1. cap. 32. & 33.

Filius Dei carnem peccati i suscepit, & poenam sine culpa, ut in carne peccati & culpa solveretur & poena. Per fidem ergo, & baptismum ejus a peccato homo per justificationem, & a morte liberatur per resurrectionem. ¶ Parvuli h etiam baptizati inter credentes reputantur per sacramenti virtutem, & offerentium responsum. Qui verò non sunt baptizati, inter non credentes iudicantur ex Evangelio Ioannis: [Nisi i quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.]

¶ Caput hoc est summa verborum B. Augustini in locis indicatis.

a Ignis aeterni sempiterno supplicio. [orig. b forte Chromatus, c Sententiarum 4. distinct. 12. Supra, de poen. distinct. 1. non potest. d Ivo par. 1. cap. 49. Panorm. libro 1. cap. 10. e Ivo par. 1. cap. 50. Panorm. lib. 1. cap. 11. f al. sanctificationem.] Grat. g Alger. lib. 3. cap. 7. Ivo part. 3. c. 20. Panorm. l. 2. c. 12. h C. 32. i Ioan. 3.

a Mar. 1. b Act. 2. c Mar. 1. d Ioan. 12. e Ex glossa d. in c. 3. Ioan. Nisi quis. f in ea glossa, ad ver. ex aqua. g al. percipiat. h Tom. 3. & inter opera Fulgentii. Ivo par. 1. cap. 26. & 27. Panorm. lib. 1. cap. 8. & 9. i Ephes. 2. k Sentent. 4. distinct. 4. & 9.

1 ¶ **Carnem peccati**] Apud B. Augustinum longe plenus & rebus. Dominus autem, inquit, in carnem suam non peccatum transfudit, tanquam venenum serpentis, sed tantum transfudit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati poena sine culpa, unde in carne peccati, & culpa solveretur, & poena. Multum igitur interest inter carnem peccati, & similitudinem carnis peccati. Quod explicant B. Augustinus, cum alibi sapit, tum potissimum sermone 48. de verbis Domini, addebat tamen, si ergo similitudo carnis erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato damnaret peccatum in carne? solet & similitudo capere nomen eius rei, cuius est similitudo.

C. IX. ¶ Per aquam baptismi de terreno fit homo celestis.

Item Ambrosius lib. 1. de sacramentis, cap. 5.

Peraquam a baptismi transitus est à terrenis ad celestia. Hoc est enim Pascha, id est, transitus ejus, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit. Non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio: aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus sanctus est. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecraverit: sicut legisti, quod cum Dominus noster Iesus Christus formam baptismi daret, venit ad Joannem, & ait illi Joannes: [b ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit illi Christus: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam.] vide, quia omnis justitia in baptisate constituta est. Ergo 1 quare Christus descendit, nisi, ut caro ista mundaretur, caro, quam suscepit de nostra conditione? Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxii. & paulo post. ¶ Descendit Christus: descendit & Spiritus sanctus. Quare Christus prior descendit, postea Spiritus, cum forma & usus baptismi hoc habeat, ut ante fons consecratur, & tunc descendat, qui baptizandus est: & paucis interjectis. ¶ Christus autem ante descendit: secutus est Spiritus: qua ratione? ut nunquam ipse egere Dominus IESVS sanctificationis mysterio videretur: sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

1 ¶ Ergo quare] Hac usq, ad vers. Non enim emendata sunt ex B. Ambrosio. Antea legebatur, Christus ad baptismum descendit, non ut caro mundaretur, quam suscepit de nostra conditione. Multum etiam alius locus in capite hoc versum est vera lectio.

C. X. ¶ Aqua baptismi non purgaret peccata, nisi tactu Domini corporis esset sanctificata.

Item Chromatius 1 in Matthæum, c. 6.

Nunquam a aquæ baptismi purgare peccata creditum potuissent, nisi tactu Domini corporis sanctificata fuissent.

1 ¶ Chromatius] Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii.

C. XI. ¶ Generale baptismum non nisi sabbatho sancto Pascha & Pentecostes celebratur.

Item Syricus Papa Himerio Tarraconensi, epist. 1.

Non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate presumitur, ut passim, ac liberè natalitius Christi, seu apparitione ejus, nec non & Apostolorum,

a Qui per hunc fontem transit, transit à terrenis.] orig. Cap. 5. b Matth. 3. c Sent. 4. dist. 3. Trularense, c. 12. d Sent. 4. dist. 3. Ans. lib. 9. c. 13. e apparitionis.] orig. Burch. l. 4. c. 5. lvo p. 1. c. 58. & 200. Pann. l. 1. c. 16.

seu martyrum festivitibus, innumera, ut asseris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium & apud nos, & apud omnes ecclesias Dominicum specialiter Pascha defendat cum sua Pentecoste.

C. XII.

¶ De eodem.

Item Leo Papa univ. Episcopo per Siciliam constituti, epist. 4. c. 5.

Dvo a tempora, id est, Pascha & Pentecoste ad baptizandum à Romano Pontifice legitime sunt prefixa. Unde, quia manifestissime patet, baptizandis in ecclesia electis hæc duo tempora, de quibus locuti sumus, esse legitima; dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantia misceatis.

¶ Prior pars hujus capituli usq, ad vers. Unde quia. Non est isdem omnino verbus in epistola. Sed in codice canonum est rubrica loco ad hoc caput, & refertur in concilio Moguntino 1. cap. 4.

C. XIII.

¶ Quare in predictis temporibus baptismi celebratur.

Idem in eadem epistola, cap. 3.

Propriè in b morte crucifixi, & in resurrectione ex mortuis potentia baptismi novam creaturam condidit ex veteri: ut in renascentibus & mors Christi operetur, & vita, dicente B. Apostolo Paulo: [e An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.] & cetera, quæ laus magister gentium ad commendandum sacramentum baptismi disputavit: ut apparet ex hujus doctrine spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem esse, & illud tempus electum, in quo per similitudinem, formamque mysterii ea, quæ geruntur in membris his, quæ in ipso sunt capite gesta, congruerent: dum in baptismatis regula & mors intervenit interfectione peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis elevato resurgit instar d est de sepulchro. Ipsa igitur operis qualitas docet celebranda generaliter gratia cum esse legitimum diem, in quo orta est & virtus muneris, & species actionis. Ad quos rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Iesus Christus, posteaquam resurrexit à mortuis, discipulis suis (in quibus omnes ecclesiarum præsules docebantur) & formam & potestatem tradidit baptizandi, dicens: [Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.] De quo utique eos ante passionem potuisset instruere, nisi propriè voluisset intelligi regenerationis gratiam ex resurrectione coepisse. Additur sanè huic observantia etiam Pentecostes ex adventu Spiritus sancti sacra f solennitas, quæ de Paschalis festi pendet articulo: & cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eum diem, qui resurrectione Domini est insignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratia manum, & g eos, quos à die Pasche aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit, invitavit, ut quibuslibet necessitatibus impediti, desiderii sui effectum dono Spiritus sancti consequantur. & infra c. 4. ¶ Hoc autem nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex Apostolica auctoritate servare satis idoneo probamus exemplo, quæ sequentes beatum Apostolum Petrum, qui in die, quo omnium b credentium numerum promissus

a Burch. l. 4. c. 7. lvo p. 1. c. 59. & 197. Pann. l. 1. c. 17. b lvo p. 3. c. 45. c condit.] vera lectio. Rom. 6. d al. ad mystar. e Matth. 28. f al. consecratio. g viii.] orig. h al. omnium.

Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum sua predicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Quod sancta scriptura, quae a Apostolorum actus continet, fidelis historia docet, dicens: [His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Ferrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos, penitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.]

C. XIV. *¶ De eodem.*
Item in eadem epistola, c. 6.

Si quis autem e Epiphaniae festivitatem (quae in suo ordine debito honore veneranda est) ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Ioannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem: nec ad eandem pertinuisse virtutem; quia per Spiritum Sanctum renascantur, de quibus dicitur: [qui d non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.] Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nequaerens remedium renascendi, sic voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus erat ex muliere (sicut e Apostolus ait) feret & sub lege, quam s non venerat solvere, sed adimplere, & implendo finire: sicut B. Apostolus praedicat, dicens: g [finis autem legis Christus ad iustitiam omni credenti.] Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius protulerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis.

C. XV. *¶ In solemnitate Paschali & Pentecostes catechumeni baptizentur.*

Item ex concilio Gerundinensi, cap. 15.

De catechumenis b baptizandis id statutum est, ut in Pascha solemnitate, vel Pentecostes, quanto maioris celebritatis major celebritas est, tanto magis ad baptizandum veniant: ceteris solemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocumque tempore convenit baptismum non negari.

¶ Restitutum caput est ex suo originali.

C. XVI. *¶ Necessitate cogente qualibet tempore baptizari licet.*

Item Leo Papa, epist. 4. cap. 6.

Si i qui necessitate mortis, aegritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

¶ Apud B. Leonem sententia huius capituli est post e. duo tempora, & ante e. si quis autem, sup. ead.

C. XVII. *¶ Nisi necessitate cogente inter Pascha & Pentecostem nullus baptizari praesumat.*

Item Gelasius Papa clero k & plebi Tarent.

Venerabilis l baptismi sacramentum non nisi in festivitatem Paschali & Pentecostes tradere praesumat Episcopus: exceptis iis, quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in aeternum pereant, remediis subveniri.

a Act. 2. b al. remedium. c Ivo p. 1. c. 47. Pann. lib. 1. cap. 18. d Ioan. 1. e Rom. 10. f Matth. 5. g Roman. 10. h Ivo p. 1. c. 60. Pann. l. 1. c. 20. i Burch. l. 4. c. 2. Ivo p. 1. c. 197. Pann. l. 1. c. 19. k In epist. Gregorii II. clero & plebi Thuringiae, & in concil. Vuormaciensi, cap. 1. l Burch. lib. 4. c. 7. Ivo p. 1. c. 63. & 207. Pann. l. 1. c. 21.

¶ In Epistola Gregorii secunda clero & plebi Thuringiae, unde citat Ivo (quamvis & Gelasius esse potuerit,) & in concilio Vuormaciensi, unde Burchardus, legitur, Sacrosancti baptismi, itemq; apud Ivoem, c. 202. In capite autem 63. est, Generalis, & in margine, Venerabilis.

C. XVIII. *¶ De eodem.*

Idem Gelasius a epistola ad Episcopos Lucaniae,

cap. 12.

Baptizandi b sibi quispiam passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, praeter Paschale festum, & Pentecostes venerabile sacramentum: excepto duntaxat gravissimi languoris incurfu, in quo verendum est, ne morbi crescentis periculo, sine remedio salutari fortassis aegrotans exitio praeveniat abscedat.

C. XIX. *¶ Non nisi sacerdos baptizare praesumat.*

Item Isidorus de officio, l. 2. c. 24.

Constat c baptismi solis sacerdotibus esse tractandum: ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explere est licitum, absque Episcopo, vel Presbytero: nisi, his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat. Quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quispiam sine remedio salutari de saeculo evocetur. Item Gelasius Papa. *¶ Diaconos d quoque propriam, &c. ut supra in tractatu orationandorum, ubi de reverentia Diaconorum erga sacerdotes agitur.*

C. XX. *¶ Non praesumat mulier baptizare.*

Item ex concilio Carthagin. IV. c. 99. & 100.

Mulier e, quamvis docta, & sancta, viros in conspectu docere, vel aliquos baptizare non praesumat.

¶ Nisi necessitate cogente. Unde Urbanus Papa II. [super quibus consultus, &c.] ut supra, in tractatu conjugii: ubi de comparibus agitur.

C. XXI. *¶ Etiam laici necessitate cogente baptizare possunt.*

Item Augustinus ad Fortunatum.

In f necessitate, cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare sacramentum, quod acciperent, solemus audire.

C. XXII. *¶ De eodem.*

Item ex decreto Martini g Papae III.

Quicumque Presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicumque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione h, & sic sine baptismi moritur, deponatur.

C. XXIII. *¶ Non reverteratur baptismi, quod a pagano ministratur.*

Item Isidorus.

Romanus i Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

¶ De hoc capite dictum est sup. 1. q. 1. si quis per ignorantiam.

C. XXIV. *¶ De eodem.*

Item Nicolaus ad consilia Bulgarorum, cap. 104.

Ak quodam Iudaeo i nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseri-

a Conc. Paris. c. 7. b Ansel. lib. 9. c. 12. Burchard. lib. 4. c. 4. Ivo part. 1. c. 199. c Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 67. Pammor. l. 1. c. 73. d Sup. dist. 93. Diaconos propriam. sup. dist. 25. mulier. e Sent. 4. dist. 6. Burchard. lib. 2. c. 83. Ivo p. 1. c. 65. Pann. l. 1. c. 25. f 30. q. 3. super quibus. Ivo p. 1. c. 191. Pann. l. 1. c. 26. g al. Martiniani. h al. occasione. Polyc. lib. 3. tit. 10. Ansel. l. 9. c. 54. Burch. l. 4. c. 47. i 1. q. 1. si quis per ignorantiam. Capit. 5. c. 4. dist. 5. Alger. l. 3. c. 6. k Sent. 4. dist. 3. c. 6.

eis, & quid de iis sit agendum consulitis. Hi profecto, in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in actibus a Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius b) constat eos non esse denuo baptizandos.

¶ Iudæo] Apud Algerum est, ut audio. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba hæc, sed primam, utrum Christianus, aut paganus ipse Iudæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est.

C. XXV. ¶ Sicut per bonum, ita per malum ministrum aquæ baptismi ministratur.

Item Augustinus contra Cresconium Grammaticum, lib. 3. c. 6.

¶ Inter c bonos ministros, cum sit alius alio melior, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur: & ideo per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est.

C. XXVI. ¶ Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismo operatur.

Item super Iohannem in part. 1. tractat. 5. ad cap. 1.

¶ Baptismus d talis est, qualis ille est, in cuius potestate datur, non qualis est ille per cuius ministerium datur. Item ibidem. ¶ Quid noverat Iohannes Baptista? Dominum. Quid non noverat? potestatem Domini baptismi in nullum hominem à Domino transiuram, sed ministerium planè transiuram à Domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos, & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum; respiciat Domini potestatem. Quid tibi faciat malus minister, ubi bonus est Dominus? Quid te impedit malitiosus præco, ubi benevolus est iudex? Item infra. ¶ Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Item ibidem. ¶ Ego i dico, & nos dicimus omnes, quia iustus oportet esse omnes, per quos baptizatur: iustus oportet esse tanti iudicis ministros, si ministrare iuste voluerint. Si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me facit magister meus, de quo Spiritus ejus dixit: g [Hic est, qui baptizat.] Item infra. ¶ Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: [hic est, qui baptizat.]

¶ Ego dico] Sic etiam Ivo: sed in originali. Et ego, & omnes dicimus, quia iustus oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt. Si autem noluerint, &c. Sunt autem partes huius capituli ex eodem tractatu sup. hunc inde collectæ.

C. XXVII. ¶ De eodem.

Item in tractatu 6. ad c. Iohannis.

¶ Cum h baptizat malus ex aliqua vel ignorantia ecclesiæ, vel tolerantia (aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quousque in ultimo ventiletur area:) illud, quod datum est, unum est: nec impar propter impares ministros, sed par, & æquale propter [hic est, qui baptizat.]

C. XXVIII. ¶ Non reiteratur baptismus, quod in nomine sanctæ Trinitatis ministratur.

Item de ecclesiasticis regulis k, c. 52.

¶ Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in

sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: sed doceantur integrè, & instruantur, quo sensu sanctæ Trinitatis mysterium in ecclesiâ teneatur: & si consentiant credere, vel acquiescunt confiteri, purgati jam fidei integritate confirmantur manus impositione. Si verò parvuli sunt, vel a hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui eos offerunt iuxta morem b baptizandi: Et sic per manus impositionem christifate communicati, Eucharistiæ mysteriis admittantur.

¶ Per manus impositionem] In originali est: Et sic manus impositione & christifate communiti, Eucharistia, &c. Sed ob glossam non est mutatum.

C. XXIX. ¶ De eodem.

Item ad Orosium in lib. 61. quaestionum dialog. quest. 59.

¶ Quamvis c unum baptismus sit, & hæreticorum (eorum scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizantur,) & ecclesiæ catholicæ: tamen quia foris, & extra ecclesiam baptizantur, & non sumunt baptismum ad salutem, sed pernicem, habentes nimirum formam i sacramenti, virtutem ejus abnegantes. Et ideo eos ecclesiâ non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa est profecto forma sacramenti. Ideo cum reverti fuerint, accipiunt virtutem Spiritus Sancti, quem d i, qui extra ecclesiam baptizantur, nondum habent.

¶ Formam sacramenti] Ita apud Ivo. In originali est, habentes quidem speciem pietatis, virtutem tamen ejus abnegantes. ¶ rursus. Animalia, inquam, Spiritum non habentes. Et idcirco eos ecclesiâ, &c. Vult autem B. Paulus verbum, 2. Tim. 3. & Iuda Apostoli, c. 1.

C. XXX. ¶ Baptizantur, qui tantum in nomine Domini baptizati probantur.

Item Pelagius Papa, Gaudens Episcopo.

¶ Si e revera hi de hæreticis, qui in locis tux dilectioni vicinis c commemorati g dicuntur, solummodo se b in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan consentient, sine cuiusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Sini verò apud dilectionem tuam eorum, qui converti voluit, manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholicæ sociare fidei maturabis: ut tali dispensatione servata, nihil aliter, quàm quod Evangelica jubet auctoritas, temeritatis cuiusquam Spiritu videatur effectum.

C. XXXI. ¶ An approbetur baptismus, quod à non baptizato prestatur.

Item Augustinus de unico baptismo, l. 7. cap. 33.

¶ S Olet etiam i quæri, utrum approbandum sit baptismus, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, si forte hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit: & utrum nihil intersit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, utrum fallens, sicut in ecclesiâ, vel in ea, quæ putatur ecclesiâ: an oceans, vel in mimo i. ¶ infra. ¶ Veruntamen, si quis forte me in eo concilio constitutum, ubi aliam rerum quaestio versaretur, non precedentibus meritis 2, quorum sententiam sequi mallem, urgeret ut dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affe-

a Altor. 2. & 19. b Ambrosius de Spiritu Sancto, lib. 1. c. 3.

c Ivo p. 1. c. 160. Pann. l. 1. c. 30. d Baptisma tale.] orig. Infr. ca.

aliud. Sent. 4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 156, 157, 158, & 159. Pann. l. 1. c. 31. sup.

dist. 32. præter hoc. e 1. Cor. 3. f Matt. 23. g Ioan. 1. h Sent.

4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 160. i Ioan. 1. k al. dogmatibus. l Burch.

l. 4. c. 99. Ivo p. 1. c. 160. & 233. ex Rotomagensi.

a al. & b al. nomen.] orig. c Sentent. 4. dist. 6. Ivo p. 1.

cap. 160. Pann. l. 1. c. 28. d al. quam. e Ivo p. 1. c. 161. Pann.

lib. 1. c. 72. S. Th. 3. quaest. 66. art. 6. f al. destinati vicinis.] Ivo.

g al. commemorati. h Infra ead. multis sunt. i Sent. 4. dist. 6.

Ivo p. 1. c. 162.

etus esse, quo eam, cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui ubique, & à quibuscunque illud verbis Evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritualement non proficeret, si charitate caruissent, qua catholice insererentur ecclesia. [Si enim habeam 3; inquit, fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum:] sicut jam prateritis majorum statutis non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id accipiant, in ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est, [ex b nobis exierunt:] Vbi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & joculariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum iudicium per alicuius revelationis oraculum concordatione, & impensis supplicii devotione gemitibus implorandum esse censerem: ita sane, ut post me dicturos sententias, si e quid jam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem.

- 1 ¶ Sicut in mimo] Hic apud B. Augustinum, & Ivo nem multa sunt interiecta, qua ad sequentia percipienda opera pretium fuerit legere.
- 2 ¶ Meritis] In originali, & apud Ivo nem est, talibus. Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia emendata sunt.
- 3 ¶ Habeam, inquit, fidem] Sine charitate potest haberi vera fides, sed non vera fidei virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secunda, quest. 4. art. 5. Quod auctor glossa videtur non satis percipisse.

C. XXXII. ¶ Non reiteratur baptismus quod in fide sancta Trinitatis ab hereticis praestatur.

Idem lib. 1. contra Donatistas, c. 1.

¶ Ostenditur illos à impiè facere, qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos rectè facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audeamus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem à nobis recesserunt, in quo à nobis dissemiunt. Item paulo superius. ¶ Sacramentum baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento injuria faciendū est. Si discedit à malis, utrunque discedit: si permanet in malis, utrunque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab unitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat. Item eodem libr. cap. 12. ¶ Si g ad baptismum fictus accessit, dimissus sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant, quod volunt: utrumlibet elegerint, sufficit nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo Spiritus Sanctus disciplina effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint non esse dimissa, quæro, si postea fictionem suam corde conculso, & vero dolore fateretur, an denuo baptizandus judicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur vero baptismus Christi baptizari posse hominem, & tamen cor ejus in malitia, vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem non sinere fieri: atque ita intelligant in communibus ab ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur, & sumitur: qui tamen tunc proficit ad remissionem peccatorum, cum quis b

reconciliatus unitati, sacrilegio disensionis exiit, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur.

C. XXXIII. ¶ Valer ad salutem baptismus, etsi non ea fide parvulus offeruntur.

Item in epistola 23. ad Bonifacium.

¶ Non illud te moveat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regeneretur æternam: sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

C. XXXIV. ¶ Effusio sanguinis implet vicem baptismi.

Item de unico baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 22.

¶ Baptismi b vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: [hodie mecum eris in paradiso.] non leve documentum idem B. Cyprianus d assamit. Quod etiam tunc etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo deest, posse supplere, sed etiam fidem, conversionemque e cordis, si forte celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinororum suorum: nec quia credidit, passus est, sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: f [corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem,] in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et infra, cap. 24. ¶ Et sicut g in illo latrone, quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contempu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus h, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. Item contra Iulianum Pelagianum, lib. 6. cap. 4. ¶ Alienum quippe opus est, cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero. Item eodem libr. 4. contra Donatistas, cap. 23. ¶ Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salute est, quia per pietatem spiritualiter affuit: sic & cum ipsa præsto est, si per necessitatem desit, quod latroni affuit, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas ecclesie, cum parvuli infantes baptizantur, qui certe nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit, quin etiam flendo, & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, mysticis ipsis verbis obstrepunt: & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari. Item c. 25. ¶ Quibus i rebus omnibus ostenditur, aliud esse sacramentum baptismi, aliud conversionem cordis: sed salutem hominis ex utroque compleri. Nec si unum eorum defuerit, ideo putare debemus consequens esse, ut & alterum desit: quia & illud sine isto potest esse in infante: & hoc sine illo potuit esse in latrone, complente Deo, sive in illo, sive in isto, quia non ex voluntate defuisset.

a al. Nec. infra ead. queris. 129. Sent. 4. dist. 6. Pann. 1. i. cap. 95. Polyg. 1. 3. tit. 10. Ivo p. 1. cap. 171. b Sent. 4. dist. 4. Ivo p. 1. c. 177. Pann. lib. 1. c. 109. c Luc. 23. d Ad Iulianum. e al. consecrationem. f Rom. 10. g Vide lib. 2. retract. c. 28. h Infra ead. cum pro parvulo.

a 1. Corinth. 13. b 1. Ioan. 2. c ne quid] orig. d Ivo 1b. e Pannorm. lib. 1. cap. 87. f alit. Si. g Sentent. 4. distinct. 4. h al. quisque.

1 ¶ Per potestatem] Hic apud B. Augustinum sequitur c. Baptismus. supra ead. relatum.

2 ¶ Descendit columba] *Tota hac pars, quæ auctori glossæ difficultatem fecit, depravata est. Nam in originali sic legitur. Antequam venisset Dominus noster Iesus Christus ad baptismum, descendit columba: in qua cognovit Ioannes quiddam proprium, cum ei dictum est, [super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto] noverat, quia ipse, &c.*

3 ¶ Mandat] Apud B. Augustinum post hæc verba sequitur c. derrabe. sup. 1. q. 1.

C. XL. ¶ Nec baptisma, nec baptizandi potestatem schismatici amittunt.

Item in lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 1.

Nillus autem a illorum negat habere baptismum etiam apostatas: quibus utique redeuntibus, & per poenitentiam conversis, dum non redditur, amitti non potuisse iudicatur. Sic & illi, qui per sacrilegium schismaticis ab ecclesiæ communione discedunt, habent utique baptismum, quem prius quam discederent, acceperunt. Nam & ipsi, si redeant, non eis iterum datur. Vnde ostenditur illud, quod acceperant in unitate positi, non potuisse amittere ab unitate separatos. Quod si haberi foris potest, etiam dari eorum non potest? Si dicit, non recte foris datur: respondemus, sicut non recte foris habetur, & tamen habetur, sic non recte foris datur, sed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter haberi, quod extra unitatem inutiliter habebatur, sic per eandem reconciliationem incipit utile esse, quod extra eam inutiliter datum est. Item lib. 3. cap. 19.

¶ Hæretici i sacramenta, b, & scripturas habent ad spem, non ad salutem. Item lib. 4. cap. 11. ¶ Perfidus & blasphemus si in perfidia, & blasphemia permanferit, nec extra ecclesiam, nec intra ecclesiam remissionem accipit peccatorum; aut si propter vim sacramenti ad punitionem temporis accipit, & foris, & intus eadem vis operatur: sicut & vis nominis Christi expulsionem demonum foris etiam operatur.

1 ¶ Hæretici] Sic etiam refertur in Polycarpo. Apud B. Augustinum loco indicato hæc sunt inventa. Vt eorum error veritas appelleretur, & scelus eorum, iustitia putetur propter sacramenta, & scripturas, quas tenent ad spem, non ad salutem.

C. XLI. ¶ Mala non sua potestate, sed Christi virtute baptismi ministrant.

Item ibidem lib. 5. capite 20.

10 ¶ Quomodo d. exaudit Deus homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quæ tamen omnia & sunt, & valent, etiam per homicidas, id est, per eos, qui odedunt e fratres. Etiam in ipsa intus ecclesia, cum dare nemo possit, quod non habet, quomodo dar homicida Spiritum Sanctum? & tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dar etiam ipso baptizante Spiritum Sanctum. Quapropter s. sacramentum gratiæ dar Deus etiam per malos: ipsam verò gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos; & idem remissionem peccatorum vel per seipsum facit, vel per illius columba membra, quibus ait: [si cui dimiseritis, dimittentur: & si cui tenueritis, tenebuntur.] ¶ Manus b. impositio si non adhiberetur ab hæresi venientis, quanquam i. extra omnem culpam esse iudicaretur, propter charitatis tamen copulationem (quod est maximum donum Spiritus Sancti: sine quo non valent ad salutem quæcunque

alia sancta in homine fuerint) manus hæreticis correctis imponitur. Induunt a autem homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitam sanctificationem: atque illud primum & bonis & malis potest esse commune: hoc autem alterum proprium est bonorum & piorum. ¶ Non b. ob aliud visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus Christi (inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat) non esse posse apud hæreticos, vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum e ab effectu, vel usu sacramenti; & quia ejus effectus, atque usus in liberatione à peccatis, & cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris palæ multitudinem (cum & hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, & perditæ vivunt; appareant remissionem d peccatorum nec dare posse, nec habere, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est, [si cui dimiseritis peccata, dimittentur eis: si cui tenueritis, tenebuntur:]; habere tamen, & dare, & accipere baptismi sacramentum;) satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholice & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianæ unitatis salutem ab errore corrigi; characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quam improbari: quandoquidem ipsum characterem multi & lupi, & lupis insigunt: qui videntur quidem intus esse, verum tamen ad illam ovem, quæ etiam ex multis una est, non pertinent. ¶ Cum e. malus tradit baptismum bono, id est, in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter bonum sacramentum, quod traditur, & bonum fidelem, cui traditur, tradentis malitia f. non separatur: & cum illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur ab eis, quibus ipsa veraci confessione conjungitur, Spiritus Sanctus ea dimittit; qui datus est omnibus sanctis sibi charitate coherentibus, sive se noverint corporaliter, sive non noverint. Similiter cum alicujus peccata tenentur; ab eis utique tenentur, à quibus illi cordis pravitate disjungitur, sive notis corporaliter, sive ignotis. ¶ Omnes g. mali spiritualiter à bonis sejuncti sunt: Si tamen etiam corporaliter aperta diffensione separantur, pejores sunt. Sed nihil interest ad baptismi sanctitatem, quanto quisque pejor id habeat, & quanto pejori tradat. Potest tamen tradere separatus; sicut potest habere separatus. Sed quàm perniciosum est habere, tam perniciosum est tradere. Hæc autem, cui traditur, potest salubriter accipere, si ipse non separatus acceperit urgente mortis necessitate. ¶ Cur h. hæretici i. foris baptizare non possunt? an quia pejores sunt eo ipso; quod foris sum? Sed nihil interest ad integritatem baptismi, quanto pejor id tradat. Neque enim tantum interest inter malum & pejorem; quantum interest inter bonum & malum; & tamen cum baptizat malus, non aliud dat, quàm bonus. Ergo & cum baptizat pejor, non aliud dat, quàm ille, qui minus est malus. An forte non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sacramentum pertinet, ut foris dari non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset: & toties necesse esset baptizari, quoties recedens quisque ab ecclesia rursus ad ecclesiam remeasset. His 2. qui sicto & corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur, quia Spiritus disciplina effugiet fictum; aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa iterum per fictionem replicantur, ut & illud verum sit: [Quorquot i. in Christo baptizati estis, Christum induistis,] & illud:

a Ibid. cap. 24. b lib. 6. cap. 1. c 1. quest. 1. etiam corde. d 1. q. 1. remissionem. e Eod. lib. c. 4. f malina superatur. g vera lectio. h Ibid. cap. 24. i 1. q. 1. orig. k Ex eod. l. c. 12. sup. ead. ostenditur. Sent. 4. dist. 4. l Galat. 3.

a Polyc. 13. tit. 10. Ans. l. 9. c. 27. b Polyc. ibid. 1. p. 1. c. 105. c Mat. 7. d Polyc. ib. Ans. l. 9. c. 38. 1. p. 1. c. 117. e i. loan. 3. c. 24. f. c. 2. g Ioan. 20. h eod. l. 2. c. 23.

[Spiritus a enim sanctus disciplina effugiet fictum:] id est, ut induat eum Christo sanctitas baptismi, & exuat eum Christo pernicies fictionis. Nam b redire dimissa peccata, ubi fraternitas charitas non est, apertissime Dominus in Evangelio docet, in illo sermo, a quo Dominus dimissum debuit petivit, eo quod ille confesso suo debuit non nollet dimittere. Sic non impeditur baptismi gratia; quo minus omnia peccata dimittat, etiam si oatum fraternum in eius, cui dimittuntur, animo perseverat. Solvitur enim hesternus dies, & quidquid superest, solvitur etiam ipsa hora, momentoque; d ante baptismum, & in baptismo: deinceps autem reus esse continuo incipit non solum consequentium, sed etiam prateritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus, que dimissa sunt, peccatis.

¶ Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini, sed hinc inde collectis, & alio modo dispositis, interdumque, in epitomen redactis.

1 ¶ Quamquam] In origine legitur, Tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur. Propter charitatis autem copulationem, &c. Sed ob glossam in versio. culpam, non est emendatum.

2 ¶ His qui ficto] Hac usque ad vers. Nam redire. Sicut epitome quadam verborum B. Augustini, partim ex Donatistarum, partim ex sua persona prolatorum.

C. XLII. ¶ Quando proficit baptismus ei qui fide illum accepit.

Idem e eod. lib. 1. de baptismo, & eodem, cap. 12.

10 ¶ Vnc s. valere incipit ad salutem baptismus, cum ps illa fictio veraci confessione recesserit, que corde in malitia, vel sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem g non sinebat fieri.

C. XLIII. ¶ Non reiterantur sacramenta, que extra ecclesiam conferuntur.

Idem ad h. Donatistas, epistola 48.

NON i in vobis mutamus, in quibus nobiscum estis, (in multis enim estis nobiscum) nam & de talibus dictum est, [quoniam in multis erant tecum:] sed ea corrigimus, in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, que non habetis illic, ubi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in ceteris Dominicis sacramentis. In spiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique catholica ecclesia nobiscum non estis, & in epistola 51, ad Bonifacium. ¶ Ipsi autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi, adhuc enim sunt in corpore: sed non querant Spiritum Sanctum, nisi in Christi corpore, cuius habent foris sacramentum: sed rem ipsam non tenent intus, cuius est illud sacramentum, & ideo sibi iudicium manducant & bibunt.

C. XLIV. ¶ Quando recipiantur ab ecclesia, qui in nomine Trinitatis apud hereticos baptizantur.

Item Gregorius Quirino Episcopo, & ceteris in Iberia 1 Episcopis 1.9, epist. 61.

AB antiqua & Patrum institutione dicimus, ut qui apud heresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris ecclesie revocentur. Unde Arrianos per impositionem manus occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sancte catholice ecclesie oriens reformat. Monothelitas 2 vero, & alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptismum,

a Sapient. 1. b Sentent. 4. distinct. 2. Supr. de penitentia, distinct. 4. Ivo part. 1. cap. 163. c Psal. 89. d momentum, orig. e Sententia summorum collecta. f Supr. ead. cap. ostenditur, circa finem. g al. ablutioem. h Ad Vincentinum Donatistam. i Polyc. 1.3, tit. 10. k Polyc. ibid. Ivo p. 1. cap. 113. Pamm. 1.1, cap. 88.

quod sunt apud hereticos consecuti, tunc in eis vires commendationis recipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel isti propter professionem vera fidei, sancte & universalis ecclesie visceribus fuerint uniti.

1 ¶ Iberia] Sic emendatum est ex originali manuscripto Vaticano. Antea erat, Hibernia.

2 ¶ Monothelitas] In originali, & Polycarpo, & apud Ivo nem in textu est, Monophylitas. De qua heresi scribit Ivo Damascenus in libro de duobus Christi volentibus, & Nicephorus, & alii. Sed ob glossam non est mutatum.

C. XLV. ¶ Extra ecclesiam baptismus accipi potest, sed non proficit.

Item Augustinus de baptismo, lib. 4. cap. 1.

ECCLESIA paradiso comparata indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris recipere: sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam a & flumina de fonte paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manaverunt. Nominatim quippe commemorantur, & per quas terras fluunt. Et quia extra paradysum constituta sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quo illa flumina pervenerunt, est felicitas vita, que in paradiso commemoratur. Ita fit, ut cum paradisi aqua sit extra paradysum, beatitudo tamen non sit extra paradysum. Sic ergo baptismus ecclesie potest esse extra ecclesiam: munus autem beate vite non nisi intra ecclesiam reperitur.

¶ Locupletatum est caput hoc ex originali, ut sententia melius percipiatur.

C. XLVI. ¶ Haresis 1, & sacrilegium, hereticorum sunt, non sacramenta.

Item de iunio baptismo contra Donatistas, lib. 3. cap. 11.

NUNC b autem c, non sicut heresis hereticorum est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium dissensionis ipsorum est: sic etiam baptismum, quod Christi est, dici debet ipsorum.

1 ¶ Haresis] Sic emendatum est ex aliquot vetustis exemplaribus. Antea legebatur, Baptismus, & sacrilegium hereticorum non sunt sacramenta.

C. XLVII. ¶ De eodem.

Item lib. 5. cap. 13.

CVM d tantum valet baptismus per hominem contemptibilem, quantum per Apostolum datus, ita nec illius, sed Christi esse cognoscitur. Item cap. 14. ¶ Invenimus dictum ab Apostolo e, & gloriam meam, quamvis utique in Domino, & ministerium meum, & prudentiam meam, & Evangelium meum, quamvis utique a Domino impertitum, atque donatum. Baptismus autem meus, nemo eorum dixit omnino. Non enim omnium aequalis est gratia f, nec ministrant omnes aequaliter: nec aequali prudentia sunt omnes praeediti, & in Evangelizando alius alio melius operatur. Et ideo dici potest alius alio doctior in ipsa doctrina salutaris. Alius autem alio magis, minusque baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive a maiore baptizetur.

C. XLVIII. ¶ De eodem.

Item lib. 4. cap. 15.

STATIS ostendimus g ad baptismum, qui verbis Evangelicis consecratur, non pertinere cuiusdam vel dantis, vel accipientis errorem: sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu Sancto aliter sentiat, quam coelestis doctrina insinuat.

a Genes. 4. b Non autem sicut. orig. c Ivo p. 1. cap. 164. Pamm. 1.1. c. 32. d Ivo p. 1. c. 167. Pamm. 1.1. c. 33. e al. Apostoli. f Gloria. vera lectio. g Ivo p. 1. c. 163. Pamm. 1.1. c. 34.

C. XLIX.

C. XLIX. *¶* Quod bonis & malis sacramenta ecclesia communia sunt.

Idem in libro de baptismo.

Est unitas ecclesie, quæ late patet, in sacramentorum videlicet societate & communione: quæ completitur a cum granis etiam paleas: quando eas corporaliter mistas ita partitur, ut neque illas iusti vitent, neque ab illis iusti vitentur. Sic i sunt in ecclesia homines mali, ut in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

¶ Huius capitis sententia usque ad vers. Sic sunt. habetur in libro de unico baptismo contra Perihlanum, c. 14. & 15.

¶ Sic sunt] Sententia sumpta est ex B. Augustino in epistulam primam Iovinii, & Beda in eundem locum: Glossa autem ordinaria ibidem sic habet: Sic sunt sicut in ecclesia, quomodo humores mali in corpore: quando evomuntur, relevatur corpus, sic quando exeunt mali, relevatur ecclesia.

C. L. *¶* Non transit ad aquam baptismi malitia benedicti.

Idem de unico baptismo contra Donatistas, lib. 3.

cap. 10.

Non est aqua b profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur: etiam si profanis, & adulteris invocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est.

C. LI. *¶* Non est rebaptizandus, qui ab hæreticis baptizatur.

Idem Beda homilia 36. ad cap. 3. Iohannis.

Sive hæreticus e, sive schismaticus, sive facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, à bonis catholicis rebaptizari: ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. LII. *¶* Baptizari à paganis, in nomine baptizentur Trinitati.

Idem Gregorius secundus Bonifacio Episcopo, epist. ult.

Vos à paganis d baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.

C. LIII. *¶* Sine exorcismis & exsufflationibus nullus baptizetur.

Idem Celestinus Papa Episcopus Galles, epist. 1.

cap. 12.

Sive e parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exsufflationibus clericorum, Spiritus ab eis immundus abiciatur f.

C. LIV. *¶* Officium baptizandi catechumens præveniant.

Idem Rabanus de institutione clericorum, libr. 1. cap. 25.

An te baptismi g catechizandi debet hominem b prævenire officium, ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Item ibidem. *¶* Psius ipse Iesus i exaci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, & sic ad aquas Siloë misit: quia prius debet baptizandus fidei incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismum jam creditulus admitti: ut sciat, cuius gratia in eo est particeps, & cui iam debitor fiat deinceps.

a Math. 3. b Ivo p. 1. c. 116. Pann. l. 1. cap. 54. c Sent. 4. distinct. 6. l. 10 p. 1. cap. 173. Pannorm. l. 1. c. 85. d Ivo p. 11. c. 61. & in lib. de Eccl. dogmatibus, cap. 31. Polyc. l. 3. tit. 20. e Burch. l. 4. c. 10. Ivo p. 1. c. 205. f Aliter abigitur. g Sent. 4. distinct. 6. Ivo p. 1. c. 82. & 83. Pann. l. 1. c. 38. h al. in hominum pervenire. i Iohann. 9.

C. LV. *¶* Quo tempore catechumens ad exorcizantum purgationem sunt deferendi.

Item ex concilio Bracatenfi 2. c. 1.

An te viginti a dies baptismi ad purgationem exorcizanti catechumens concurrant: in quibus viginti diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, spiritualiter b doceantur.

C. LVI. *¶* Quo tempore competentibus symbolum est prædicandum.

Item ex concilio Agathensi, cap. 13.

Symbolum c etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominice resurrectionis publice in ecclesia competentibus prædicari.

C. LVII. *¶* In unaquaque ecclesia baptizandi catechizari possunt.

Item Nicolaus Papa.

Catechismi d baptizandorum à sacerdotibus uniuscujusque ecclesie possunt fieri: sicut in sancta hac Romana ecclesia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus) solemnitè fieri comprobantur.

C. LVIII. *¶* De eodem.

Item ex concilio Laodicensi, cap. 46.

Baptizandos e oportet fidei i symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbyteris reddere.

i *¶* Fidei symb.] Est prisca versio, & sententiam sat bene reddat. Hoc autem loco, Græcè est, τὸν πέντη.

C. LIX. *¶* De eodem.

Item ex concilio f Martini Bracarenfi, cap. 49.

Non liceat ante duas septimanas Paschæ; sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem. Oportet autem, ut in his diebus hi, qui baptizandi sunt, symbolum discant: & in quinta feria novissimæ septimanæ hoc Episcopo, vel Presbytero reddant.

C. LX. *¶* Antequam baptizentur, quilibet sunt examinandi.

Item ex concilio Carthaginensi 4. cap. 83.

Baptizandi nomen g suum dent, & diu sub abstinentia vini & carni, ac manus impositionis h crebra examinatione baptismum percipiant.

C. LXI. *¶* Baptizandi quare exorcizantur, & exsufflantur.

Item Rabanus de institutione clericorum lib. 1. cap. 27.

Postquam i se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendaverit dominium, & per abrenuntiationem à prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sava potestas: ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui Sancto cedat fugiens Spiritus malignus.

C. LXII. *¶* De eodem.

Item Augustinus de symbolo, lib. 1. c. 1.

Sicut noctis k fratres charissimi, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepti hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur.

a 10. q. 1. placuit. Burch. lib. 4. c. 8. Ivo p. 1. c. 75. & 203. Pann. l. 1. c. 59. b specialiter.] vera lectio. c Burch. l. 4. cap. 29. Ivo p. 1. c. 273. d Ivo p. 1. c. 82. Pann. l. 1. c. 40. e Burch. lib. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 205. f In capit. synod. Gracarum. g Burch. l. 4. cap. 11. Ivo p. 1. cap. 206. h aliter, impositione crebra examinatus. i Ivo p. 1. cap. 90. Pann. l. 1. c. 41. k Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 200. Pann. l. 1. c. 42.

C. LXIII. *¶* Quare signetur baptizandus in corde & fronte.

Item Rabanus de institutione clericorum, lib. 1. cap. 27.

Postea signatur & baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in fronte, quam in corde: ut ab eo tempore ipse apostata diabolus in vase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signaculum, sibi jam sibi deinceps illud sciat esse alienum.

C. LXIV. *¶* Quare super eum orationes dicantur.

Item ibidem contumdo.

Ex hinc jam & dicuntur super eum orationes, ut fiat catechumenus. Tunc datur in baptizando sal benedictum in os, ut per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fetore careat iniquitatis; & nec à vermibus peccatorum ultra putrefiat, sed magis illisus fervetur ad majorem gratiam percipiendam.

C. LXV. *¶* Quare sale unctantur Catechumeni.

Item Beda in Esdras, lib. 1. c. 9.

Sal coelestis d sapientiæ, quo unctantur catechumeni, in cunctis operum nostrorum sacrificiis jubemur offerre.

¶ Antea legebatur in libros Regum.

C. LXVI. *¶* Quare iterum exorcizantur.

Item Rabanus de institut. cler. lib. 1. cap. 27.

Ex hinc & iterum exorcizatur diabolus, ut suarum nequitiam agnoscens, & justum super se Dei iudicium timens, recedat ab homine: nec jam contendat cum arte sua subvertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo.

C. LXVII. *¶* Sacerdotes exorcizando demonia repellunt.

Item Gregorius Papa in homilia 29. Evangel.

Sacerdotes s. cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos Spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi demonia eiciunt?

C. LXVIII. *¶* Quare de saliva nares & aures tanguntur.

Item Rabanus de institut. cleric. lib. 1. cap. 27.

Postea tanguntur & ei nares & aures cum saliva: & dicitur ei verbum illud Evangelicum, quod Iesus quando surdum & mutum sanavit, tangens eum spuito linguam ejus, & mittens digitos in auriculas ejus, dixit: [Efiata h. quod est, adaperire.] Hoc enim sacramentum hic agitur, ut per salivam typicam sacerdotis, & tactum, sapientiæ & virtus divina salutem ejusdem catechumeni operetur: ut aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei, ut i. aperiantur ei sensus in intimo corde ad respondendum.

¶ *¶* Ut aperiantur] In originali, & apud Iohannem legitur, ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis respondendum.

C. LXIX. *¶* Quare nares, novora baptizandorum Episcopus tangit.

Item Ambrosius de sacramentis, lib. 1. cap. 1.

Propter i. gloriam k. muneris & operis non os tangit Episcopus, sed nares. Quare nares? ut bonum odorem accipias pietatis æternæ.

a Ivo part. 1. c. 95. Pann. l. 1. c. 43. b al. signum. c Ivo p. 1. c. 97. & 99. Pann. l. 1. c. 44. d Ivo p. 1. c. 100. Pann. l. 1. cap. 45. e Ivo p. 1. c. 102. Pann. l. 1. c. 46. f Ivo p. 1. c. 103. Pann. l. 1. c. 47. g Ivo p. 1. c. 104. Pann. l. 1. c. 48. h Marc. 7. i Ivo p. 1. c. 106. Pann. l. 1. c. 46. k gratiam operis & muneris.] orig.

C. LXX. *¶* Quare a sacerdote immingitur.

Item Rabanus de instit. cler. l. 1. c. 27.

Deinde a b. sacerdote uningitur, ut sacrum baptismum cum fide accepta custodiat. Vngitur tunc illius pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sanctæ Trinitatis mens. ejus confortetur. Vngitur & inter scapulas de eodem oleo, ut undique maniat, & ad bona opera faciendâ per Dei gratiam, & roboretur. Item c. 28. ¶ Consecratur post hæc fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit.

C. LXXI. *¶* Quomodo fontem baptismi Trinitati presentia consecrat.

Item Ambrosius in libro secundo de sacramentis, cap. 5.

Venit d. sacerdos ad e. fontem; dicit precem, invocât Patris nomen, presentiam Filii & Spiritus Sancti; utitur verbis coelestibus. Coelestia verba, quæ Christi sunt. Presentia Trinitatis adest: operatur sermo æternus: ubi descendit Spiritus, primò quasi columba descendit, ut increduli vocarentur ad fidem. In principio ignum debuit esse: in posterioribus debet esse perfectio. Apostolus enim Spiritus Sanctus datus est in ignis linguis proper incredulos: nobis jam in plenitudine ecclesiæ non per signa, sed per fidem veritas est colligenda.

¶ Caput hoc aliquot loci in nimis præ angustia conclusum est. Quare præstat originale ipsum adire.

C. LXXII. *¶* Verba erroris per imperitiam prolata non impediunt aque sanctificationem.

Item Augustinus de unico baptismo, lib. 6. c. 25.

SI non s. sanctificatur aqua, cum aliqua erroris ps. Verba per imperitiam peccator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa ecclesia non sanctificantur aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatæ: & multa in eis reperitur contra catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos baptizatos, cum illæ preces dictæ super aquam fuissent, jubebuntur denuò baptizari? Quid ita? quia plerumque preces vitium superat precantis affectus: & quia illa certâ Evangelica verba, sine quibus non potest baptismum consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuentur, quæcumque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur: quemadmodum demonium Christi nomine excluditur. Nam utique hæreticis si afferat precem vitiosam, nec habeat bonum charitatis affectum, quo possit illa imperitia superari (& idè similis est ei, qui cum in ipsa catholica invidus & malevolus, quales arguit illic Cyprianus) afferat etiam, ut fieri solet, aliquam precem, in qua loquatur contra regulam fidei (multi quippe irruunt in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, & per ignorantiam simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis, arbitantes, quòd bonæ sint,) nec tamen quod in eis perversum est, evacuat illa, quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuat.

C. LXXIII. *¶* Quid significent mysteria, quæ in fonte baptismi celebrantur.

Item Augustinus ad Neophytos, homilia 3.

PRIMA igitur g. & secunda predicatione de his ps. tantum locuti sumus, quæ vobis, priusquam ad fontem sanctum veniretis, juxta catholicæ ecclesiæ instituta tradidimus. Et quid significaret unctio, quæ

a Ivo p. 1. c. 108. Pann. lib. 1. c. 50. b alter benedictione sacerdotali munitur. c al. gloriam. d Ivo p. 1. c. 110. Pann. l. 1. c. 52. Ivo part. 1. cap. 11. e precem dicit ad fontem.] orig. Ibid. infra. f Alg. l. 3. c. 13. Ivo p. 1. c. 115. Pann. l. 1. c. 52. & 53. g Ivo part. 1. c. 104. Pann. l. 1. c. 53. h al. regula.

diversis corporis nostri adhibita partibus, diversum intellectum designat (prout Dominus donare dignatus est) interpretati sumus, cum offenderemus vos per a oleum sanctificationis ad auditum plenae fidei paratos, & ad bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde ad abrenuntiandum diabolo esse communitos. Nunc vero de interioribus jam mysteriis locuti sumus, quae in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa b enim certissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus eis, & omni fornicationi diabolicae spondidistis, descendistis in fontem facrum, fontem redemptionis, fontem sanctificationum virtute caelesti. In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus, Credis in Deum patrem omnipotentem? Respondistis, Credo. Rursus interrogavimus, Credis & in Iesum Christum filium eius, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine? Respondistis finguli, Credo. Iterum interrogavimus, Credis & Spiritum sanctum? Respondistis similiter, Credo. Hoc autem fecimus juxta Domini nostri Iesu Christi Salvatoris imperium: qui, cum ad patrem in caelum ascenderet, discipulis suis, id est, Apostolis mandavit, dicens: [Euntes c docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.] Item ¶ Quod d' autem interrogavimus, Credis i sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem? non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic & in ecclesiam sanctam catholicam: quae propterea sancta & catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in ecclesiam, quasi in Deum crederetis: sed intelligite nos dicere, & dixisse, ut in ecclesia sancta catholica conversantes in Deum crederetis: crederetis etiam resurrectionem carnis, quae futura est.

¶ Credis sanctam] Legebatur, in sanctam. Inducta est particula, in, ex aliquo versu, & Ivo. Atque ita loquentiam docet sicut Augustinus.

C. LXXIII. ¶ Aliorum fide & professione parvuli baptizantur. Item Isidorus de officiis, lib. 2. cap. 24.

¶ Parvulatio e proficiente baptizatur, quia adhuc loqui, vel credere nesciunt, sicut etiam aegri, muti, & surdi, quorum vice alius proficitur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. ¶ Aliorum testimonio aegrotantes sunt baptizandi. Item ex concilio f Carthaginensi 3. cap. 31.

¶ Aegrotantes, si pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizentur. Similiter & de poenitentibus agendum est.

¶ ¶ Voluntatis eorum] Nihil mutatum est ob glossam in verbo, dixerit. Sed in omnibus vetustis Gratia in exemplaribus, & in concilio Carthaginensi tertio, & in concilio Africano in corpore conciliorum tribus tomis impresso, & apud Ivoem, qui citat Isidorum, legitur. Cum voluntas eorum testimonium sui dixerint. In eodem autem Africano, in codice canonum, & in Carthaginensi recentiori editione conciliorum, & apud Burchardum est, Cum voluntatis eorum testimonium hi, qui suis periculo proprio affuerit, dixerint. In Carthaginensi autem Graeco, ἐπι τῆ ἀπόψεως ἀποπέρας τῆς αἰετῆς ἀπόψεως μαρτυροῦσαν ἀπόψεως ἰδίῳ ἔμμενον.

C. LXXVI. ¶ Sacramentum fides, non ipsa fides parvulum facit fidelem. Item Augustinus epist. 23. ad Bonifacium.

¶ Nilil est aliud q' credere, quam fidem habere: ac per hoc, cum responderet parvulus credere, qui

a. 1. Cor. 2. b. Sent. 4. diff. 6. c. Matr. 28. d. Serm. 181. de temp. c. 12. e. Sent. ibidem. f. Et in Africa. c. 12. Burch. l. 4. cap. 23. Ivo p. 1. c. 123. Pann. l. 1. c. 14. g. Sent. ibid. Ivo par. 1. cap. 187. Pann. l. 1. c. 56.

fidei nondum habet a affectum, responderet fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum, propter conversionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem b pertinet sacramenti. Item infra. ¶ Parvulum e etsi nondum fides illa, quae in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere responderetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo d, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. ¶ Alterius professio non valet ei, quae per se respondere potest. Item in lib. 4. de baptismo, cap. 24.

¶ Cvm pro e parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet: [Etatem f habet: ipse pro se loquatur.]

C. LXXVIII. ¶ Quare trina mersio in baptisinate celebratur. Item Augustinus in homilia tertia.

¶ Postquam g vos credere promissistis, tertio capita vestra in sacro fronte demersimus. Quia ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctae Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum Dominicae exprimit sepulturae, per quam Christo consopuli estis in baptismo, & h cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando, vivatis.

C. LXXIX. ¶ De his, qui semel, non tertio in baptisinate merguntur. Item ex canonibus Apostolorum, c. 50.

¶ Si quis presbyter i, aut Episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptisinate [quod i dari a quibusdam jubetur in morte Domini] deponatur. Non k enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate: sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

¶ ¶ Quod dari] Prisca versio, hoc tantum loco discrepat a Gratiano. Sic enim in ea legitur, quod dari videretur in morte Domini, eodemq; modo apud Burchardum. Ivo habet, quod dari jubetur in Domini mortem: Graeci autem est, ἀπὸ τῆς θανάτου τοῦ κυρίου τὸν θάνατον τὸ κρυφὸν διδιδόνον. id est, sed unam mersionem, quae in mortem Dominatur.

C. LXXX. ¶ De eodem. Item Gregorius Leandro l Episcopo Hispaniarum, lib. 1. epist. 41.

¶ DE m trina mersione baptismatis nihil respondere verius potest, quam quod ipsi sensit: quia in una fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, tridua sepulturae sacramenta signamus: ut, dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio tridua temporis exprimitur. Quod si quis forte etiam pro summa Trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obstitit baptizandos semel in aquis mergere, quia dum in tri-

a al. desellum. b al. abrennendo. c Sup. ea. Baptif. vicem. Sent. ibid. Ivo part. 1. cap. 15. f Ioan. 9. g. Senten. 4. diff. 3. Ivo par. 1. cap. 194. Pann. l. 1. cap. 57. h. Rom. 6. i. Burch. l. 4. cap. 23. Ivo p. 1. c. 328. Pann. l. 1. c. 58. k Matr. 28. l. Et in Tolet. 4. cap. 5. & in Vuormaciensi, c. 5. m. Sent. ibidem. Pulye. lib. 3. tit. 10. Ansel. lib. 9. cap. 61. Ivo par. 1. cap. 130. Pann. l. 1. cap. 69.

C. XC. *¶ Quare unguentum super caput baptizati ponatur.*

Item in lib. 3. de sacramentis. c. 1. & 2.

Acceperis mysterium a, hoc est, unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus b sapientis in capite ejus. & infra, c. 2. ¶ Sequitur spiritale signaculum, quod audisti hodie legi: quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

C. XCI. *¶ Quare candida vestis traditur Christianis.*

Item Rabanus de institut. cleric. lib. 1. cap. 29.

Post baptismum traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam, puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas studio sanctæ conversationis immaculatam servare debet, representandam eamque tribunal Christi. Cuncti verò renati albis induuntur vestibus ad mysterium resurgentis ecclesie. Idem videtur. Utuntur ergo baptizati albis vestibus, ut quorum primæ nativitatæ faciem d vetusti erroris pannus suffecerat, habitus secundæ generationis gloriæ præfaret indumentum. Tegitur enim post sacram unctio nem caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se diademate regni, & sacerdotali dignitate potiri.

C. XCII. *¶ De eodem.*

Item Ambrosius in libro de suis, qui viciantur mysteriis. c. 7.

Acceperis e post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrem s peccatorum, & indueris innocentie casta velamina.

C. XCIII. *¶ Quis mensibus Iudæi inter catechumenos habeantur.*

Item ex Concilio Agathensi, c. 4.

Iudæi, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, ad legem catholicam venire voluerint, octo menses inter catechumenos ecclesie limen introeant: & si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurretur, & desperati fuerint, baptizentur.

C. XCIV. *¶ De Iudæis plerisque frequenter ad Iudæismum redeuntibus.*

Item ex Concilio Toletano, 4. c. 18.

Perisoye b ex Iudæis, qui dudum ad Christianam fidem promoti nunc blasphemantes in Christum, non solum Iudæicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominandas circumcisiones exercere præsumpserunt. De quibus consultu piissimi ac religiosissimi domini nostri Sisebandi Regis hoc sanctum decrevit concilium, ut huiusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur: ut quos propria voluntas non emendat, animadversio sacerdotalis coëreat. Eos autem, quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur: si servi, pro injuria corporis sui, libertati tradantur.

C. XCV. *¶ Ante baptismum diabolo & ejus operibus renuntiare debemus.*

Item Rabanus de instit. cleric. lib. 1. c. 7.

Primùm i interrogat paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis operibus ejus, atque fallacibus pompis: ut primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque juxta Apostolum k

deponere veterem hominem, secundum pristinam conversationem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem, & sæcularia desideria.

C. XCVI. *¶ Non transi in novam vitam quam panitet veteri vita.*

Item Augustinus in libro de penitentia a medicina, c. 2.

Omnis b qui jam suæ voluntatis factus est arbiter, cum accedit ad sacramenta fidei, nisi cum poeniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, cum baptizantur soli parvuli e immunes sunt. Nondum enim uti possunt libero arbitrio.

C. XCVII. *¶ Ante baptismum poenitentiam agere debemus.*

Idem ad Seleucianam, epist. 108.

Agunt d homines ante baptismum poenitentiam de suis prioribus peccatis: ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, loquente Petro ad Iudæos, ac dicente: [Agite e poenitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Iesu Christi.]

C. XCVIII. *¶ Quadragesima dierum abstinentia Iudæis baptizandis indicatur.*

Item Gregorius Fantino Defensori lib. 7. epist. 24.

Ne f, quod absit, longa dilatio Iudæorum retrò possit animos revocare, cum fratre nostro Episcopo loci ipsius loquere, ut poenitentia, ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die Dominico, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes g.

C. XCIX. *¶ Poenitentia non est necessaria baptizandis.*

Item Ambrosius super epistolam ad Romanos ad cap. 11.

Sine poenitentia b sunt dona, & vocatio Dei, quia gratia Dei in baptisate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed i solum fidem, & omnia gratis condonat.

i ¶ Sed solum fidem] Sed in glossa ordinaria, unde potius videtur hoc loco sumptisse Gratianus, quam ex Ambrosio, apud quem legitur, nisi solum ex corde professionem, quemadmodum etiam refertur supra de poenitentia, dist. 1. cap. qui aliquid quando. in vers. Gratia Dei.

CAP. C. *¶ Necessitate cogente, in catechismo & confirmatione idem compater esse potest.*

Item Iginus Papa.

29 **I**n catechismo i, & in baptismo, & in confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

C. CI. *¶ Non plures, sed unus parvulum in baptisate suscipiat.*

Item ex decreto Leonis Papæ.

Non k plures ad suscipiendum de baptismo infan-tem accedant, quàm unus, sive vir sive mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

¶ Cateri collectores citant ex decreto Leonis Papæ apud S. Medardum.

a De poenit. dist. 1. tres sunt. & qui aliquando. b Ivo part. 1. cap. 76. Pannorm. l. 1. c. 35. c aliter pueri. d Sentent. 4. distinct. 16. Ivo p. 1. c. 77. Pannorm. l. 1. cap. 36. e Astor. 2. f Ivo Gloss. ordi. ibi. g baptizet. h De poenit. dist. 1. quis aliquando. i Burch. l. 4. c. 24. Ivo p. 1. c. 218. Pannorm. l. 1. c. 77. k Polyc. l. 3. cap. 10. Anselm. l. 9. cap. 19. Burch. l. 4. cap. 25. Ivo p. 1. c. 219. Pannorm. l. 1. cap. 78.

C. CII. ¶ Qui non est baptizatus, nec confirmatus, alium in chrismate, vel baptifino tenere non debet.

Item ex concilio Moguntino.

IN a baptifino, vel in chrismate non potest alium fufcipere in filiolium, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.

C. CIII. ¶ Abbati, vel monacho non licet commatres habere.

Item ex concilio Antifiodorensi, c. 27.

Non b licet abbati, vel monacho de baptifino fufcipere filios, nec commatres habere.

C. CIV. ¶ De eodem.

Item ex libro capitulorum.

Monachi e sibi compatres, commatresve non faciunt; nec osculentur foeminas.

¶ In indice feptimi libri Capitularum numero 494. (nam capita ipfa à 478. usq. ad 538. in volumine quod ex Gallia habitum est, desiderantur) legitur. Ne sibi compatres & commatres monachi faciant.

C. CV. ¶ Qui in baptifino parvulus fufcipiunt, pro eis apud Deum fidei iustores existunt.

Item ex sermone S. Augustini post Pascha, qui sic incipit: [Hodernus dies.]

Vos d ante omnia tam mulieres, quam viros, qui filios in baptifino fufcepistis, moneo, ut vos cognoscatis fidei iustores apud Deum extitisse pro illis, quos vifi estis de sacro fonte fufcipere. Ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant. Et paulo post. Ante omnia symbolum, & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis, quos fufcepistis de sacro fonte, ostendite.

¶ Ivo etiam recitat ex Dominica prima post Pascha. In sermone 163. de tempore, apud B. Augustinum hæc leguntur: Quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter fufceperunt, cognoscant se pro ipsis fidei iustores apud Deum extitisse: & ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. Similia etiam habentur in sermone 215. qui est secundus Dominica decima post festum Trinitatis.

C. CVI. ¶ Ad baptizandi officium, & ad vestimenta altaris lavanda sacerdos propria debet habere vasa.

Item ex concilio Herdensi, e.

20 **O**mnis f presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra ecclesiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa in quibus nihil aliud fiat.

¶ Similia habentur in ordine Romano de officii divinis, pag. 146.

C. CVII. ¶ Neg, rebaptizationes, neg, reordinationes fieri licet.

Item ex concilio Carthaginensi g tertio, c. 38.

21 **N**on licet b fieri rebaptizationes, & reordinationes, vel translationes Episcoporum.

C. CIX. ¶ De eodem.

Item ex epistola Augustini 203. ad Maximimum.

Rebaptizare i hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis & signa perceperit, quæ Christiana tradi-

a Burchard. l. 4. cap. 16. Ivo p. 1. cap. 200. Pannorm. l. 1. cap. 79. b Ivo p. 1. c. 132. Pannorm. l. 1. c. 80. c Ivo par. 1. cap. 123. Pannorm. l. 1. c. 81. d Ivo p. 1. c. 134. & p. 11. cap. 17. Pannorm. l. 1. cap. 82. e al. Meldens. f Burchard. l. 4. cap. 13. Ivo p. 1. cap. 208. g Et in Afric. cap. 15. h al. licet. Ivo p. 1. cap. 152. Pannorm. l. 1. c. 82. i Sem. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 172. Pannorm. l. 1. c. 84. k al. sancta Trinitatis.

dit disciplina, omnino peccatum est: rebaptizare autem catholicum, immanissimum scelus est.

C. CIX. ¶ De Arrianis, quando baptizantur, & quando non.

Item ex concilio Arelatenf. a. 1. c. 2.

DE Arrianis, qui propria lege sua utuntur, placuit, si ad ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostra fidei sacerdotes symbolum: & si perviderint eos in Patre, & Filio, & Spiritu sancto esse baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum. Qui si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.

¶ ¶ Vuntur] In concilio impresso sequitur, ut rebaptizentur. Ac solitos fuisse ab Arrianis rebaptizari catholicos, ac fortasse etiam non catholicos narrat B. Augustinus in libro de hæresibus, cap. 49. ceterum in quibusdam veteribus huius concilii codicibus sic legitur, De Afris, quod propria lege sua habetur, ut rebaptizentur placuit, &c. De Afris autem habetur dist. 98. c. Afris. (quod est Gregorii primi: & repetitur in epistola Gregorii secundi ad universum clerum & plebem Turingia) itemq. in synodo Felici tertii.

C. CX. ¶ Baptizentur, de quibus ignoratur, an sint baptizati.

Item Gregorius III.

Parvulus b, qui parentibus subtrahitur, & an baptizatus sint ignorat, hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit.

C. CXI. ¶ De eodem.

Item ex concilio Carthaginensi, quinto, c. 5.

Placuit d de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per xatam idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos: ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privati. Hinc etiam legati Maurorum fratres nostri consuluerunt; quia multos tales à barbaris redimunt. Similiter i & de ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est: id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.

¶ ¶ Similiter] Hæc usque ad finem absunt à codice regis huius concilii, à 72. Carthaginensi canone Graco, à Vuormaciensi, & Burchardo. In canone autem sexta synodi neque illa habentur quæ præcedunt, id est, Hinc etiam, &c.

C. CXII. ¶ De eodem.

Item Leo Papa Zeoni Ravennati Episcopo, epist. 35. cap. 7.

Omnis e itaque baptifini sui nihil recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, qui f sciat consecratum, nec ille qui consecratur. Scimus quidem inexplabile esse facinus quoties iuxta hæreticorum damnata à sanctis Patribus instituta cogitur aliquis lavacrum, quod regenerandis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante sententia g: quæ nobis unam prædicat in Trinitate deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptifmate sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur: quoniam non potest in iterationis crimen venire, quod omnino factum esse necitur. Atque ideo, quoties persona talis inciderit, sollicita primum examinatione discutite, & longo tempore [nisi forte supremus finis imminet] indagate, utrum nemo penitus sit, qui testimonio suo juvare possit ignorantiam nascentis: &

a Vide Arelatenf. 2. c. 16. & 17. b Pro parvulis, etc. Ivo par. 1. cap. 146. Pannorm. l. 1. cap. 92. c & in Afric. ca. 37. d in Vuormaciens. 70. & in sexta synodo, c. 85. e Anfil. l. 9. ca. 16. Burchard. l. 4. cap. 45. Ivo par. 1. c. 147. & 237. Pannorm. l. 1. c. 39. f Ivo par. 1. c. 48. g al. quod. h al. doctrina. cum

C. CXXII. *¶ De veteri chrismate baptismi consecrare non licet.*

Item ex concilio Lugdunensi.

SI a quis de alio chrismate, quam de illo novo, quod proprii Episcopi largitione vel concessione acceperit, baptizare, nisi praecipiente morte, tentaverit, pro temeritatis ausu, ipse in se sua damnationis protulisse sententiam manifestatur.

C. CXXIII. *¶ Non nisi a propriis Episcopis Presbyteri chrismata accipiunt.*

Item ex concilio apud Valentias.

Presbyteri b, qui dioecesanis regunt ecclesias, non a quibuslibet Episcopis, sed a suo, nec per minorem clericum, sed per seipsum, aut per illum, qui eisdem ordinis sit, ante Pascha solemniter chrismata petant.

C. CXXIV. *¶ Consecrare chrismata, & per dioeceses destinare eorum tempore Episcopo licet.*

Item ex concilio Martini Bracarensis, c. 11. & sequentibus.

Omnitempore Episcopo liceat chrismata consecrare, & per suas dioeceses destinare, ita ut ad accipiendum chrismata Diaconus aut Subdiaconus ante diem Paschae de singulis ecclesiis ad Episcopum destinatur. ¶ Presbyter d praesente Episcopo non signet infantes, nisi forte ab Episcopo fuerit illi praeceptum. Non liceat Presbytero prius Episcopo introire in baptisterium, sed cum Episcopo: nisi forte aut absens fuerit, aut aegrotus.

C. CXXV. *¶ Qui baptizandi recipit officium, sine chrismate profectus non debet.*

Item ex concilio Arausicano, c. 7.

Nvillus e ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi: quia inter nos placuit semel in indigentiam chrismati. De eo autem, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, chrismatus non fuerit, in confirmatione sacerdos 1 commonebitur. Nam inter nos chrismatus ipse non nisi una benedictio est. Non praeducantur f cuiquam hoc dicimus, sed ut necessaria 2 habeatur chrismatio.

1 ¶ Sacerdos commonebitur. Apud Burchardum & Ivo-nem (quibus capitulum concludunt, quod citat ex Valensi, c. 5.) sic legitur, in confirmatione sacerdotis perficitur: aut, ut Ivo, perficitur.

2 ¶ Ut necessaria. Varietas insignis est in editione conciliorum Colonensium triana tomorum. Nam & isto modo legitur, & hoc, non necessaria habeatur rechrismatio, & non necessaria habeatur chrismatio repetita, & necessaria habeatur chrismatio repetita, quae sola lectio recentia est in editione quatuor tomorum.

C. CXXVI. *¶ Antequam chrismata infundantur, ad aspergendum aquam de fonte accipere licet.*

Item Capitularium lib. 6. c. 77.

In sabbatho & sancto Pascha, vel Pentecostes, si quis velit aquam consecratam ad asperionem in domo sua recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

C. CXXVII. *¶ Unde asperionis sanctificatio exordium sumpserit.*

Item Cyprianus lib. 4. epist. 7. ad Magnum.

Nec quemquam movere debet, quod aspergi, vel perfundi iubentur b agri, cum gratiam Domini-am consequantur: quando scriptura sancta per Eze-

chielem a Prophetam loquatur, & dicat: [Aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulachris vestris: & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.] Item in b Numeri. ¶ Qui tetigerit cadaver 1 hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus, aspergatur de hac aqua die tertio, & septimo, & sic mundabitur. Item. ¶ Si fidei Trinitatis mundatus non fuerit, in resurrectione 2 apud sanctorum collegium immundus erit. Si die tertio asperus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanae animae morticinum, & asperus ex hac commitione non fuerit, pollutet tabernaculum Domini, & peribit ex Israel: quia, qui aqua asperus non est expiationis, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. & sterum. [& locutus est Dominus ad Moysen, dicens: c Accipe Levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos, & ita facies eis purificationem eorum, circumsperses eos aqua purificationis.] & sterum. Aqua asperionis purificatio est. Unde apparet asperionem quoque aqua, inlar salutaris lavacri obtinere, & quando hac in ecclesia sunt, ubi sit & accipiens, & dantis fides, integra stare omnia, & consummatione perfici posse Domini majestate, & fidei veritate. & infid.

¶ Spiritus vero sanctus non dimensatur a, sed super credentem totus infunditur. Nam si dies omnibus aequaliter nascitur, & si sol super omnes pari & aequali luce diffunditur: quanto magis Christus sol & dies verus in ecclesia sua lumen vitae aeternae pari aequalitate largitur? Cuius aequalitatis sacramentum videmus in Exodo e esse celebratum, cum de caelo manna deflueret, & futurorum praefiguratione alimentum panis caelestis, & cibum Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discrimine vel sexus, vel aetatis Gomor singulis aequaliter colligebatur. Unde apparet Christi indulgentiam, & caelestem gratiam postmodum securam aequaliter omnibus dividi: sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine accipiente persona, super omnem Dei populum spiritualis gratiae munus infundi. Planè eadem gratia spiritualis, quae aequaliter in baptismate a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur, ut in Evangelio f Dominicum semen aequaliter seminatur: sed pro varietate terrae aliud absuntur: aliud in multiformem copiam vel trigelimi, vel sexagesimi, vel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. & postea post. ¶ Quod si aliquis in illo movetur, quod quidem ex his, qui agri baptizantur, spiritibus adhuc immundis teneantur 3, sciat diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam saltem valere: in baptismate vero omnis g nequitiae suae virus amittere. Quod exemplum cernimus h in Rege Pharaone: qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tandem resistere potuit, & prevalere, donec ad aquam veniret: quod cum venisset, & visus est, & extinctus. Mare autem illud, sacramentum baptismi fuisse declarat beatus Apostolus Paulus, i dicens: [Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transferunt, & omnes in Moysen baptizati sunt in nube, & in mari.] & addidit dicens: [Hac autem omnia, figura nostrae fuerunt.] Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana, & potestate divina flagellatur, & uratur, & torquetur diabolus: & cum exte se, & homines Dei k dimittere saepe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallat, & id, quod per Pharaonem prius gestum est, eodem modo l oblationis & tenu-

a Buro. l. 4. c. 94. Ivo p. 1. c. 288. Pam. l. 1. c. 117. b Buro. l. 4. c. 76. Ivo par. 1. c. 270. Pam. l. 1. c. 101. c al. juniorem. d Vide Medlense c. 46. Sup. dist. 91. Presbyter. C. 12. & 13. e Buro. l. 4. c. 73. Ivo p. 1. c. 267. f Ut praeducantur quidquam dico. g Ivo p. 1. c. 112. Pam. l. 1. c. 208. h al. videntur.

a Ezob. 35. b Num. 19. c Num. 2. d de mensura datur. vera lectio. e Exod. 16. f Math. 13. g omne. orig. h Exod. 14. i 2 Cor. 10. k al. Dic. l al. mendacio.

dis exerceat. Cum tamen ad aquam Dei salutarem, atque ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere: quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur.

1 ¶ Qui tetigerit.] *Flac usq. ad vers. Et locutus est. alii verbis à B. Cyrillio exponuntur, ex quo quidem in ceteris huius capituli partibus multa sunt emendata.*

2 ¶ In resurrectione.] *Huius sententia sunt quadam vestigia in glossis interlineari ad istum Numerorum locum.*

3 ¶ Teneatur.] *In originali impresso est, tentantur. sed in quing. manuscriptis, tentabantur. Hoc enim sibi vult B. Cyrillius, dum adhibentur solemnitates precedentes baptismum, tentari ad hoc homines posse ab immundis spiritibus, desinere autem tentationem in absolute baptisimo, id est, in aqua salutari. Sic enim ab ipso non usurpatur vox, baptizantur, ac saepe à Philosophis usurpatur vox, generari, nimirum pro alteratione precedente educationem & proventum forme.*

C. CXXVIII. ¶ De his qui usq. ad exitum vite suscipere baptismum desiderant.

Item Ioannes Chryostomus in epistola ad Hebraeos, homil. 13. ad c. 7.

¶ Quando quis propterea peccat, ut sanctum baptismum in novissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipsit. Et credite mihi, non terrens vos dico, quod dicturus sum. Multos novi, qui hoc passi sunt, qui spe baptismi multa peccabant, circa diem autem mortis discesserunt vacui. Deus enim propter hoc baptismum tribuit, ut solvat peccata, non ut addat. Si vero quis ad hoc utitur baptismate, ut ampliora delinquat, ipsum sit negligentia causa.

¶ Non ut addat.] *In editione Veronensi mendose est, ut auēzoz; corrigendumq. ex manuscriptis, ut auēzoz.*

C. CXXIX. ¶ Parvulus baptizatus parentum non nocet perfidia.

¶ Variis à meutrum parentes baptizatis parvulis quis noceant, cum eos daemoniorum sacrificiis sanare conantur: & si non nocent, quomodo eis proficit cum baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia? Vbi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutarem esse virtutem in sancta compage corporis Christi, ut semel i regeneratus per aliorum voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consentit. [Et anima enim patris mea est, inquit, & anima filii mea est.] & iterum. b Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Non autem peccat ipsa, cum parentes ei nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia daemoniorum. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solveretur: quia nondum erat anima separatim vivens, id est, altera anima, de qua diceretur, [et anima patris mea est, & anima filii mea est.] Iam c itaque dicit, quod cum homo in seipso est ab eo, qui genuit, alter effectus, peccato alterius sine sua conscientia non tenetur obnoxius. & infra. ¶ Quomodo e itaque in parvulum majores peccant offerentes eum, atque obligant conantes demonum sacrilegis vinculis? non est anima utrorumque communis, ut etiam culpam possint habere communem. Non enim sic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per sancti Spiritus unitatem. Item paulo superius. Regenerans ergo Spiritus in majoribus offerentibus, & parvulo oblato, renatoque communis est. Ideo per hanc societatem unius ejusdemque Spiritus prodest offerentium voluntas parvulo oblato. &

infra. Potest enim & in hoc, & in illo homine esse unus Spiritus Sanctus, etiam si invicem nesciant, per quem sit a utriusque gratia communis: non autem potest Spiritus unus esse hominis & huius, & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc potest parvulus semel ex parentum carne generatus, Dei Spiritu regenerari, ut ex b illis obligatio contracta solvatur. Non potest autem semel Dei Spiritu regeneratus, ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ soluta est, iterum contrahatur. Et ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit, nisi propria impietate, & paulo post. Verumtamen recte dicuntur parentes, vel quicumque majores, filios, seu quoslibet parvulos baptizatos daemoniorum sacrilegiis obligare conantes, spiritualiter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt; sed quantum in ipsis est, interfectores sunt: relege illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, nolite occidere parvulos vestros. Dicit enim & Apostolus: c [Spiritum nolite extinguere:] non quia ille extingui potest; sed quantum in ipsis est, extinctores ejus merito dicuntur, qui sic agunt, ut extinctum velint. Nec illud te moveat, &c. & infra. Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. & infra.

¶ Offeruntur d quippe parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam non tam ab eis, quorum gestantur manibus (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt) quam ab universa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelligitur, quibus placet, quod offeruntur, & quorum sancta, atque individua charitate ad communicationem sancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo mater ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit. Item infra. Difficillimam sanè quaestionem tibi proposuisse visus es in extremo inquisitionis tuæ, ea videlicet intentione, qua soles vehementer cavere mendacium. Si constituam, inquis, ante te parvulum, & interrogem, utrum cum creverit, futurus sit castus, vel fur, vel non sit futurus, sine dubio respondebis, nescio: & utrum in eadem parvula ætate constitutus cogitet aliquid boni vel mali, dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, & de ejus præsentibus cogitatione, quid est aliud e, quam quando ad baptismum offeruntur pro eis parentes, tamquam fidei auctores f, respondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, a quibus offeruntur, & dicimus: Credit in Deum? de illa ætate, quæ utrum sit Deus, ignorat. Respondent: Credit, & ad cætera sic respondetur singula, quæ quaruntur g. Vnde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulo respondere, ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat: tamen eadem hora, si subiciam, erit castus, qui baptizatur, aut non erit fur? nescio, utrum audeat dicere aliquis, aliquid horum erit, aut non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se convertat ad Deum. & infra. ¶ Ecce b facio, quantum possum, Dominus adjuvet, ut quod postulas, possim. Nempe saepe ita loquimur, ut Pascha propinquante dicamus crastinam, vel perdissemam i vel perdissemam esse Domini passionem: cum ille ante tam multos annos passus sit; nec omnino, nisi semel, ipsa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies

a Poly. l. 3. tit. 10. Anf. l. 9. c. 41. b Ezech. 18. c Iam itaque cum homo.] vera lectio. d confessione.] vera lectio. e Quando autem.] vera lectio, & sine nota interrogationis.

a al. sit. b al. & illius. c 1. Thess. d Sup. ead. nec illud. e illud, quod quando.] vera lectio. f al. doctores. al. fidei doctores spondent. g al. geruntur. h Ivo p. 2. c. 14. i vel perdissemam esse.] vera lectio.

secundum illorum quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus: ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed revolutione temporis, similis ejus: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo, sed jam olim factum est. & infra. ¶ Itaque parvulum, a &c. & infra. ¶ Cum autem homo sapere cœperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit: ejusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates: & tantum valebit, ut si anterationis usum ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum commendante ecclesie charitate, ab illa condemnatione, quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profecto infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum, longæque melior est ille parvulus, qui etiam si fidem nondum habet in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, unde sacramentum ejus salubriter percipit.

¶ Semel regeneratus Plenus apud B. Augustinum, ut semel generatus per carnalem voluptatem, cum semel regeneratus fuerit per aliorum spiritualem voluntatem, &c. Multa verò in hoc capite emendata sunt, ubi per glossam licuit. Sunt enim sententiæ ipsæ à collectore arbitratus suo transpositæ.

C. CXXX. ¶ Altorum fides in baptismo parvulos salvat.

Item Bonifacio contra duas epistolas Pelagianorum, l. 1. c. 22.

IN ecclesia e Salvatoris per alios parvuli credunt, sicut ex aliis ea, quæ illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt: nec illud cogitatis i, eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: [Nisi d manducaveritis carnem meam, &c.]

¶ Cogitatis Non est mutatum ob glossam. Sed in vestris codicibus, & originale est, cogitatis, pendens, hæc omnia in superioribus: quare integer locus perlegendus.

C. CXXXI. ¶ Corpore & sanguine Christi participat, qui per baptisma membrum ejus efficitur.

Idem.

Nvlli est aliquatenus e ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismo membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque confortio, etiam si, antequam panem illum comedit, & calicem bibat, de hoc sacculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud sacramentum i est, invenit f.

¶ Sacramentum est. Apud Bedam (nam originale non est inventum) legitur, sacramentum significat, invenit g, ut supra dist. 2. Quia passus, vers. Nulli, & ita interpretatur nunc auctor glossa verbum, est.

C. CXXXII. ¶ Quare sit baptizandus, qui de baptizato nascitur.

Item de peccatorum merit. & remis. & baptismo parvulorum, lib. 2. c. 25. & 26.

¶ Si h baptizata est caro Christi, quæ sine peccato erat, propter exemplum imitationis: quanto magis baptizanda est caro mortis propter evitandum iudicium damnationis? Sicut verò in tempore circumci-

a Supr. ead. nihil est aliud. 76. b al. cognitione. c Beda ad c. 16. Marci. An. l. 1. c. 43. d Ioan. 6. e Beda 1. Cor. 10. ad vers. [Calix benedictionis.] sup. dist. 2. c. qua passus. 5. nulli. f al. invenitur. g al. invenitur. C. 26. h Sent. 4. dist. 9. Poly. l. 3. tit. 10. ex Innocentio. An. l. 9. c. 23. lvo p. 2. c. 1.

tionis, qui de circumciso nascebatur, fuit circumcidendus: sic nunc, qui de baptizato nascitur, erit baptizandus. ¶ Sacramentum enim baptismi, sacramentum est regenerationis. Quare sicut qui non vixerit, mori non potest: ita, qui natus non fuerit, renasci non potest. Ex quo conficitur, neminem in suo parente renasci potuisse non natum. Et quamvis parenti post conversionem propria peccata non obstant, tamen illis obstant, qui ab eo generantur. Parenti propter hoc non obstant, quia renatus est: illis autem, qui de illo nati sunt, nisi eodem modo renascuntur, quæ à parente contracta sunt, oberrant: quia etiam innovatus Pater non de novitate, sed de reliquiis vetustatis carnaliter gignit: & filii ex parentum modica vetustate in peccati carne propagati, damnationem sacramentum regenerationis evadunt.

¶ Hoc etiam caput confectum est ex verbis B. Augustini, collectoris tamen arbitratus, & immutatus, & transpositus, & in summam redactus. Quod in multis sequentibus capitulis ita fit, ut necessarium omnino sit ad ipsum adire auctorem. Quare pauca emendata sunt, (et ea quidem ex vetustis ferè Gratiani exemplaribus) quæ scilicet sensum valde obscurabant, nec glossa obstant.

C. CXXXIII. ¶ In baptismo omnia peccata moriuntur.

Item in Enchiridio, c. 57.

VT offenderet Apostolus nos mortuos esse peccato: [An a ignoratis, inquit, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?] Si ergo hinc offendimus mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus, profecto & parvuli, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictum est, [Quicumque enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus:] & ideo dictum est, ut probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autem peccato parvuli renascendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipsos pertinet, quod sequitur: b [Consepulti enim sumus illi per baptismum in mortem.] & infra. ¶ Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solum majores, verumetiam parvuli baptizantur, ait: c [Sic vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu.]

C. CXXXIV. ¶ Sicut nulli baptismus negatur, ita nemo est, qui non peccato moriatur.

Item in eodem, c. 49.

¶ Parvulo d recens nato usque ad decrepitum senem, sicut nullus prohibendus est à baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed parvuli tantum originali, majores autem etiam omnibus iis moriuntur peccatis, quæ male vivendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

C. CXXXV. ¶ In baptismo Ioannis non erat peccati remissio.

Item in eodem, c. 43.

NON regenerabantur e, qui baptismo Ioannis baptizabantur: f Sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: [parate g viam Domino.] huic uni, in quo solo renasci poterant, parabantur. Hujus enim baptismus est non in aqua tantum, sicut fuit Ioannis, verumetiam in Spiritu sancto, ut de illo i Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credit, de quo Christus regeneratus regenerationem h non cognovit. & paulo inferius. ¶ In aqua baptizari voluit à Ioanne, non ut ejus iniquitas ulla dilueretur, sed ut magna comédaretur

a Rom. 6. b Ibidem. c Ibidem. d Sent. 4. dist. 4. lvo p. 17. c. 4. e renascébatur. orig. f Aug. addit. i quo & ipse baptizatus est. g Esa. 40. Mar. 1. h regeneratio non eguit. orig.

humanita

ita renouetur, ut animalis infirmitas corporis, ad infirmitatem spiritalem, in corruptamque perveniat. & cap. 2. ¶ Hæc autem lex peccati, de qua dicit Apostolus. a [non regnet peccatum in vestro mortali corpore] non sic manet in membris eorum, qui renati sunt, tanquam non sit ejus facta remissio, ubi omnino plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, si non illicitis cōfessionibus quodammodo reviviscat, & in regnum proprium, dominionemque revocetur. Ab hac autem vetustate carnis (in qua est lex ista peccati, vel peccatum jam remissum) usque ad eum Spiritus vita discernitur, in cujus novitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, ut tale etiam in presenti non solum non in peccato, sed etiam nec in carne esse dicatur, cujus desideria non sequuntur, sed in Spiritu. Ipsa verò carne corruptibili bene utitur, qui membra ejus ad bene operandum convertit, non secundum desideria carnis vivens lege peccati, quod licet jam remissum est, in vetustate tamen carnis manet: qua bene utuntur fideles conjugati, qui ex eo, quod sunt in Christi novitate, dominari sibi libidinem non patiuntur: ex eo autem, quod adhuc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios, mortaliter generant, cum ea propagine peccati, qua renati obnoxii non tenentur, & qui nascuntur, renascendo solvantur. Item paulo inferius. ¶ Sicut facta, & dicta, & cogitata iniqua animæ 2 & corpori pertinent, licet autem quantum ad motus, jam præterierunt, & non sunt, eis tamen præteritis reatus eorum manet, nisi peccatum per remissionem solvatur: sic contra in hac non jam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ reatus ejus solvitur: & non erit, cum sit in baptismo plena remissio peccatorum.

¶ Quod de multi capitibus jam significatum est, ex locis B. Augustini esse confecta, sed aliter dispositis, & in summam collectis, id in hoc potissimum capite apparet: in quo tamen non pauca sunt & emendata, & addita.

1 ¶ A remissione] Antea legebatur, ad remissionem, &c. Emendatum est exemplaribus, vetustis exemplaribus, & originali.

2 ¶ Anima & corpori] In originali est, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, jam præterierunt, & non sunt: eis tamen præteritis, & non jam existentibus, reatus eorum manet, &c. Sed ob glossam non est emendatum.

C. CXLVII. ¶ Discipuli Christi ejus baptismate creduntur abluti.

Idem in epistola 108. ad Seleucianam.

29 QVando ab Hierosolymis exiit Iesus cum discipulis suis in Iudæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per seipsum, sed per discipulos suos: quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismate Ioannis (sicut nonnulli arbitrantur: sive (quod magis credibile est) baptismate Christi. Item ibidem. ¶ Respondit e Dominus Petro. [Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.] Vbi intelligitur, quod jam Petrus baptizatus fuerat.

C. CXLVIII. ¶ Apostoli omnes Christi baptismate baptizati creduntur.

Item ad Vincentium & Ysidorum, lib. 3. de anima, & ejus origine, c. 6.

SI d eos, de quibus non scriptum est, utrum fuerint baptizati, sine baptismate de hac vita recessisse contendimus, ipsi calumniamur Apostolis: qui præter e Apostolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innot-

a Rom. 6. b Ioan. 3. Ivo p. 1. c. 309. Pann. l. 1. c. 104. c Ioan. 13. d Ivo p. 1. c. 310. Pann. l. 1. c. 105. e Alf. 9.

scere potuit, quod beato Petro Apostolo Dominus ait: [Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.]

C. CXLIX. ¶ Catechumenus catholicus heretico baptizato præfertur.

Idem lib. 4. de baptismo, contra Donatistas, cap. 21.

30 NON dubito catechumenum catholicum divina charitate flagrantem hæretico baptizato antepone: sed etiam in ipsa intus catholica, bonum catechumenum malo baptizato anteponeamus. Nec ideo tamen sacramento baptismi, quo iste nondum, ille jam imbutus est, facimus injuriam. & paulo post. ¶ Melior enim e Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iste enim e ante baptismum Sancto Spiritu repletus est: ille & post baptismum immundo spiritu inflatus est. Veruntamen Cornelius, si etiam Spiritu Sancto jam accepto baptizari nolisset, contempti tanti sacramenti reus fieret. ¶ Sicut autem bono catechumeno baptismus deest ad capeffendum regnum cælorum, sic malo baptizato vera conversio. Qui enim dixit: [Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cælorum:] ipse etiam dixit: [Nisi e abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.]

C. CL. ¶ Non tam ablutione corporis, quam fide cordis baptismate cogitur.

Item in libro sententiarum Prosperi f.

VERUS q baptismus constat non tam ablutione corporis, quam fide cordis: quemadmodum Apostolica doctrina tradidit dicens: b [fide mundans corda eorum,] & alibi [salvo: i facit baptismate, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum.]

C. CLI. ¶ Sicut in veteri testamento quidam spirituales, ita in novo quidam carnales inveniuntur.

Item Augustinus libro primo de baptismo, cap. 15.

Sicut in sacramentis veteris Testamenti vivebant quidam spirituales, ad novum scilicet testamentum, quod tunc occultabatur, occultè pertinentes, sicut & nunc in sacramentis h novi Testamenti, quod jam revelatum est, plerique vivunt animales: qui proficere si nolunt ad percipiendam, quæ sunt Spiritus Dei, quod eos hortatur sermo Apostolicus l, ad vetus Testamentum pertinent: Si autem proficiunt, & antequam capiant baptismum m, ipso profectu & accessu ad novum pertinent: & si priusquam spirituales fiant, ex hac vita rapiantur, custodiri per sacramenti sanctitatem in terra viventium computantur; ubi est spes nostra, & portio Dominus. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est: [Imperfectum n meum viderunt oculi tui:] quandoquidem sequitur, [& o in libro tuo omnes scribentur.] Item lib. 3. cap. 14. ¶ Non interest cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credet, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam: sed ad sacramenti questionem nihil interest. Item infra. ¶ Manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat sacramentum baptismi. Item cap. 15. ¶ Si possent singuli diligenter interrogari, tot diversitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. [Animalis p enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.] Nunquid tamen ideo non integrum sacramentum accipiunt? aut nunquid ideo si profice-

a Ioan. 13. b Per epitomam. c Alf. 10. Ioan. 3. d Matt. 5. e Lanfranc. in l. de sacram. & sententia. apud B. August. tract. de ad c. 13. Ioann. f Alf. 13. c. 6. g Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 105. h Alf. 15. i Petr. 3. k al. sacramento. l 1. Corinth. 2. m abest ab orig. n Psal. 141. o Ps. 138. p 2. Cor. 2.

rint, & opinionum carnalium vanitatem emendaverint, denuo, quod acceperant, repetendum est? Accipit quifque secundum fidem suam, sed quantum capit, gubernante illa misericordia Dei, de qua præsufumens idem Apostolus dicit: a [Si quid aliter sapitis, id quoque vobis Deus revelabit.]

C. CLII. ¶ Non natura necessitate, sed merito peccati Adam moriturus erat.

Item ex concilio b Milevitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus c Romana ecclesia legatus contra Pelagianos, cap. 1.

31 Placuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerant in hac sancta synodo d, constituere hæc, quæ in præfenti concilio definita sunt. Ut quicumque dicit Adam primum hominem, mortalem factum, ita ut si peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

C. CLIII. ¶ Parvuli non solum peccata, sed culpam a parentibus trahunt.

Item ejusdem concilii e, cap. 2.

Placuit f, ut quicumque parvulos recentes ab utris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos i baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera g, sed falsa intelligatur,) anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: h [per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertran- sivit, in quo omnes peccaverunt,] nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere poterunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

i ¶ Eos baptizari] Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & ipsi originalibus. Nam antea legebatur, non baptizari.

C. CLIV. ¶ Gratia & peccata remittit, & ne revertentur adjuvat.

Item ejusdem i, cap. 3.

Placuit k, ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. ¶ Quid sit peccatum, gratia docet, & ut vitetur, facit.

Item ejusdem m, cap. 4.

Quisquis n dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

a Thilip. 3. b Et in Africa, c. 76. c videtur mendum in hoc nomine. d In lib. de eccl. dog. c. 33. e Et in Africa, c. 27. & in lib. de eccl. dog. c. 24. f Burch. l. 4. c. 34. Ivo p. 1. cap. 228. g al. verè, sed falsè. h Roman. 5. i In Africa, cap. 78. de eccl. dog. c. 28. Cal. epist. 1. c. 30. k Burch. l. 20. cap. 18. Ivo p. 17. cap. 30. l al. in qua. m In Africa, 79. de dogmat. c. 29. n Burch. ibid. Ivo p. 17. In Africa, c. 60.

C. CLVI. ¶ Sine gratia divina mandata impleri non possunt.

Item ejusdem, cap. 5.

32 Placuit, ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

DISTINCTIO V.

C. I. ¶ Post baptismum confirmationis sacramentum præstatur.

Item Urbanus Papa omnibus Christianis,

epist. 1. c. 7.

1 Omnes fideles b per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni c Christiani inveni- antur: quia cum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

C. II. ¶ Quid conferat Spiritus Sanctus in baptis- mate, quod in confirmatione.

Item Melchias Papa in epist. ad Episcopos

Epist. c. 2.

Spiritus d Sanctus, qui super aqua baptismi salutifero descendit illapsus, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter invisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in bap- tismo regeneramur ad vitam, post baptismum roboramur e. Et quamvis continuo transituris sufficiat regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat mox in pace i beati sæculi recipiendos: confirmatio armat & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus per- venit ad mortem, confirmatur morte; quia non potest peccare post mortem.

i ¶ Pace beati] Sic emendatum ex manuscriptis, originali, & Polycarpo. Antea legebatur, pace baptismi, vel sæculi.

C. III. ¶ Manus impositionis sacramentum dignus est Sacramento baptismi.

Idem ibidem.

DE his verò, super quibus rogastis vos informari, id est, utrum majus esset sacramentum, manus imposi- tio Episcoporum, aut baptismus? scitote utrunque magnum esse sacramentum: & sicut unum à majoribus sit, id est, à summis Pontificibus, quod à majoribus fieri non potest, ita & majori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacra- menta, ut ab invicem (nisi morte præveniente) nullatenus possint segregari: & unum sine altero ritè perfici non potest.

C. IV. ¶ Non ab aliis, quam ab Episcopis imposi- tionis sacramentum perfici potest.

Item Eusebius Papa epist. 3. ad Episcopos

Tuscia & Campania.

Manus f quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est: quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur

a Burch. ibid. Ivo p. 17. c. 30. Polyc. 3. tit. 10. b Anf. l. 9. c. 23. Burch. l. 4. c. 66. Ivo p. 1. c. 250. & 296. Pam. l. 1. c. 113. c plenè.] orig. Eusebius Emisenus in hom. in die Pentecostes. d Polyc. l. 3. tit. 10. Anf. l. 9. c. 31. e al. alitur. f Polyc. ibid. Burch. l. 4. c. 63. Ivo p. 1. c. 257. & 297. Pam. l. 1. c. 113.

peractum esse: nec ab aliis, quam ab illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumpsum fuerit, irritum habeatur & vacuum, & inter ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta.

C. V. *¶* Quare confirmationis sacramentum baptizato tradatur.

Item Rabanus de institutione cleric. lib. 1. cap. 30.

Novissime à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptizate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrisma per sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem vero in fronte, ut in prior unctione significetur Spiritus Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo conferendam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaratur.

C. VI. *¶* Ad confirmationem non nisi jejuniis veniant.

Item ex concilio Aurelianensi, cap. 3.

Ut jejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere: & quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione episcopali fuerit chrismatum.

C. VII. *¶* Episcopi non nisi jejuniis baptizatos confirmant.

Item ex concilio Meldensi b. c. 6.

Ut Episcopi non nisi jejuni per impositionem manus Spiritum Sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecoste à jejunis celebrari debet baptismus; ita etiam traditionem Spiritus Sancti à jejunis Pontificibus convenit celebrari.

C. VIII. *¶* Secundo vel tertio nullus confirmatur.

Item ex concilio Tarraconensi, c. 6.

Dictum est nobis, quod quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius, Episcopi ignorantibus tamen, ab eisdem Episcopis confirmantur. Unde visum est nobis eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari minimè debere: quia bis, vel ter, vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non faculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel clericali religiosissime famulari decretum est.

¶ Barbaricus etiam, & Ivo dicant ut Gratianus. Habetur autem in Cabilonensi 2. c. 27. usque ad vers. Quia bis. & in capitularibus adjectis, c. 13.

C. IX. *¶* De eodem.

Item Gregorius III. epistol. 4. ad Bonifacium.

De homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denuò illi talis reiteratio prohibenda est.

C. X. *¶* Omnia sacramenta crucis signaculo perficiuntur.

Item Stephanus Papa quintus.

2 *N*unquid non omnia chrismata e sacerdotalis mysticæ f. crucis figura perficiuntur? Nunquid g baptismatis unda, nisi cruce sanctificata, peccata relaxantur? Et, ut cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotis gradus ascendit?

a Burch. lib. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 214. Pann. l. 1. c. 119. In capit. adjectis, cap. 6. b In concil. Parisiensi, l. 1. c. 33. c Poly. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 67. Ivo p. 1. c. 261. Pann. l. 1. c. 120. d Burch. l. 4. c. 50. Ivo p. 1. c. 242. Pann. l. 1. c. 121. e al. eharismania. f al. ministerii. g Ivo p. 1. c. 114. & p. 2. c. 97.

C. XI. *¶* Energumens omnibus diebus exorcizetur.

Item ex concilio Carthagenensi 4. c. 90. & sequentibus.

3 *O*mnis a die exorcizæ energumens manus imponant. Energumens vero pavimenta domorum Dei vertant. Quibus assidentibus in domo Dei vicus quotidianus per exorcizas: opportuno tempore ministratur.

C. XII. *¶* A quibus neophytes abstinere debent.

Item ex eodem, c. 86.

Neophyti b aliquandiu à lautioribus epulis, & spectaculis, & conjugibus abstinere.

C. XIII. *¶* De ordine officiorum.

Item ex concilio Agathensi, c. 30.

4 *C*onvenit ordinem ecclesiæ ab omnibus aequaliter ps custodiri. Unde studendum est, sicut ubique fit, ut post antiphonas collationes e per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur: & in conclusionibus matutinarum, vel vespertinarum missarum d post hymnos capitula e de Psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vespem ab Episcopo cum benedictione mittatur.

C. XIV. *¶* De eodem.

Item ex concilio Gerundensi, cap. 10.

Id semper placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas & vespertas oratio Dominica à sacerdote proferatur.

C. XV. *¶* De eodem.

Item Gregorius VII. in generali synodo restituitur.

In die f resurrectionis usque in sabbatum in albis, & in die Pentecostes usque in sabbatum ejusdem tres Psalmos tantum nocturnos g, tresque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem Psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus duodecim Psalmos, & tres lectiones recitamus. In Dominicis diebus xviii. Psalmos, (excepto die Pascha, & Pentecostes) & novem lectiones dicimus. Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos, & tres lectiones celebrare volunt, non ex regula sanctorum Patrum, sed ex fastidio & negligentia probantur hoc facere. Romani vero diverso modo agere cœperunt, maxime à tempore quo Teutonico concessum est regimen h nostre ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostre ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statumus fieri, sicut superius prænotavimus.

¶ Hisdem verbis hoc habetur apud Radulphum, propositioe decima, ex Gregorio septimo, itaque magis ex parte in Micrologo, cap. 54.

C. XVI. *¶* De observatione Quadragesimæ.

Item ex homilia Gregorii Papæ.

5 *Q*uadragesima i summa observatione est observanda, ut jejuniium in ea (præter dies Dominicos: qui de abstinentia subtrahi sunt) nisi quem infirmitas impediit, nullatenus solvatur: quia ipsi dies decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet dies quadraginta & duo sunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam triginta & sex

a Burch. l. 2. c. 223. Ivo p. 6. cap. 296. b Burch. l. 4. cap. 12. Ivo part. 1. cap. 267. c alit. collectione. d alit. & missarum. e al. capitella. f Poly. l. 3. tit. 18. Anf. l. 6. c. 211. g al. noctem. h al. regnum. i Poly. l. 3. tit. 25. Burch. lib. 3. c. 1. Ivo p. 4. c. 37. Pann. l. 1. c. 82.

dies remanent. Verbi gratia, si per cccxv. dies annus volvitur a, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut facer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro jejuniis consecravit, quatuor dies prioris hebdomadae ad supplementum quadraginta dierum tolluntur: id est, quarta feria, quae caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbatum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adjunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam & omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare, &c.

Caput hoc, quomodo à collectoribus refertur, scriptum quidem aliqua ex parte videri potest ex humilitate beati Gregorii. Sed multa hic sunt, quae ibi non leguntur: & vicissim multa ibi, quae hic non sunt.

C. XVII. g. *Jejunia legitime non solvantur absque necessitate probabili.*

Item Eusebius b. Papa.

Jejunia c in ecclesia à sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. g. *Quotidiana jejunia duplicata, vel triplicata sunt praeferenda.*

Item Hieronymus d.

Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia: sed vel singulos dies abiq; ciborum luxuria f transigamus.

C. XIX. g. *De eodem.*

Item Hieronymus ad Eustochium de custodia virginum.

Sint tibi quotidiana jejunia, & refectio sarietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoq; transmissio vacuum portare ventrem, si post pariter obstruat h.

C. XX. g. *De eodem.*

Idem.

Sint tibi i jejunia pura; & continua, moderataque, id est, quotidie esurire, & quotidie prandere. Apostolus inquit: [Noli adhuc aquam bibere: sed modico utere vino propter infirmitates tuas.] Curat enim vulnera delinquentis, curat osq; sanctificat jejunium.

Burchardus ceter ex dicti Pimenii eremite: & habetur in vita Patrum, p. 2. §. 50. ex Paminio. Apud B. Hieronymum de vita clericorum ad Neopitanos, haec habentur. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa jejunia.

C. XXI. g. *Medicina praepcepta divina sunt cognitioni contraria.*

Item Ambrosius in Epist. 113. serm. 22. ad versu. [Concupis salutare.]

Cheriatia i studiosè sunt divinae cognitioni praepcepta medicinae. A jejuniis revocant: iucubant non sinit: ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque quise medicis dederit, seipsum sibi abnegat.

C. XXII. g. *Quoi modis vitium gloriatur tentat.*

Item Gregorius in expositione m beati Job, l. 30. cap. 27.

Quinque modis nos quia vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora praevenerit: aliquando vero tempus non praevenerit, sed cibos lautiores qua-

rit: aliquando quolibet sumenda sint, preparata accuratius experit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderata refectiois excedit. Nonnunquam verò & abjectius est, quod desiderat, & tamen ipso actu immoderati desiderii deterius peccat.

C. XXIII. g. *Absque puritate mentis jejunia.*

& orationes non proficiunt.

Item Pius Papa, epistol. 1.

Nihil a enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obprobriationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. g. *Mediocre bonum non est magno praefereendum.*

Item Hieronymus.

Non mediocriter b errant, qui bono magno praeferrunt mediocre bonum. Nonne rationalis homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigiliis praefert sensus integritati, ut propter abstinentiam & immoderatam, atque indifferetam Psalmorum, vel officiorum decantationem auramentis, aut tristitia notam incurrat? Nunquid verborum multitudine flesti Deus ut homopotest c? Non enim verbis tantum d, sed corde orandum est Deus. Melior est quinq; f Psalmorum g decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spiritali hilaritate, quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis, & tristitia. Dum igitur pro cunctis animabus Psalmus vel missa dicitur, nihil minus, quam si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Audiant itaq; quae, quae necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam h Dominus loquitur: [Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum.] De rapina verò holocaustum offert, qui sive ciborum nimia egestate, vel somni penuria corpus immoderate affligit. Videat itaq; quid Apostolus i dicat: [Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis, &c.]

i g. Abstinentiam i sic est emendatum ex manuscriptis Polycarpo. Antea legebatur; innocentiam.

C. XXV. g. *Non à cibis, sed ab iniquitatibus abstinerere, est magnum & generale jejunium.*

Item Augustinus k super Joann. 4. 17. 17.

Jejunium autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus saeculi: quod est perfectum jejunium. & infra. q. In hoc ergo saeculo quasi Quadragesimam abstinentiam celebramus, cum bene vivimus, cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia haec abstinentia sine mercede non erit; expectamus i beatam illam spem, & revelationem gloriae magni Dei; & Salvatoris Iesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, acceptari sumus mercedem donarium. & infra. q. Denarius ergo, qui accipit nomen à numero decem, redditur m, & conjunctus: quadragenarius sit quinquagenarius. Unde cum labore celebramus Quadragesimam ante Pascha: cum latitia verò; tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutaris labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc & ipse Dominus Iesus multo apertius, quando post n refurctionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis:

a al. ducitur. b al. Silverius. c Polyc. ibid. Burch. lib. 13. cap. 17. Ivop. 4. c. 49. d Aug. serm. 61. de tempore. e Burch. l. 11. c. 22. Ivop. 4. c. 54. f nimitate. g Aug. g Burch. lib. 13. cap. 23. Ivop. 4. c. 51. Pann. l. 2. c. 15. h al. obstruat. i Burch. lib. 13. c. 24. & 25. Ivop. 4. c. 56. & 57. Pann. l. 2. c. 184. k i. Tim. 1. Polyc. l. 3. tit. 29. m Et gloss. ord. Gen. 25.

a Sup. de paen. dist. 3. nihil prodest. Polyc. l. 3. tit. 25. b Polyc. l. 3. tit. 25. sine auctoris nomine. c In regula Monach. apud Hieron. c. de contemplat. oratione, & lect. d abest ab orig. e 1. Cor. 14. f al. septem. g al. centum. h Esa. 61. i Rom. 13. Galat. 5. k Et serm. 24. ad fratres in eremo. l Tit. 2. m alit. additur. n Joann. 14.

quadragesimo autem die, cum ascendisset in caelum, peractis decem diebus misit mercedem Spiritus Sancti.

C. XXVI. *¶ Raptorem, vel forem non facit necessitas, sed voluntas.*

Item ex dictis Apollonii.

Discipulos, cum per segetes transeundo vellent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. *¶ Non necessitas, sed voluntas facit perseverantiam.*

Item Hieronymus in cap. 7. Osee.

Quidquid enim necessitate fit, cito solvitur: quod voluntate arripitur, perseverat.

C. XXVIII. *¶ Ciborum temperantia salutem, abundantia contrarium parit.*

Item Ioannes aureus, homil. 29. ad cap. 12. epist. ad Hebraeos.

Nihil enim sic iucundum est, sicut cibus bene digestus & decoctus. Nihil sic salutem, nihil sic sensum acumen operatur, nihil sic agritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento & sospitate simul procreat, & voluptatem: abundantia vero morbum facit, & molestias ingerit, & agritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem & multo pejora. Fames quippe paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac vita poenali: excessus vero ciborum consumit & putrefacit corpus humanum, & macerat agritudine diuturna: & tunc eam morte crudeli consumit.

¶ De hac vita poenali] Absunt hac ab originali Graco: sed sunt in versione Scholastica, quam ut satis tolerabilem sequitur Gratianus.

C. XXIX. *¶ Ciborum delicia, si abundaverint, ladunt.*

Item Hieronymus adversus Iovinianum, libr. 2.

Nec tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos, magno partos & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte, impendiisque coquorum non indiget, & sine cura sustentat humanum corpus: moderateque sumptus (quia nec avidè devoratur, quod irritamenta gula non habet) celeriori digestionem concoquitur. Nemo enim uno aut duobus cibis, hisque vilibus usque ad inflationem ventris oneratur: quæ diversitate carnis, & saporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinae, ad esum sui, expleta esurie, quasi captivos trahunt. Unde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulae, vomitu remediatur, & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleverint, nisi citò ablatione sanguinis imminuantur, in paralytici, & pessima morborum genera erumpere: & idcirco esse necessariam demptionem, ut rursus habeant in quæ possint crescere: non enim manere in uno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse vivere animal, nisi crescendi capax sit. Unde & Galenus b vir doctissimus Hippocratis interpretis athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinae, nec vivere posse diu, nec sanos esse: animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus, quasi luto, involutas, nihil tenet, nihil celeste, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. *¶ Multorum infirmitates jejunia sanant.*

Item ibidem paulo inferius.

Legimus quosdam morbo articulari & podagra humoribus laborantes, proscriptioe bonorum ad sim-

a Aitor. i. b Par. i. Apbor.

plicem mentam & pauperes cibos redactos convalescisse. Caruerant enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularum largitate: quæ & corpus frangunt, & animam. Irridet Horatius a appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt penitentiam.

C. XXXI. *¶ Diebus sabbathorum a carnibus abstinere debemus.*

Item Gregorius VII. b in synodo celebrata Romæ anno sui Pontif. VI. cap. 8.

Quis dies sabbathi e apud sanctos Patres nostros ps in abstinentia celebris est habitus, nos eorumdem auctoritate sequentes, salubriter admonemus, ut quicumque se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnis eadem die (nisi majori festivitate interveniente, vel infirmitate impediante) abstineat.

C. XXXII. *¶ Monacho carnem gustare non licet.*

Item Fructuosus Episcopus.

Carnem d cuiquam monacho nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia: non quod creaturam Dei iudicemus indignam, sed quod carnis abstinentia utilis & apta monachis existimetur, servato tamen moderamine pietatis erga agros & infra. ¶ Quod si quis monachus violaverit, & contra sanctionem regulæ, ulumque veterem e vesci carnibus præsumserit, sex mensium spatio retrusioni & penitentiae subiacet.

C. XXXIII. *¶ De quotidianis operibus monachorum.*

Item Hieronymus ad Rufinum monachum de vivendi forma.

Nunquam de s manu tua, & oculis tuis recedat liber: dicatur g Psalterium ad verbum: oratio sine intermissione. Vigili sensus sit, nec vagis b cogitationibus patens: corpus pariter & animus tendatur ad Dominum. Iram e vince patientia. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus: quæ, si peccatori insederint, dominabuntur tui, & te deducant ad delictum maximum. facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum. Si Apostoli k habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, & aliis tribuereant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cellulara non prepares? Vel sicellam tunc iunco: vel canistrum lentis pleste viminibus: sarriatur humus: areole æquo limite dividantur; in quibus cum oleorum iusta fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ, ut pulcherimorum versuum spectator assistas.

Eccle 1 Supercilio elvosi tramitis undam

Elicet: illa cadens raucum per levisanum mur

Saxa ciet, starebruiq, amentia temperat arva.

Inferantur infructuosæ arbores vel gemmis, vel succulis, ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis m proverbialia; & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in parvis discere corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus. Scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. [In desideris est omnis ociosus.] Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant: non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem: ne vagetur perniciosus cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem omni-

a Sperne voluptates, etc. b Lib. 6. regesti sui. c Poly. 13. tit. 25. d Smaragd. in exposita regula S. Benedicti, c. 39. ex Frithosi. e al. veterem. f Ivo p. 7. c. 5. g discatur. vera lectio. h al. vanu. i Psal. 1. Pann. 1. 7. e. 178. k 1. Theff. 2. 1. Cor. 9. l Virg. Georg. 1. m Prov. 13. n Prov. 13. secundum 70.

transcure

fratruum divaricet pedes suos. & in sequentibus. ¶ Quid? a ergo omnes peribant, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant ecclesiis, adent balneas, unguent a non spernant, & in omnium flore b versantur. Ad quod & ante respondi; & nunc breviter respondeo, me in presenti opusculo non de clericis disputare, sed monachum instituire.

C. XXXIV. ¶ Absq; prelati sui licentia canonicu nihil agere licet.

Item in libro 5. c. cap. 13.

¶ In omnibus igitur (quantum humana permittit fragilitas) decrevimus, ut canonici clerici c canonice vivant, observantes divina scriptura doctrinam, & documenta sanctorum Patrum: & nihil sine licentia Episcopi sui vel magistrorum eorum incompotere f agere presumant, in unoquoque Episcopatu, ut simul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit: vel qui de rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo g claustro maneant: & singulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur. Ad mensam vero similiter lectionem audiant, & obedientiam secundum canones suis ministris i exhibeant.

¶ Ministris i In originali & apud Ivonem est, magistris. Sed ab glossa non est emendatum.

C. XXXV. ¶ Presbyteri, qui simul conveniunt, ebrietatem, & comissiones summo- pere vitent.

Item ex concilio Nannetensi h, c. 10.

¶ Nullus i Presbyterorum, quando ad anniversari- num diem trigesimum, vel septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunq; vocatione ad collectam Presbyteri convenit, se inebriare ullatenus presumat: nec precatus in amore sanctorum, vel alicujus anime bi- bere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena praeca- tionem in iugitare, nec plausus & risus inconditos, & fab- ulla inanes ibi referre, aut cantare presumat: vel tur- pia joca, vel utro, vel tornaticibus ante se fieri patiatur: nec larvas demonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & a facis canonibus prohibitum.

C. XXXVI. ¶ Clericus vel laicus sine iussione E- piscopi non peregrinetur.

Item ex concilio Laodicensi, cap. 41. & 42.

¶ Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis alicuius, quae aut in nuptiis, aut lee- nis n exhibentur, interesse: sed antequam i hemiclii in- grediantur, surgere eos de convivio, & abire.

¶ Laicum etiam i In codice Graeco hic est canon quadra- gesimus primus, quem admodum superior hujus captus pars est ca- non 42. Sed in neutro canone fit mentio laici (sic ut neg, in versio- ne Dionysii, quam asserunt Burchardus & Ivon.) sed verobis, est, is ex tunc h xlv. 400, id est, sacerdotalem vel clericum. In praesentem versionem canon 42. sic habet. Non oportet mini- strum altaris vel etiam laicum.

C. XXXVII. ¶ Quibus spectaculis clericus vi- tesse non debet.

Item ex eodem l, cap. 34.

¶ Non oportet ministros altaris, vel quoslibet cleri- cos spectaculis alicuius, quae aut in nuptiis, aut lee- nis n exhibentur, interesse: sed antequam i hemiclii in- grediantur, surgere eos de convivio, & abire.

a Ezechiel. 16. b Sic vetustus Hieronymi codex: vulgati ho- ient [etc.] c Et in Magin, sub Carolo, cap. 9. d Ivo p. 6. c. 402. e al. clerici. f al. compositi. g al. uno. h alit. Mari- senti. i supra distinct. 52. cap. nullus. Burchard lib. 2. cap. 61. Ivo p. 6. c. 352. k Burch. l. 2. c. 145. Ivo part. 6. c. 145. Capitul. 41. l Et in Aquiligranensi, cap. 73. m Ivo part. 11. cap. 76. n Ca- nu.] orig.

¶ Hoc caput non est in canonum volumine, Graco Parisiensi no 1540. impresso: Habetur tamen apud Balsamorem, & vide- tur indicari cap. 24. sexta synodi. Gratianus autem recitat ea praesca versione.

C. XXXVIII. ¶ Colorum fucis mulieres ut non debent.

Item Augustinus ad Postidum, & qui cum eo sum fratres, epist. 73.

¶ Fucare a pigmentis, quo vel rubundior, vel can- ps didior appareat, adulterina fallacia est: quia non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittenda sunt foemina ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam b verus ornatus, maxi- me Christianorum & Christianarum, non tantum nul- lus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisq; pom- pa, sed mores boni sunt. Execranda autem superstitio- ligaturarum (in quibus etiam in aures virorum, in sum- mis ex una parte auriculis suspensa, deputentur) non ad- placendum hominibus, sed ad servendum daemones adhibetur.

C. XXXIX. ¶ Quod Spiritus Sanctus pro- cedit a Patre & Filio.

Item ex symbolo c Ephesini concilio 200. Episcoporum, quod habitum est contra Nestorem.

¶ De Spiritu dicit Dominus in Evangelio [d ille me ps clarificabit.] Hoc rectissime sentientes, unum Christum Dominum, & Filium, non velut alterius egen- tem gloria, confitemur a Spiritu Sancto gloriam conse- cutum: quia ejus Spiritus nec melior, nec superior ipso est: sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suae deitatis, virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso di- citur clarificari: quod virtus sua, vel disciplina qualibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit sub- stantia Spiritus ejus, & intelligatur in persona proprie- tas, juxta id, quod Spiritus est, & non Filius: attamen ab illo alienus non est. Nam Spiritus appellatus est veri- tatis: & veritas Christus est. Unde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per manus sanctorum Apostolorum miracula glo- riosa perficere, Dominum glorificavit Iesum Chri- stum, postquam ascendit in caelum. Nam creditus est Christus natura Deus existere, & per suum Spiritum vir- tutes efficere: ideoque dicebat: [De meo accipiet, & annuntiabit vobis.]

C. XL. ¶ De eodem.

Item Didymus in lib. 2. de Spiritu Sancto, contra errores Graecorum.

¶ Saluator i, qui & veritas, ait: [f Non enim loque- tur a semetipso:] hoc est, non sine me, & sine meo & Patris arbitrio: quia inseparabilis a mea & Patris est voluntate, & amplius g. ¶ Quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum, quod subsistit, & lo- quitur, a Patre & me illi h est. [Ego veritatem loquor.] id est, in spiro, quae loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundum consuetudinem nostram, quae ad nos invicem sermo- cinamur & loquimur, accipiendum: sed juxta formam incorporaliu naturarum, & maxime Trinitatis, quae voluntatem suam inserit in corde credentium, & eo- rum qui eam audire sunt digni: hoc est dicere, & loqui, & infra. ¶ Loqui ergo Patrem & audire Filium, vel e- corario Filio loquente audire Patrem, ejusdem natura in Patre & Filio, consensusq; significatio est: Spiritus quoq; sanctus, qui est Spiritus veritatis, & Spiritus sapientiae, non potest Filio loquente audire, quae nescit: cum hoc ipsum sit, quod proferatur a Filio, id est, procedens a veritate;

a Fucari. Jorig. b 26. q. 2. illud. c In epist. synod. Cyrilli, qua praesca est concilio Ephesino. Ivo p. 1. c. 4. d Ioan. 17. + Ioan. 16. e al. existens. Paulo post med. inter opera B. Hier. f Ioan. 14. 26. g absunt ab orig. h al. ill.

consolator manans de consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique, ne quis illum à Patris & Filii voluntate, & societate, discerneret, scriptum est. [a. Non enim à semetipso loquetur: sed sicut audier, loquetur.] Cui etiam simile de seipso Saluator ait,

a. Ioann. 16.

[Sicut audio, & iudico.] & alibi: [Non è potest Filius facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.] 1. ¶ Saluator.] In originali hac antecedunt: De hinc in consequentibus de Spiritus veritatis, qui à Patre mittatur, & sit paraclerus, Saluator, &c.

a. Ioann. 5. b. Ibid.

F I N I S.

Immortali Deo immortales gratias.

CANONES POENITENTIALIS, QVORVM NOTITIA VIRIS ECCLESIASTICIS EST VALDE NECESSARIA.

Sunt enim quædam regulæ directivæ ad poenitentias delinquentibus imponendas.

Considerandum est de canonibus poenitentialibus. Ad quorum intelligentiam prænotandum est, quod sicut est in scientiis practiis, quæ versantur circa opera, quod sermo in universali est incertus & dubius: sed, cum applicatur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potius deviet, quam se rectificet, ut patet in medicina, & scientia morali. Sic est intelligendum in proposito, quod canones instruunt in generali, quomodo est poenitentia imponenda: sed descendunt ad singularia Presbyteris, discretis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones sicut ad regulas directivas: quia si contra canones imponant, non rectè imponunt. Nulli ergo Presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare, *distinct. 38. Nulli.* In canonibus autem maxime determinatur poenitentia quoad tempus: & magis quam quoad modum: quia illa determinatio est certior & communior: hæc Bonaventura. Ut ergo scias, qualiter debeat procedere arbitrium Presbyteri, nota regulariter, sicut dictum est supra, septennis est pro peccato mortali poenitentia imponenda, & hoc non tantum propter temporis diurnitatem: sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria foror Moysi lepra percussa, separata fuit extra castra septem diebus, *Num. 12.* Maria significat poenitentem. Interpretatur enim amarum mare. Hæc poenitit septem diebus, sed nunc poenitit septem annis, quod significatum est *Exech. 4.* Diem pro anno dedi tibi.

¶ Si quaeratur quare poenitentia sit aggravata, cum lex nova sit lex misericordie? Respons. quod hæc est major ingratitudo propter maiorem gratiam, & major contemptus propter maiorem dignitatem novæ legis, in qua Christi sanguis est effusus, & gravius peccatum propter statum peccantis, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in primi-

num statum reducat. Et quia sol in una die non redit in idem punctum, sed in anno, idè dies conversus est in annum. Rursum. Quia perfectum remedium est in lege nova, idèd annus multiplicari debet per septem, propter septem dona Spiritus Sancti recuperanda, & propter septem dotes: scilicet tres animæ, & quatuor corporis obtinendas. Huiusmodi autem poenitentia non est omnibus imponenda, nec tamen est infirmenda: sed est infinuanda, ut cognoscatur quàm gravis est culpa, hæc Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis criminalibus sit statuta talis poenitentia, debet tamen imponi magis vel minus aspera, prout majoritas vel minoritas criminis cum cæteris circumstantiis hoc exposcit, ut in sequentibus patet. A prædicta namque regula excipiuntur plurimi casus, in quibus propter dignitatem peccantis vel criminis enormitatem imponitur poenitentia major: aliquando etiam ex variis causis minor. Ad hoc ergo quod Presbyter, circa poenitentias disponendo cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per canones certa poenitentia imponuntur, quos scilicet canones tenetur Presbyter scire, ut dictum est supra. Sunt autem isti.

¶ Primus est, quod si Presbyter fornicationem fecerit, poenitentiam decem annorum faciat, hoc modo: scilicet, quod sit inclusus, sive à cæteris in aliquo loco remotus: sacco indutus & humi prostratus misericordiam Dei implorans: primis tribus mensibus continuis à vespera in vesperam pane & aqua utatur, exceptis Dominicis diebus, & festis præcipuis, in quibus modico vino, pisciculis, & leguminibus recreetur. Elapsis autem sic tribus primis mensibus de illo loco exeat, non tamen in publicum procedat, ne populus in eum scandalizetur. Et per hoc videtur, quod in publico crimine loquatur. Post hoc resumptis viribus aliquantulum, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis & aliis præcipuis festis, in quibus vino, sagimine, ovis & caseo poterit uti. Finito sic primo anno & di-